

4) สภาพบังคับของจรรยาบรรณ ที่มีหลากหลายบางอาชีพอาจเป็นเพียงหลักการ แนวทางปฏิบัติบางแห่งประกาศเป็นประมวลจริยธรรมที่มีสภาพบังคับ แต่องค์การที่จะบังคับก็มักจะอ่อนแอไม่ยากบังคับสมาชิกผู้ประกอบอาชีพเดียวกันหรือรับการศึกษอบรมมาทางเดียวกันหรือสถาบันเดียวกัน สภาพบังคับจึงมักเกิดขึ้นเมื่อกฎหมายบังคับให้มีการพิจารณาบังคับใช้ ซึ่งบุคคลภายนอกก็ยังสงสัยว่า จะช่วยเหลือพรรคพวกมากกว่าจะท้ออย่างเข้มงวดกวดขัน

5) ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ฝ่าฝืนจริยธรรมมีมาก เช่น การเงินและผลประโยชน์ต่าง ๆ โดยเฉพาะการตีความผลการวิจัยให้นายจ้างได้ประโยชน์ ทั้งกรณีวิจัยทางกฎหมายและธุรกิจ หรือการแข่งขันทำวิจัยอย่างลวก ๆ ำให้ได้ผลเร็วเพื่อลดค่าใช้จ่ายและได้กำไรมาก หรือการวิจัยที่มีผลประโยชน์แอบแฝง หลาบริรูปแบบตลอดจนวัฒนธรรมตามใจตัวเองของคนไทย ส่วนปัจจัยที่ส่งเสริมให้มีจริยธรรมกลับมีน้อย ทำให้ผู้ปฏิบัติเคร่งครัด เครียด และขาดทุน

ข. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาจริยธรรมของนักวิจัยไทย

1. ข้อเสนอทั่วไป

1.1 นักวิจัยไทยควรได้รับการพัฒนาจิตใจ ทางด้านคุณธรรม ศีลธรรม การมีวินัยเสียก่อนที่จะมีหรือสร้างจรรยาบรรณของแต่ละอาชีพ ต่อมาก็ต้องมีคณะกรรมการควบคุมจรรยาบรรณ ที่สมาชิกต้องร่วมมือกันชี้เบาะแสเมื่อมีผู้ละเมิด และช่วยกันบังคับใช้

1.2 จรรยาบรรณนักวิจัยของสภาวิจัยแห่งชาติ สภาวิจัยแห่งชาติ โดยความร่วมมือของสาขาสังคมวิทยา ได้พยายามจะสร้างจรรยาบรรณนักวิจัยขึ้นมาอย่างเป็นทางการ แต่ไม่ทราบว่าจะมีสภาพบังคับเพียงใด ดังปรากฏในบันทึกของคณะกรรมการร่างจรรยาบรรณนักวิจัย (มีนาคม 2540) ดังนี้

"จรรยาบรรณที่สภาวิจัยแห่งชาติได้กำหนดไว้เป็นแนวทางปฏิบัติของนักวิจัยมี

9 ประการด้วยกัน คือ

1. นักวิจัยพึงมีความรับผิดชอบต่อผู้ร่วมงานวิจัย และสิ่งที่ศึกษาวิจัยไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ พืช หรือสิ่งอื่น ๆ

การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคน สัตว์ พืช หรือสิ่งของ จะต้องดำเนินการด้วยความระมัดระวัง และรอบคอบ โดยเฉพาะในกรณีที่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับคน จะต้องไม่ทำให้เกิดการล่วงละเมิดสิทธิของบุคคล และทั้งการศึกษาเกี่ยวกับคน และสิ่งมีชีวิตอื่นจะต้องไม่ดำเนินการในลักษณะผิดหลักจริยธรรม

2. นักวิจัยพึงมีความรับผิดชอบต่อข้อตกลงในงานวิจัย ระเบียบวิธีวิจัย ผลการวิจัย และผลสืบเนื่องจากการวิจัย

นักวิจัยพึงปฏิบัติตามข้อตกลงในงานวิจัยอย่างครบถ้วน ด้วยความตั้งใจที่จะทำงานให้ได้ผลดีที่สุดตามศักยภาพ ระยะเวลา ระเบียบวิธีที่ถูกต้องเหมาะสมตามหลักวิชา และคำนึงผลเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้จากผลงานวิจัย

3. นักวิจัยต้องมีพื้นฐาน เรื่องที่จะทำวิจัย

นักวิจัยควร ำวิจัยในเรื่องที่ตนเองถนัด และมีความรู้ในเรื่องที่ศึกษาอย่างแท้จริง เพื่อนำไปสู่งานวิจัยที่มีคุณภาพ และป้องกันปัญหาการวิเคราะห์ตีความสรุปผลที่ผิดพลาด อันก่อให้เกิดความเสียหายที่จะตามมาภายหลัง

4. นักวิจัยต้องมีความซื่อสัตย์ และซื่อตรง

นักวิจัยพึงละเว้นการขโมยความคิดของผู้อื่น หรือคัดลอกผลงานของผู้อื่นโดยไม่อ้างอิง มีความซื่อสัตย์ต่อผู้ร่วมงานวิจัย และมีความซื่อสัตย์ในการแสวงหาทุนเพื่อวิจัย

5. นักวิจัยต้องหลีกเลี่ยงความลำเอียง หรืออคติในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ และตีความข้อมูล

นักวิจัยพึงตระหนักว่าในการเก็บข้อมูล อดีตส่วนตัว หรืออดีตทางวิชาการอาจส่งผลให้มีการเลือกสรรข้อมูล ทำให้เกิดผลเสียต่องานวิจัยได้ นักวิจัยพึงระมัดระวัง และมีมาตรการป้องกันมิให้เกิดปัญหาดังกล่าว

6. นักวิจัยต้องมีความใจกว้าง รับฟัง และเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น

นักวิจัยพึงมีใจเปิดกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็น และเหตุผลของผู้อื่น และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขงานวิจัยของตนให้ถูกต้อง

7. นักวิจัยต้องเคารพศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์

นักวิจัยต้องไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ทางวิชาการจนละเลย และขาดความเคารพในศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์ นักวิจัยพึงถือเป็นภาระหน้าที่ที่ต้องอธิบายจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการวิจัยให้กับบุคคลที่เป็นกลุ่มตัวอย่างของการศึกษาอย่างไม่หลอกลวง หรือบีบบังคับ และต้องได้รับความยินยอมด้วยความสมัครใจจากกลุ่มตัวอย่างของการศึกษา

8. นักวิจัยต้องวิจัยศึกษาไม่ต่อสังคม

นักวิจัยควรทำการวิจัยด้วยจิตสำนึกที่จะอุทิศกำลังสติปัญญา เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ และเพื่อความเจริญ และประโยชน์สุขต่อสังคม

9. นักวิจัยต้องไม่นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ทางที่มีขอบ

นักวิจัยควรนำผลงานวิจัยไปใช้ให้เป็นประโยชน์ทางวิชาการ และสังคมอย่างแท้จริง ต้องไม่นำผลงานวิจัยไปใช้เพื่อการทำลายผู้อื่น เพื่อการเอาเปรียบ เพื่อประโยชน์ทางการเมือง หรือเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางมิชอบให้แก่ตนเอง และหมู่คณะ"

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการทำวิจัยเพื่อสร้างจรรยาบรรณนักวิจัย

ในการสร้างจรรยาบรรณสำหรับนักวิจัยไทยนั้น ถ้าจะทำได้จริงจริง ผู้เขียนเห็นว่าควรจะมีการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ เสียก่อน จึงเห็นควรเสนอให้ทำการวิจัยเชิงคุณภาพ ขึ้นตามแนวทางข้างต่อไปนี้

โครงการวิจัยเพื่อสร้างจรรยาบรรณของนักวิจัยไทย

ก. วัตถุประสงค์ โครงการวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์จะรวบรวมพฤติกรรมของนักวิจัยไทยโดยทั่วไปแล้ววิเคราะห์ว่าพฤติกรรมใดสมควร และเหมาะสม พฤติกรรมใดเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ขอบธรรม เพื่อหาทางสร้างมาตรฐานทางจริยธรรมของนักวิจัย การวิจัยเพื่อแสวงหาจรรยาบรรณของนักวิจัย เป็นเรื่องที่ทำได้ยากมาก เพราะไม่ทราบประชากรนักวิจัยอาชีพเต็มเวลา ไม่ทราบว่ามีการวิจัยด้านใดบ้าง ไม่ทราบว่านักวิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยใดบ้าง เป็นระเบียบวิธีที่ถูกต้องเพียงใด หรือเพียงพอที่จะยอมรับได้หรือไม่ ฯลฯ

ข. รูปแบบการวิจัย ดังนั้น การวิจัยเรื่องนี้คงจะต้องทำในลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาจากเอกสาร และการรวบรวมความคิดเห็นของนักวิจัยอาวุโส มากกว่าจะทำการวิจัยเชิงปริมาณ คือ เก็บรวบรวมข้อมูลจากนักวิจัยอย่างทั่วถึง หรือใช้ตัวอย่างที่เป็นตัวแทนที่แท้จริง เพราะไม่สามารถกำหนดประชากรได้ดังกล่าวแล้ว นอกจากนี้ต้องยอมรับว่าวัตถุประสงค์ของการวิจัยเรื่องนี้มีแสวงหาข้อเท็จจริงว่านักวิจัยมีค่านิยมอย่างไร แต่เป็นการวิจัยว่านักวิจัยไทยควรมีค่านิยมอย่างไร จึงจะผลิตผลงานที่รับผิดชอบต่อสังคมได้ เพื่อจะได้สร้างจรรยา

บรรณชั้นเป็นบรรทัดฐานต่อไป การวิจัยเรื่องนี้น่าจะทำได้ 2 รูปแบบ คือเชิงคุณภาพอย่างแคบ และอย่างกว้างดังนี้

1) การวิจัยเชิงคุณภาพอย่างแคบ ใช้วิธีการต่าง ๆ ผสมกันดังนี้

- (1) วิจัยจากเอกสาร เพื่อศึกษาว่าการวิจัยมีที่ประเภท มีระเบียบวิธีอย่างไรบ้าง จรรยาบรรณที่ต้องการมีอะไรบ้าง
- (2) สอบถามจากนักวิจัยอาวุโสสูงสุด ในจำนวนจำกัด เช่น นักวิจัยสาขาสังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ เพียงสายละ 1 คน (โดยให้เขียนทัศนะโดยละเอียดของแต่ละคน)
- (3) วิเคราะห์ และสังเคราะห์ คำตอบจากการวิจัยเอกสาร และผลการวิจัยสอบถามจากนักวิจัยอาวุโส แล้วสร้างจรรยาบรรณที่ควรใช้เป็นมาตรฐานได้

2) การวิจัยเชิงคุณภาพอย่างกว้าง ใช้ระเบียบวิธีการต่าง ๆ ผสมกันดังนี้ .

- (1) วิจัยจากเอกสาร (ทำนองเดียวกับ ข้อ 1(1))
- (2) สอบถามจากนักวิจัยอาวุโส จำนวน 50-100 คน จากนักวิจัยหลายสาขาวิชา โดยใช้วิธีการประยุกต์โดยให้มีการสอบถามอย่างน้อย 3 รอบ
- (3) วิเคราะห์ และสังเคราะห์ คำตอบ (ทำนองเดียวกับ ข้อ 1(3) แต่ใช้ข้อมูลมาก)

ส่วนค่าใช้จ่ายและระยะเวลา ที่จะทำให้งานการหาวิจัยเรื่องนี้ก็คงจะแตกต่างกันมาก ระหว่างการวิจัยอย่างแคบและอย่างกว้างที่กล่าวถึงข้างต้น

อนึ่ง เมื่อได้รับข้อมูลและความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญแล้วก็ต้องตั้งคณะกรรมการมาพิจารณา เพื่อสร้างจรรยาบรรณของนักวิจัยขึ้นเป็นการทั่วไป และของนักวิจัยของแต่ละสาขาวิชานอกเหนือจะต้องแยกตามวัตถุประสงค์วิจัย (เช่นจริยธรรมในการวิจัยต่อมนุษย์) หรือตามระเบียบวิธีวิจัย (เช่นการวิจัยด้วยการสังเกตการกระทำตามวิถีทางมานุษยวิทยา)

โดยสรุปแล้วผู้เขียนคิดว่าคงจะต้องมีจรรยาบรรณหลายฉบับสำหรับกรณีต่าง ๆ ดังจะ
เห็นได้จากตัวอย่างงานต่างประเทศที่ปรากฏในบรรณานุกรมท้ายบทวิจัยนี้

เชิงอรรถ

1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, รวบรวมจรรยาบรรณอาจารย์และจรรยาวิชาชีพ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์, 2534).
2. วิจารณ์ พานิช, "จริยธรรมในการวิจัย," ใน *สงขลานครินทร์* ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 (ก.ค.-ก.ย. 2533), หน้า 291-294.
3. เกณฑ์การพิจารณาจริยธรรมของการวิจัยในมนุษย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
4. ปราโมทย์ ประสาทกุล, "จรรยาบรรณของนักวิจัยในสาขาประชากรศาสตร์," ใน สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, *การสัมมนาทางวิชาการเรื่องจรรยาบรรณนักวิจัย* 9 มีนาคม 2538.
5. P.D. Reynolds, *Ethics and Social Science Research* (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, 1982).
6. วิจารณ์ พานิช, "จริยธรรมในการวิจัย," ใน *สงขลานครินทร์* วนัสาร, 3 ก.ค. 2533, หน้า 294-296.
7. ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ "จรรยาบรรณในงานวิจัย," เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง "จรรยาบรรณนักวิจัยในสังคมศาสตร์" จัดโดยคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 9 มีนาคม 2538.
8. Council of the American Anthropological Association, *Professional Ethics: Statement and Procedures of the American Anthropological Association* (Washington, D.C.: American Anthropological Association, 1973).

๑. วิจารณ์ พานิช, เรื่องเสริม, หน้า 298-299.

บรรณานุกรม

ภาษาอังกฤษ

1. American Anthropological Association. *Professional Ethics*. Washington D.C: American Anthropological Association, 1973.
2. American Political Science Association Committee on Professional Standards and Responsibilities. *Ethical Problems of Academic Political Scientists, P.S. Newsletter*. 1968.
3. American Psychological Association. *Ethical Principles in the Conduct of Research with Human Participants*. Washington, D.C.: American Psychological Association. 1973.
4. American Sociological Association. *Code of Ethics*. Washington, D.C.: American Sociological Association. 1971.
5. Angell M. "Ethics in International Collaborative Clinical Research" In *New England Journal of Medicine*. 319 (1988): 1081-1083.
6. Bayles, Michael D. *Professional Ethics*. 2nd ed., Belmont, CA: Wadsworth Publishing, 1989.
7. Beecher, H.K. *Research and the Individual*. Boston: Little, Brown, 1970.
8. Berger, Arthur Asa. *Media Research Techniques*. London: SAGE Publications, 1991.

9. Bernard, H. Russell. *Research Methods in Anthropology; Qualitative and Quantitative Approaches*. 2nd ed., London: SAGE Publications, 1994.
10. Denzin, Norman K. *Interpretive Introactionism*. (Applied Social Research Methods Series, Volume 16) London: SAGE Publications, 1989.
11. Diener, Edward. *Ethics in Social and Behavioral Research*. Chicago: University of Chicago Press, 1978.
12. Easterby-Smith, Mark, Richard Thorpe and Andy Lowe. *Management Research: An Introduction*. London: SAGE Publications, 1991.
13. Erlandson, David A. et.al., *Doing Naturalistic Inquiry: A Guide to Methods*. London: SAGE Publications, 1993.
14. Fink, Arlene and Kosecoff, Jacqueline. *How to Conduct Surveys: A Step-by-Step Guide*. 1985.
15. Fogz, David H. *Survey Research for Public Administration*. London: SAGE Publications, 1996.
16. Galliher, J.R. "The Protection of Human Subjects: A Reexamination of the Professional Code of Ethic" *In American Sociologist*. (8): 93-100.

17. Gilbert, Nigal. *Researching Social life*. London: SAGE Publications, 1992.
18. Glass, D. "The Ethical Basis of Science", *Science*. 150 (1965), 1254-1261.
19. Hammersley, Martyn. *Social Research: Philosophy, Politics and Practice*. London: SAGE Publications, 1992.
20. Heron, John. *Co-operative Inquiry: Research into the Human Condition*. London: SAGE Publications, 1996.
21. Hill, Ronald Paul. *Marketing and Consumer Research in the Public Interest*. London: SAGE Publications, 1995.
22. Hirschman, Elizabeth C. and Holbrook, Morris B. *Postmodern Consumer Research: The Study of Consumption as Text*. London: SAGE Publications, 1992.
23. Homan, Roger. *The Ethics of Social Research*. London: Longman, 1991.
24. Huber, George P. and Van, Andrew H. *Longitudinal Field Research Methods: Studying Processes of Organizational Change*. (Organizational Science Series) London: SAGE Publications, 1995.

25. Jorgensen, Danny L. *Participant Observation: A Methodology for Human Studies*. (Applied Social Research Methods Series, Volume 15) London: SAGE Publication, 1989.
26. Josselson, Ruthellen. *Ethics and Process in the Narrative Study of Lives*. Volume 4. London: SAGE Publications, 1996.
27. Kanji, Gopal K. and Asher, Mike. *100 Methods for Total Quality Management*. London: SAGE Publications, 1996.
28. Kidder, L. H. and D.T. Campbell. *The Indirect Testing of Social Attitudes in Summers Attitude Measurement*. Chicago: Rand McNally, 1970.
29. Kidder, L.H. *Research Methods in Social Relations*. 4th ed., New York: Holt, Rinehart, and Winston, 1981.
30. Kimmel, Allan J. *Ethics and Values in Applied Social Research*. (Applied Social Research Methods Series, Volume 12), Newbury, CA: SAGE Publication, 1988.
31. Krueger, Richard A. *Focus Groups: A Practical Guide for Applied Research*. 2nd ed., London: SAGE Publications, 1994.

32. Lavrakas, Paul J. *Telephone Survey Methods: Sampling, Selection, and Supervision*. 2nd ed., (Applied Social Research Methods Series, Volume 7) London: SAGE Publications, 1989.
33. Lee, Raymony M. *Doing Research on Sensitive Topics*. London: SAGE Publications, 1993.
34. Lincoln, Yvonna S. and Egon G. Guba, *Naturalistic Inquiry*. London: SAGE Publications, 1985.
35. Mark, Raymond. *Research Made Simple: A Handbook for Social Workers*. London: SAGE Publications, 1996.
36. Martin, Ruth R. *Oral History in Social Work: Research Assessment and Intervention*. (SAGE Human Services Guides, Volume 69) London: SAGE Publications, 1995.
37. Mason, Richard O., Florence M. Mason and Mary J. Culnan, *Ethics of Information Management*. (SAGE Series in Business Ethics, Volume 2) London: SAGE Publications, 1995.
38. Mayer, R.R. and E. Greenwood. *The Design of Social Policy Research*. New Jersey: Prentice-Hall, 1992.

39. McNeill, Paul M. *The Ethics and Politics of Human Experimentation*. Cambridge University Press, 1993, esp. Ch. 6. Ethical Principles, Rules, and Discretion.
40. Miller, Delbert C. *Handbook of Research Design and Social Measurement*. 5th ed. London: SAGE Publications, 1991.
41. Monstake, Clark. *Phenomenological Research Methods*. London: SAGE Publications, 1994.
42. Morse, Janice M. *Critical Issues in Qualitative Research Methods*. London: SAGE Publications, 1993.
43. Newman, Dianna L. and Brown, Robert D. *Applied Ethics for Program Evaluation*. London: SAGE Publications, 1996.
44. Phillips Bernard S. *Social Research. Strategy and Tactics*. New York: Macmillan, 1971.
45. Posavac, E.T. and Carey, R.G. *Program Evaluation: Methods and Case Studies*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall. 1985.
46. Priest, Susanna Horning. *Doing Qualitative Research: An Introduction*. London: SAGE Publications, 1996.

47. Flecken, H.W., and Beruch, R.F. (eds.) *Social Experimentation: A Method for Planning and Evaluation Social Intervention*. New York: Academic Press. 1974.
48. Ring, K., Wallston, K. and Corey, M. "Mode of Debriefing as a Factor Affecting Subjective Reaction to a Milgramtype Obedience Experiment: an Ethical Inquiry". in *Representative Research in Social Psychology*. 1970. 67-68.
49. Schultz, Duane P. (ed.). *The Science of Psychology: Critical Reflection*. 1970.
50. Slife, Brent D. and Williams, Richard N. "What's Bhind the Reseach ?: Discovering Hidden Assumptions". *Behavioral Sciences*. 1996.
51. Smith, H.W. *Strategies of Social Research: The Methodological Imagination*. NJ: Prentice-Hall. 1975.
52. Spradlin, Natalie L. *Handbook of Research Methods: A Guide for Practitioners and Students in the Social Sciences*. 2nd ed., Metucheu, N.J.: Scarscrow Press. 1985.
53. Weisberg, Herbert L., Krosnick, John A., and Bowen, Bruce D. *An Introduction to Survey Research, Folling and Data Analysis*. London: Sage Publications. 1994.

54. Windt, Peter T. *Ethical Issues in the Professions*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1989. Appendix II, Selected Codes of Professional Ethics, pp. 535-594.

หมายเหตุ

1. ชุมพล สวัสดิ์นิมิต. "จรรยาบรรณนักวิจัย", ใน *หนังสือ-วิจัยวิถีทางสังคมศาสตร์* 2520, หน้า 238-240.
2. ชุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. *คู่มือจรรยาบรรณของคณาจารย์ จรรยาบรรณวิชาชีพ*. กรุงเทพฯ: ชุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
3. ประชัช เปี่ยมสมบูรณ์. "จรรยาบรรณของนักวิจัย", ใน *เอกสาร, บทบัญญัติของนักวิจัย จรรยาบรรณนักวิจัยงานสังคมศาสตร์ จังหวัดขอนแก่น จรรยาบรรณนักวิจัยแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ, 2535, 1-2 หน้า.
4. วิจิตรณ์ พานิช. "จรรยาบรรณนักวิจัย", ใน *เอกสาร-วิจัยวิถีทางสังคมศาสตร์* 2520, หน้า 291-303.
5. สุนทรี รัตนิน. "จรรยาบรรณนักวิจัย", ใน *เอกสาร-วิจัยวิถีทางสังคมศาสตร์ จังหวัดขอนแก่น จรรยาบรรณนักวิจัยงานสังคมศาสตร์* 2520, หน้า 291-303.

จริยธรรมในวิชาชีพนักธุรกิจ

โดย

ผศ.ศุภกรลักขีภมณฑล ภาวภูตานนท์ฯ
ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ฯ
มหาวิทยาลัยมหิดล

จริยธรรมวิชาชีพธุรกิจ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุภกร์ลักขิณณทลี ภาณุตานนท์

บทนำ

วิชาชีพธุรกิจมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับพัฒนาการของประเทศ กล่าวคือเศรษฐกิจของไทยในอดีตที่ผ่านมาในยุคต้นรัตนโกสินทร์ ดำเนินไปตามวิถีการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาการก่อตัวของธุรกิจการพาณิชย์ในยุคต่อมาจนถึงปัจจุบัน ในระยะแรก ๆ ของการปกครองโดยราชวงศ์จักรี พระเจ้าแผ่นดินในรัชสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ทรงพยายามฟื้นฟูเศรษฐกิจด้วยการสร้างระบบการค้าของรัฐ และการผูกขาดของหลวงเพื่อกระตุ้นให้เกิดการส่งสินค้าออก¹

เป้าหมายสำคัญของนโยบายต่างประเทศและนโยบายเศรษฐกิจในช่วงนั้นถึงกับที่ประเทศจีนเป็นหลัก ส่วนการติดต่อการค้ากับประเทศรอบบ้าน ตลอดจนการค้ากับฝรั่งเศส วันตกถือได้ว่าเป็นประเด็นรอง มีการทูตบรรณาการกับจีนมาตลอดระยะเวลา จนอาจกล่าวได้ว่าระบบทูตบรรณาการนี้เองที่ำพัฒนาการค้าของไทยกับจีนขึ้น ๑ อย่างไรก็ตามการค้าของรัฐบาลยุคนั้นเป็นการค้าที่ประกอบการโดยเจ้าและขุนนาง ระบบการค้าเรือสำเภาและส่วยมีผลให้กรุงเทพฯ เจริญเติบโตเป็นศูนย์กลางไหมอย่างรวดเร็ว ในระยะต่อมามีจอห์น ครอว์ฟอร์ด เป็นทูตการค้าของรัฐบาลอังกฤษในอินเดียเข้ามาติดต่อค้าขายกับไทยในปีพ.ศ. 2365 พลเมืองไทยในตอนนั้นมีประมาณ 4-5 ล้านคน โดยประชากรส่วนใหญ่อยู่ในระบบไพร่และทำการเพาะปลูกเป็นหลัก การค้าของไทยจึงมีลักษณะจำกัด ในด้านกิจการธนาคารแห่งประเทศไทย ธนาคารแห่งแรกที่ตั้งขึ้นในกรุงเทพฯ เป็นธนาคารของต่างชาติ คือ ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ ซึ่งเป็นธนาคารของชาติอังกฤษ เปิดสาขาที่กรุงเทพฯ เมื่อปี พ.ศ. 2431 และต่อมาอังกฤษยังได้เปิดสาขาธนาคารชาร์เตอร์ด เมื่อปีพ.ศ. 2437 ธนาคารแห่งอินเดียจีนของฝรั่งเศสเปิดสาขาขึ้นที่กรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. 2440 หลังจากนั้นจึงมีการก่อตั้งธนาคารแรกของคนไทยไว้วันที่ ๕ เมษายน 2440 โดยกลุ่มเจ้าแห่งสยามให้ชื่อธนาคารว่า "ธนาคารบริษัทเบงคัลสยามกับเบงกอลทุนจ กัด"

อย่างไรก็ตามกลุ่มพ่อค้าจีนก็ได้เปิดธนาคารหลายแห่ง ธนาคารรุ่นใหม่เป็นธนาคารผสมระหว่างกลุ่มนายทุนพ่อค้าจีน กับกลุ่มเจ้า และกลุ่มข้าราชการไทยที่รวบรวมเข้ามาโดยอาศัยอำนาจรัฐ หรือที่เรียกกันว่า "พวกนายทุนขุนนาง"² ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ธนาคารเหล่านี้ได้สืบทอดกิจการมายังคนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่ เช่น ธนาคารนครหลวงไทย จำกัด ธนาคารกรุงเทพ พาณิชยการ จำกัด ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด ธนาคารกสิกรไทย จำกัด ธนาคารสหธนาคารกรุงเทพ จำกัด ธนาคารศรีนคร จำกัด ธนาคารเอเชียทรัสต์ จำกัด ธนาคารหวังหลี จำกัด ธนาคารกสิกรไทย จำกัด เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่าในระยะต้น ๆ เศรษฐกิจไทย ธุรกิจการพาณิชย์ และการเงินของไทยตกอยู่ในกำมือของคนต่างชาติเป็นส่วนใหญ่

ภาวะทางเศรษฐกิจของไทยต่อมา ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เศรษฐกิจไทยตกอยู่ในภาวะย่ำแย่ ในปีพ.ศ. 2480 ภาวะค่าครองชีพของประชาชนสูงขึ้น ราคาสินค้าเพิ่มขึ้นตามต้นทุนการผลิตและค่าใช้จ่ายในการขนส่งสูงขึ้น อีกทั้งยังมีการฉวยโอกาสของพ่อค้าด้วยวิธีการต่าง ๆ ทำให้ความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนผู้บริโภครัฐบาลจึงได้ออกกฎหมายว่าด้วยการป้องกันการค้ากำไรเกินควร พ.ศ. 2480 เพื่อบังคับใช้ควบคุมราคาสินค้า จนถึงปีพ.ศ. 2485³ ก็ยังเกิดความปั่นป่วนทางเศรษฐกิจขึ้นในประเทศอีก เนื่องจากอยู่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 การค้าภายในประเทศตกอยู่ในมือของพ่อค้าที่เป็นบุคคลต่างดาวเกือบทั้งสิ้น ประกอบกับการค้าของคนไทยถูกละเลย ไม่ได้มีการเหลียวแลจากรัฐมาก่อน จึงก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะถูกพ่อค้าต่างดาวแย่งอาชีพในการประกอบการค้าและการขายสินค้าในราคาสูง โดยเฉพาะสินค้าที่จำเป็นแก่การครองชีพ และยังมีการกักตุนทำให้เกิดการขาดแคลนอีกด้วย รัฐบาลในสมัยนั้นจึงมีจอมพล.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ตระหนักถึงความสำคัญของภาวะการครองชีพ จึงให้มีการจัดตั้งกรมการค้าภายในทำหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการค้าภายในประเทศ สังกัดกระทรวงพาณิชย์ และได้ประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาการจัดวางระเบียบราชการ กรมการค้าภายในกระทรวงพาณิชย์ พุทธศักราช 2485 ซึ่งประกอบด้วยส่วนราชการต่าง ๆ 3 กรม คือ กรมการค้าภายใน กรมองค์การค้า และกรมควบคุมการค้า มีส่วนราชการที่แบ่งออกเป็น กองควบคุมข้าว กองควบคุมสินค้า

กองการค้าสินค้าเกษตร กองการค้าอุตสาหกรรม กองตรวจสอบและปฏิบัติการ กองวิชาการ และแผนงาน กองส่งเสริมธุรกิจ กองส่งเสริมและพัฒนาตลาด และกองสถาบันการค้า

จะเห็นว่า เศรษฐกิจไทยในส่วนของธุรกิจการพาณิชย์ต่าง ๆ เริ่มได้รับการดูแลจัดการจากภาครัฐอย่างมีระเบียบแบบแผนมากขึ้น ภายใต้การดูแลขององค์กรภาครัฐคือ กระทรวงเศรษฐกิจ ที่ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นกระทรวงพาณิชย์⁴ มีอำนาจหน้าที่ดูแลตามกฎหมายในการควบคุมกำกับดูแล ป้องกันด้านการกำหนดราคาสินค้า การป้องกันการผูกขาด การควบคุมเครื่องอุปโภคบริโภคและของอื่น ๆ ในภาวะคับขัน กฎหมายว่าด้วยหอการค้า กฎหมายว่าด้วยการควบคุมกิจการคลังสินค้า หรือกิจการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการแข่งขันที่เป็นธรรมในทางการค้า การจัดระเบียบเกี่ยวกับการค้า การตลาด รวมทั้งการกำกับตรวจสอบและควบคุมการประกอบธุรกิจ หรือการดำเนินงานของสถาบันการค้า เป็นต้น บทบาทของภาครัฐโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงส่งผลให้วิชาชีพธุรกิจเจริญก้าวหน้า และขยายตัวอย่างรวดเร็ว ภายใต้นโยบายการค้าเสรี กึ่งตรวจสอบควบคุมในกรณีที่เกิดภาวะเฉพาะ เช่น การปรับเงินเดือนค่าจ้างแรงงาน ค่าสาธารณูปโภค ค่าเช่าอาคารสถานที่ ที่มีผลต่อต้นทุนการผลิตสินค้า

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ประเทศไทยเริ่มเข้าสู่ยุคแห่งการพัฒนาประเทศทางอุตสาหกรรม ภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ได้มีการวางนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเป็นแบบแผนในรูปของแผนแม่บทของการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ทำให้เศรษฐกิจไทยมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาเจริญก้าวหน้าเติบโตอย่างรวดเร็ว⁵ นำไปสู่การพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุก ๆ ด้าน ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สื่อสารมวลชน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ควบคู่ไปกับความเจริญเติบโตของจำนวนประชากร และความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม

ความก้าวหน้าและความเจริญเติบโตของประเทศไทยแสดงออกในหลาย ๆ ด้าน อาทิเช่น ในช่วงปีพ.ศ. 2504 ประชาชนคนไทยเคยมีรายได้เฉลี่ยต่อคนเป็นเงิน 2,102 บาท⁶

กว่า 4 ทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีในการพัฒนาเศรษฐกิจ เกิดความมั่นคงมีเสถียรภาพ อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในเกณฑ์สูงถึงร้อยละ 7.7 ต่อปี ulyเปลี่ยนทำให้รายได้เฉลี่ยต่อหัวเพิ่มขึ้นเป็น 69,998 บาท ในปี 2538 และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็น 78,748 บาท เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาประเทศฉบับที่ 7 สัดส่วนคนยากจนของประเทศลดลงเหลือเพียงร้อยละ 13.1 ในปีพ.ศ. 2538 จากร้อยละ 22.2 ในปีพ.ศ. 2531 ในขณะที่อัตราเงินเพื่อเฉลี่ยอยู่ในระดับที่ต่ำสูงนัก คือเฉลี่ยร้อยละ 5 ต่อปี รวมทั้งฐานะทางการเงินและการคลังของประเทศมีความมั่นคง

ธนาคารโลกจัดให้ประเทศไทยอยู่ในกลุ่มประเทศมีรายได้ปานกลาง เป็นอันดับที่ 77 จากประเทศทั้งหมด 132 ประเทศ ในช่วงพ.ศ. 2528-2537 อัตราการขยายตัวของรายได้ที่แท้จริงของคนไทยสูงที่สุดในโลกคือ เฉลี่ยร้อยละ 8.2 ต่อปี และเมื่อพิจารณาขนาดรายได้รวม ในปีพ.ศ. 2538 เศรษฐกิจไทยใหญ่ที่สุดในโลกในกลุ่มประเทศอาเซียน ulyวัดเป็นมูลค่าได้ 130 พันล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริก ulyใหญ่กว่าอินโดนีเซียเล็กน้อย และใหญ่กว่ามาเลเซียกับสิงคโปร์ถึง 2 เท่า

เศรษฐกิจไทยในปีพ.ศ. 2538 ยังขยายตัวในเกณฑ์สูงร้อยละ 8.7 แม้ว่าจะมีความผันผวนในตลาดการเงินของโลกเกือบตลอดทั้งปี และภาวะนี้ทวมที่เกิดขึ้นในช่วงครึ่งหลังของปีทั้งนี้ปัจจัยที่สนับสนุนการขยายตัวดังกล่าวได้แก่ ประการแรก ศักยภาพการส่งออกขยายตัวสูงจากการปรับกลยุทธ์การผลิตสู่สินค้าที่มีคุณภาพและใช้เทคโนโลยีสูง รวมทั้งความสามารถในการขยายตลาดใหม่ ๆ โดยเฉพาะตลาดแถบเอเชียแปซิฟิก ประการที่สอง การลงทุนเร่งตัวขึ้นจากปีก่อน ๆ มาเนื่องจากมีการลงทุนเพื่อเพิ่มกำลังการผลิตในหลาย ๆ อุตสาหกรรมที่ใช้กำลังการผลิต และประการที่สาม การใช้จ่ายบริโภคของภาคเอกชนขยายตัวอย่างต่อเนื่องจากการที่รายได้ของภาคเศรษฐกิจสูงขึ้นมา ตามการเพิ่มขึ้นของราคาสินค้าภาคเกษตรกรรมรวมทั้งการปรับเงินเดือนค่าจ้างทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

ภาพเศรษฐกิจไทยโดยรวม ซึ่งได้เจริญเติบโตอัตราที่สูงอย่างต่อเนื่องนั้นมาจากสาเหตุสำคัญ 3 ประการ 1. ได้แก่ สาเหตุแรก การมีนโยบายเศรษฐกิจที่ถูกต้องโดยรัฐบาลได้พยายามที่จะรักษาวินัยทางเศรษฐกิจ และได้ดูแลค่าเงินบาทให้เป็นไปตามจริง สาเหตุที่สอง เป็นผลมาจากสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจโลกที่เอื้ออำนวยในช่วงหลายปีที่ผ่านมา และสาเหตุที่สามเป็นผลมาจากการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจที่เหมาะสมของรัฐบาล นับตั้งแต่ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5-7 ประเทศไทยจึงมีความสำคัญค่อนข้างมากต่อระบบการค้าของโลก และความสำเร็จทางเศรษฐกิจยังเป็นผลมาจากการที่มีผู้ประกอบการธุรกิจมีความสามารถในการผลิต และเป็นผู้มีความสามารถในการค้า⁹

แม้เศรษฐกิจของประเทศไทยจะมีอัตราความเจริญเติบโตสูง แต่ได้เกิดปัญหาหลายประการซึ่งส่งผลทั้งในปัจจุบันและอนาคต นั่นคือ ช่องว่างและความแตกต่างเรื่องรายได้และฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่น้อยของประเทศ เงินออมโดยรวมยังมีอัตราต่ำ ความยากจนในเมืองและเกษตรกรยังไม่ได้รับการเหลียวแล ดังนั้นการพัฒนาประเทศให้มั่นคงระยะยาวจะทำได้ยาก ถ้าประเทศไทยยังไม่พัฒนาคนไทยให้พ้นจากความยากจน เพราะคนยากจนย่อมไม่อยู่ในฐานะที่จะบริโภคสินค้าอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่พยายามผลิตขึ้นมาเพื่อตลาดได้

การพัฒนาที่ได้ดุลยภาพ จะต้องมีการแบ่งกระจายรายได้ที่ดีขึ้น มีเงินเพียงพอที่จะดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ให้ประชาชนส่วนใหญ่น้อยของประเทศมีโอกาสดำเนินการจากการพัฒนาของประเทศตามที่สมควรจะได้ แต่เศรษฐกิจไทยมาได้แผนพัฒนา ๓๓ ที่ดูประสบความสำเร็จ กลับแสดงให้เห็นปรากฏการณ์ของความเหลื่อมล้ำของประชากร รายได้ที่เพิ่มสูงขึ้นด้วย ทั้งนี้เพราะเกิดการลงทุนทางธุรกิจต่าง ๆ ที่กระจุกตัวอยู่ตามเมืองใหญ่ ๆ เกิดเส้นความยากจนเส้นใหม่สำหรับประเทศไทย จากการพัฒนาไปสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่

อุตสาหกรรมแบบระดมแรงงานของไทยยังมีคน เล็ดที่ว่างเข้ามาสมัคร ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับ "จิตาณักธุรกิจ"⁹ หรือนักลงทุนว่า จะเป็นนักประกอบการที่ทำการลงทุนเป็นรากฐานนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจหรือไม่ โดยหลักแล้ว การลงทุนทางธุรกิจจะเป็นพลังผลักดันที่ก่อให้เกิดเศรษฐกิจ-

กิจพัฒนา แต่ในหลาย ๆ กรณี การลงทุนที่มีบทบาทเพียงการจ้างแรงงานอย่างเดียว ไม่มีการถ่ายทอดเทคนิคการบริหาร การจัดการ และการถ่ายทอดเทคโนโลยีเลย ก็เป็นการลงทุนประกอบ การธุรกิจที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อประเทศ และยิ่งถือได้ว่าเป็นการลงทุนที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ประเทศ ปัญหาเหล่านี้เป็นสิ่งที่น่าจะนำมาพิจารณาครครวญ ในเชิงจริยธรรมธุรกิจหรือจริย- ปรัชญาแห่งการลงทุน เป็นสิ่งที่ต้องนำมาคิดคำนึงหรือไม่นำมาจัดวิญญาณของนักประกอบการธุรกิจ

กล่าวกันว่า การลงทุนที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ มีลักษณะเป็นการลงทุน ในรูปการทดแทนการนำเข้าเพื่อการคุ้มครองตลาดภายในประเทศของสินค้าบางชนิด โดยการตั้ง กานพภาษี หรือจำกัดปริมาณการนำเข้าสินค้านั้น ๆ เนื่องจากกิจการได้รับการคุ้มครอง แม้ไม่ ต้องใช้กระบวนการผลิตที่มีประสิทธิภาพมากนัก ก็จะสามารถทำกำไรได้มาก จึงมีนายทุนต่างชาติ ที่แผงตัวเข้ามาร่วมกิจการกับนักลงทุนชาวไทย และอาศัยบารมีของนโยบายทดแทนการนำเข้า เช่นนี้มาเป็นประโยชน์ในการผลิตสินค้า คุณภาพต่ำ เนื่องจากเป็นการผลิตที่ไร้ประสิทธิภาพเพื่อ ตลาดแคบ ๆ ภายในประเทศ สภาพการณ์เช่นนี้เคยเกิดขึ้นในสังคมไทยมาแล้วและอาจจะยังมีหลง เหลืออยู่ ซึ่งจะเห็นได้ว่าในลักษณะการประกอบธุรกิจการลงทุนเช่นนี้ ไม่เห็นได้ว่ามีส่วนช่วย พัฒนาเศรษฐกิจของชาติได้แต่อย่างใด ในขณะที่ตัวกันผู้บริโภคนักก็ยังได้รับความเดือดร้อนจากการ ที่ต้องบริโภคสินค้าราคาแพง และรัฐก็จะมีรายได้จากการเก็บภาษีน้อยลง อีกทั้งยังต้องลงทุนใน การสาธารณูปโภคพื้นฐานเช่น ไฟฟ้า น้ำ นิคมอุตสาหกรรม ถนนหนทาง โทรศัพท์ การลดภาษี การให้เงินอุดหนุน¹⁰

นโยบายการลงทุนเพื่อทดแทนการนำเข้าจึงเป็นความล้มเหลว และส่งผลกระทบต่อผู้ บริโภคและภาครัฐทานองได้ไม่เท่าเสีย นักลงทุน นักธุรกิจที่ไม่สามารถสร้างกิจการที่สามารถ แข่งขันได้ในตลาดนานาชาติยังจะเรียกได้ว่า เป็นนักธุรกิจได้อย่างไร¹¹

ในอีกด้านหนึ่งของความสำเร็จทางเศรษฐกิจ จากผลของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-7 และยังพบอีกว่า ประเทศไทยคิดพลาดในเรื่องนโยบายการศึกษา¹² กล่าวคือ เราไม่ได้เตรียมพร้อม

าให้คนไทยมีความพร้อมที่จะรองรับความเจริญทางเศรษฐกิจอันอัตราที่สูงได้ สภาพของตลาดแรงงานไทยมีแนวโน้มว่าในด้านการพัฒนาคน พัฒนาอาชีพ ในด้านการถ่ายทอดความรู้ พัฒนาฝีมือ และอัตราค่าตอบแทนอย่างเหมาะสมกับสภาพชีวิต คนที่มีฝีมือแรงงานจึงต้องมุ่งหน้าออกไปทํามาหากินงานต่างประเทศ ประสบความยากลำบาก ความบีบคั้น และเคราะห์กรรมต่างๆ นานา การลงทุนภายในประเทศเป็นเพียงการดูดแรงงานจากท้องถิ่นภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ใหญ่ ไร้ยางอายที่ยังเป็นแรงงานที่มีสภาพเหมือนเดิม คือ ฐานะความเป็นอยู่ ความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนคุณภาพชีวิตด้านความเป็นอยู่ สุขภาพอนามัยพื้นฐานยังไม่ดีขึ้นมากนัก และอาจจะเลวร้ายไปยิ่งกว่าเมื่อครั้งยังยากจนอยู่ในชนบทหมู่บ้านของตนด้วยซ้ำ นี่คือการอีกปัญหาหนึ่งที่ท้าทายต่อภาวะทางจริยปรัชญา ของนักลงทุนนักธุรกิจทั้งหลาย

ความสำเร็จทางภาคอุตสาหกรรม ที่ทำลายคุณค่าของเกษตรกรซึ่งอดีตเคยมีความสำคัญได้รับยกย่องว่า "ชาวนาคือกระดูกสันหลังของชาติ" มาเป็นเกษตรกรผู้ยากไร้ การตกต่ำของผลิตผลทางการเกษตร เกษตรกรไร้ที่ทำกินเพราะหนี้สินล้นพ้นตัว จากวิธีการตลาดที่มีพ่อค้าคนกลาง เกษตรกรยากจนไม่มีเงินลงทุนด้วยตนเอง จำเป็นต้องกู้ยืมด้วยดอกเบี้ยสูง ทําให้ต้องขายผลิตผลในราคาถูกลง ยิ่งมีการตกต่ำของราคาผลิตผลการเกษตรทั่วโลก "พ่อค้าคนกลาง" ก็ยิ่งผลักรถเข็นเพิ่มแอกให้กับเกษตรกร นี่คือการเป็นมาของ "สมัชชาคนจน" มวลชนกลุ่มใหญ่ที่ทะยอยเดินเท้าก้าวเข้ามาเรียกร้องความเป็นธรรมที่ได้รับ การเหลียวแลจากภาครัฐ และให้ทุกฝ่ายได้พบทบทวนบทบาทการลงทุนทางภาคธุรกิจที่เหมาะสมกับประเทศไทย

ถึงแม้ว่า การพัฒนาประเทศตามนโยบายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทุกฉบับที่ผ่านมา จะก่อให้เกิดผลดีหลาย ๆ ประการ ได้แก่ การยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้น การลงทุนเพิ่มมากขึ้น การสาธารณสุขโรคระบาดลดลงมาก มี การขยายการผลิตสินค้าเกษตร อุตสาหกรรมและบริการ ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ มี รายได้ใหม่ ๆ เช่น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมากขึ้น การออมทรัพย์ การพัฒนาระบบการเงิน การธนาคาร ตลาดเงิน ตลาดทุน มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น มาตรฐานของงานและวิชาชีพสูงขึ้น มีเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจ การค้าทั้งภายในประเทศและการส่งออกซึ่งเป็นการค้าระหว่าง

ส่วนตามแผนพัฒนาฯ ที่วางไว้ จะทำให้บรรลุจุดประสงค์ ที่จะทำให้ประเทศไทยก้าวหน้าสู่ระดับนานาชาติมากขึ้น ประชาชนส่วนใหญ่จะมีคุณภาพชีวิตที่ได้มาตรฐาน และจะมีรายได้เฉลี่ยสูงเพิ่มขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ มีความเท่าเทียมกันมากขึ้น มีความเป็นธรรมมากกว่าที่เคยเป็นมาจากการกระจายความเจริญไปสู่ชนบท

แม้กระนั้นเมื่อเกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแล้วกลับพบว่า กิจกรรมและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจยังมีความเจริญกระจุกอยู่ในภาคมหานครและปริมณฑล คนในเมืองใหญ่ได้เฉลี่ยต่อหัวมากกว่าคนในชนบท มีปัญหาช่องว่างรายได้และโอกาสที่ได้รับผลของการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่และการพัฒนาประเทศในระยะยาวคุณภาพของสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงจนไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อีกต่อไป แม่น้ำ ลำคลอง อากาศ กลายเป็นมลพิษ มีฝุ่นละอองเพิ่มมากขึ้น เป็นอันตรายต่อสุขภาพ

หลังจากที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและปัจจัยภายนอกมานานกว่า 20 ปี ในแผนพัฒนาฉบับที่ 8¹³ จึงเป็นการพัฒนา "มนุษย์" เป็นสำคัญ โดยพัฒนาจากตัวบุคคลออกไปสู่สังคมพัฒนาจิตใจให้คนในสังคมมีจริยธรรมมากขึ้น ปรับเปลี่ยนจากการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม หรือบูรณาการที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ จึงจะทำให้การพัฒนามีประสิทธิภาพ มีความยั่งยืนถาวร และสมาชิกทุกคนในประเทศชาติได้รับประโยชน์จากการพัฒนามากกว่าช่วงที่ผ่านมา

แนวความคิดและทิศทางในการพัฒนาประเทศในอนาคตได้กำหนดภาพของ "สังคมไทยที่พึงปรารถนาในอนาคต" ไว้ว่าสังคมไทยจะต้องเป็นสังคมที่มีความยุติธรรม มีคุณธรรมและเคารพสิทธิมนุษยชน เป็นสังคมที่ทุก ๆ คนมีความสุข ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง คนในสังคมมีวิถีทัศน์กว้างไกลทั้งมีความรู้ความสามารถ เป็นสังคมที่สงบสันติผาสุก มั่นคง เป็นสังคมที่สมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพธุรกิจโดยตรง ได้แก่ การกำหนดยุทธศาสตร์การสร้าง
สมรรถนะทางด้านเศรษฐกิจได้แก่ การดำเนินนโยบายให้มีประสิทธิภาพและเอื้อต่อการขยายงาน
ของประชาชน การพัฒนาเศรษฐกิจจะต้องมีความสัมพันธ์กันระหว่างสิ่งแวดล้อม เพื่อนำให้เกิด
ความมั่นคงคุณภาพชีวิต การพัฒนาที่เชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจบ้านกับเศรษฐกิจชุมชน การปฏิรูป
ระบบเศรษฐกิจให้มีประสิทธิภาพโดยปรับปรุงตลาดเงินทุน และการรับผิดชอบต่อภาคอุตสาหกรรม
การพัฒนา และการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขันควบคู่
ไปกับกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์ และกำลังคนด้านเทคโนโลยี เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิต
ให้มีการพัฒนา การใช้ทรัพยากรธรรมชาติแบบสมดุล โดยคำนึงถึงต้นทุนทางสังคม ความสำเร็จของ
การพัฒนาแบบองค์รวมนี้นี้ ทุกองค์ประกอบภาคจะต้องหันมาให้ความร่วมมือมากขึ้น ซึ่งย่อมไม่มีข้อบก
พร่อง หรือขัดขวางความรับผิดชอบจากทุกกลุ่มวิชาชีพ โดยเฉพาะวิชาชีพธุรกิจ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการ
พัฒนาเศรษฐกิจและพัฒนาคุณภาพของประเทศ ทั้งภาคเศรษฐกิจการเกษตร เศรษฐกิจการค้า
เศรษฐกิจการพาณิชย์ และ เศรษฐกิจอุตสาหกรรม ปัญหาจะเกิดขึ้นก็ตรงประเด็นที่ว่า องค์ประกอบ
ธุรกิจต่าง ๆ เหล่านี้ มุ่งที่จะแสวงหาผลตอบแทนเงินตรา เน้นความเจริญทางเศรษฐกิจแห่ง
องค์การวิชาชีพของตน จนขาดความมุ่งมั่นและตั้งใจจริงที่จะปฏิบัติตามแผนพัฒนาประเทศฉบับนี้
ไว้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวไทยอย่างแท้จริงหรือ
เปล่าเพียงว่าเท่านั้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ก็เพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงความเป็นจริงในบทบาทความ
สัมพันธ์ของแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ กับวิวัฒนาการของ
วิชาชีพธุรกิจภาคต่าง ๆ ทั้งทางด้านเกษตร การค้า การพาณิชย์ และการอุตสาหกรรม ซึ่ง
เป็นความสัมพันธ์เชิงพลวัตซึ่งกันและกันที่จะเกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม การเมือง วัฒนธรรม
วิถีชีวิต รวมทั้งงานเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพชีวิต คุณภาพชีวิต ทั้งทางร่างกาย ทางจิตใจ และ
ทางสังคมของคนไทย

วิชาชีพและงานบริการเชิงจิตวิทยาทางภาคธุรกิจ ได้แผ่ปกคลุมไปสู่ประชาชนและประเทศ
ทั้งภายในและต่างประเทศ มีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ ทั้งถึงค่านิยมของสังคมด้วย การดำเนินนโยบายและบริหาร

รายได้ภาษีให้รัฐ สร้างงานและอาชีพแก่คนนับล้าน ๆ พัฒนาเศรษฐกิจของชาติ ท้าทายคนในสังคม มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ ตลอดจนก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางธุรกิจ ซึ่งเป็นการประกอบการพาณิชย์ที่มุ่งหวังผลกำไรเป็นสิ่งตอบแทนกลับคืนมา ในอีกส่วนหนึ่งก็ส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาในเชิงจริยธรรมได้ในหลาย ๆ ด้าน ทั้งทางตรงและทางอ้อม ตั้งแต่ผลกระทบต่อผู้บริโภค ผู้ใช้แรงงานสตรี และเยาวชน ตลอดจนส่งผลกระทบต่อที่เป็นผลเสียต่อภาวะความเป็นไปของสังคมสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติโดยรวม จึงถึงเวลาแล้ว ที่สังคมไทยและคนไทยทุกคนจะต้องหันมาพิจารณาพิจารณาให้เด่นชัดถึง "จริยธรรมในวิชาชีพธุรกิจ" เพื่อทำความเข้าใจร่วมกัน ทั้งในส่วนหลักการแนวคิดเกี่ยวกับ "จรรยาบรรณวิชาชีพธุรกิจ" ของแต่ละลักษณะของการประกอบการอย่างเป็นมาตรฐานกลาง พร้อมทั้งการกำหนดแนวปฏิบัติอย่างเป็นจริงในการประกอบวิชาชีพธุรกิจ เพื่อป้องกันและขจัดปัดเป่าปัญหาที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพธุรกิจ ที่มีบทบาทและผลกระทบต่อประชาชน และสังคมได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว มิฉะนั้นแล้วในระยะต่อไป ในอนาคตจะมีผลให้สังคมไทยเราขาดความสุข สันติภาพ และเสถียรภาพ ตลอดจนคุณภาพชีวิตอย่างองค์รวม

การประเมินมูลค่าความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับจริยธรรมวิชาชีพธุรกิจในบทความนี้ จึงประกอบด้วย การตรวจสอบหลักจริยธรรม (code of ethics) ของภาคธุรกิจเท่าที่มีปรากฏว่าข้ออยู่ถึงแม้จะเป็นวิชาชีพที่มีความหลากหลายมากกว่าวิชาชีพอื่นๆ การตรวจสอบหลักจริยธรรมของวิชาชีพธุรกิจที่บุคคลในวิชาชีพคิดว่า ควรยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ การตรวจสอบหลักจริยธรรมวิชาชีพธุรกิจ (business ethics) ของต่างประเทศ ได้แก่ กลุ่มยุโรป กลุ่มอเมริกา และกลุ่มเอเชีย ในแนวทางเปรียบเทียบกับหลักจริยธรรมวิชาชีพธุรกิจของประเทศไทย การบังคับใช้หลักจริยธรรมวิชาชีพ และปัญหาที่เกิดขึ้นในเชิงปฏิบัติ การละเมิด หรือละเลยจริยธรรมในวิชาชีพ และปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการฝ่าฝืนจริยธรรมในวิชาชีพธุรกิจ ข้อเสนอแนะในการดำเนินการส่งเสริมการมีจรรยาบรรณในวิชาชีพ เพื่อให้สังคมได้รับประโยชน์ และความคิดเห็นของบุคคลในวิชาชีพต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับ "จริยธรรมในวิชาชีพธุรกิจ" โดยจะกล่าวพรรณนาพอสังเขปตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. ความหมาย วัตถุประสงค์ การจําแนกประเภทลักษณะของธุรกิจ คุณสมบัติของนักธุรกิจ องค์ประกอบวิชาชีพธุรกิจต่าง ๆ ข้อมูลสถิติเกี่ยวกับธุรกิจในประเทศไทย
2. วิวัฒนาการของวิชาชีพธุรกิจไทยและแหล่งคุณค่าของจริยธรรมในวิชาชีพธุรกิจ ลักษณะหลักจริยธรรมในวิชาชีพธุรกิจ ตลอดจนแนวทางของจรรยาบรรณในวิชาชีพธุรกิจที่บุคคลในวิชาชีพคิดว่าควรยึดถือปฏิบัติ และการบังคับใช้ ตลอดจนตัวแบบจรรยาบรรณในวิชาชีพธุรกิจบางลักษณะของการประกอบกิจการ
3. เปรียบเทียบแนวทางของจริยธรรมธุรกิจของประเทศไทย กับต่างประเทศได้แก่ กลุ่มเอเชีย ยุโรป และอเมริกาเหนือ
4. ปัญหาการควบคุมจริยธรรมวิชาชีพธุรกิจของไทย ปัจจัยที่ทำให้เกิดการละเลยละเมิดผิดเจตจรรยาบรรณและจริยธรรมในวิชาชีพธุรกิจในประเทศไทย
5. บทสรุปและเสนอแนะ

1. วิชาชีพธุรกิจ

1.1 ความหมายและวัตถุประสงค์ของธุรกิจ (business)¹⁴

คำว่า "ธุรกิจ" หรือ "business" หมายถึงกิจกรรมใด ๆ ที่ตามทำให้เกิดสินค้า (goods) หรือการบริการ (service) ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะได้รับประโยชน์เป็นผลกำไร (profit) จากการกระทำกิจการนั้น ซึ่งประกอบด้วย (1) การผลิตสินค้าหรือบริการ (2) การซื้อขายแลกเปลี่ยน จำหน่าย และกระจายสินค้า และ (3) ผลกำไรที่ได้จากการประกอบการ ทั้งนี้ เพราะธุรกิจมีวัตถุประสงค์ที่จะต้องบรรลุในช่วงระยะเวลาที่กำหนดไว้แน่นอน ได้แก่ ประการแรก คือ ความอยู่รอดของกิจการเมื่อได้ลงทุนไปแล้ว ประการที่สอง เพื่อให้ธุรกิจนั้น ๆ มีอายุยืนยาว เพื่อสนองตอบต่อความต้องการของผู้บริโภคได้ต่อ ๆ ไป ความเจริญเติบโตของธุรกิจ ทำให้เกิดการขยายกิจการ ขยายสาขา ขยายขนาดของธุรกิจ เพื่อเพิ่มการผลิตสินค้าและการบริการ การขยายการจ้างงาน การเพิ่มสินทรัพย์ทางการเงินที่มั่นคง เพื่อความเป็นที่น่าเชื่อถือ ประการที่สาม ธุรกิจต้องมีการเป็นผลตอบแทนของการลงทุนและเป็นสิ่งจูงใจให้ประกอบกิจการต่อไปได้ การ

จะเกิดขึ้นเมื่อสินค้าหรือบริการที่ผลิตมานี้สามารถขายได้สูงกว่าต้นทุนและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เพื่อนำกำไรที่เกิดขึ้นมานี้หล่อเลี้ยงให้ธุรกิจเจริญเติบโต ประการที่สี่ ธุรกิจต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม ได้แก่ มีความซื่อสัตย์เป็นธรรมแก่ลูกค้า รับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม ไม่กระทำความผิดกฎหมาย คิดศีลธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม

กิจการทางธุรกิจมีความหลากหลายทั้งการจำแนกประเภท รูปแบบ และโครงสร้าง การดำเนินงาน ตลอดจนระดับขนาดการประกอบการ "ธุรกิจ" อาจหมายถึงแต่กิจการค้าขายข้าวแกงแผงลอยริมถนน หรือกิจการที่ดำเนินงานโดยคนเพียงคนเดียว (one-person operation) ไปจนกระทั่งเป็นห้างร้าน บริษัท บริษัทมหาชน ที่มีผู้ร่วมงานจำนวนมากนับพัน ๆ คน หรือ เป็นกิจการที่หาผู้คมนาคมหาร เป็นองค์กรธุรกิจที่มีเครือข่ายโยงใยและสาขาไปทั่วโลก ฉะนั้นธุรกิจจึงมีทั้งลักษณะความเป็นปัจเจกบุคคล ความเป็นนิติบุคคล ความเป็นองค์กร และความเป็นสาธารณชน ซึ่งมีผลให้ขอบเขตของจริยธรรมธุรกิจมีหลากหลายระดับด้วยเช่นกัน ตั้งแต่เป็นระดับปัจเจกบุคคล (personal ethics) ระดับนิติบุคคล ระดับองค์กรมหาชน (Organization ethics) ที่ผนวกเข้ากับหลักจริยธรรมสากล (general ethics) เพราะองค์กรก็คือ กลุ่มของหมู่ชนที่มาปฏิบัติงานดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อที่จะบรรลุจุดหมายปลายทางร่วมกัน (common purpose)¹⁵

1.2 การจำแนกประเภทของธุรกิจตามลักษณะกิจกรรม

พระราชบัญญัติสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. 2502 ได้แบ่งงานของสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งต่อมาคือ "สภาพัฒน์ฯ" ออกเป็น ๕ สาขาเศรษฐกิจการเกษตร (2) สาขาเศรษฐกิจการค้า (3) สาขาเศรษฐกิจการพาณิชย์ (4) สาขาเศรษฐกิจอุตสาหกรรม และ (5) สาขาเศรษฐกิจคมนาคม ภายใต้การบริหารงานของสภาฯ เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ เกิดความก้าวหน้าชัดเจนในแต่ละสาขา

โดยทั่วไปมีการจำแนกประเภทธุรกิจตามลักษณะกิจกรรมดังนี้ คือ (1) ธุรกิจการเกษตร (agriculture) ได้แก่ การปลูกพืช ปศุสัตว์ การประมง การปศุสัตว์ และปศุสัตว์

(2) ธุรกิจเหมืองแร่ (mineral) ได้แก่ การทำเหมืองแร่ การขุดเจาะนำเอาทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ มาใช้ รวมถึงถ่านหิน หินน้ำมัน หินอ่อน เป็นต้น (3) ธุรกิจอุตสาหกรรม (industry) หมายถึง ผู้ผลิตสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภค แบ่งได้เป็น (ก) อุตสาหกรรมในครัวเรือน ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ใช้แรงงานสมาชิกในครัวเรือน ใช้เวลาว่างจากการประกอบอาชีพหลักงานหลัก ใช้วัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่นนั้น ๆ มาผลิตโดยมีวิธีการผลิตเป็นเทคนิคดั้งเดิมที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาแต่บรรพบุรุษ เช่น อุตสาหกรรมทอผ้า ทำเครื่องเงิน ทอเสื่อ จักรสานต่าง ๆ (ข) อุตสาหกรรมโรงงาน หมายถึงผู้ผลิตสินค้าที่มีโรงงานถาวร มีการจ้างแรงงานจากบุคคลภายนอก มีกระบวนการผลิตโดยใช้เครื่องจักรที่ทันสมัย ผลิตสินค้าได้ทีละมาก ๆ ได้แก่ โรงงานผลิตสินค้าสำเร็จรูปต่างๆ (ค) ธุรกิจการก่อสร้าง เป็นอุตสาหกรรมที่นำเอาผลผลิตต่างๆ มาใช้ในการปลูกสร้างอาคาร ที่อยู่อาศัย สถานศึกษา โรงพยาบาล ถนนหนทาง เขื่อน และสะพาน เป็นต้น (ง) ธุรกิจการพาณิชย์ ได้แก่ กิจกรรมกระจายสินค้าต่าง ๆ ที่เกิดจากผลิตผลทางอุตสาหกรรมทั้งหลายไปสู่ผู้บริโภคหรือผู้ใช้ ทำให้ประชาชนทั่วไปได้หาซื้อสินค้าต่าง ๆ ได้สะดวกตามปริมาณ และเวลาที่ต้องการ ได้แก่ พ่อค้าคนกลาง ร้านค้าส่ง ร้านค้าปลีก ธุรกิจขายตรง และธุรกิจการเป็นตัวแทนนายหน้าขายสินค้าต่าง ๆ (จ) ธุรกิจการให้บริการ เป็นการทําหน้าที่ให้บริการ ได้แก่ การบริการด้านการคมนาคมขนส่ง การบริการด้านบันเทิงเริงรมย์ การบริการการท่องเที่ยว การบริการที่พักโรงแรม เป็นต้น (ฉ) ธุรกิจอื่น ๆ ได้แก่ ผู้ประกอบการอิสระต่างๆ เช่น ครู แพทย์ เภสัชกร วิศวกร สถาปนิก จิตรกร ปฏีมากร ช่างฝีมือ ศิลปินแขนงต่าง ๆ 16

กิจกรรมทางธุรกิจ (business activities) จึงประกอบไปด้วย การประกอบ การงานหลายประเภท ได้แก่ (ก) กิจกรรมด้านการผลิตที่ทำให้เกิดสินค้าหรือบริการ (ข) กิจกรรมด้านการตลาด เพื่อเคลื่อนย้ายสินค้าจากผู้ผลิตไปสู่ผู้บริโภค การจัดการเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ การกำหนดราคา การจัดหาหน้ขาย (ค) กิจกรรมด้านการเงิน อันเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับงบดุลรายรับรายจ่าย งบประมาณการลงทุน เงินทุน ผลกำไรขาดทุนของการประกอบการ (ง) กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เช่น การจัดการด้านบุคลากร การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การวิจัย การสารสนเทศ เป็นต้น

หน่วยงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ และธุรกิจการพาณิชย์ต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงคมนาคม กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงการต่างประเทศ และกระทรวงการคลัง ในส่วนของกระทรวงพาณิชย์ประกอบด้วยหน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับดูแลการประกอบการธุรกิจได้แก่ กรมทะเบียนการค้า กรมการค้าภายใน กรมส่งเสริมการส่งออก กรมการค้าต่างประเทศ กรมเศรษฐกิจพาณิชย์ กรมการประกันภัย กรมทรัพย์สินทางปัญญา และองค์การคลังสินค้า ในส่วนของกระทรวงการคลังมีสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน กรมศุลกากร กรมสรรพากร ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการประกอบการธุรกิจ รวมทั้งธนาคารแห่งประเทศไทยซึ่งมีบทบาทในด้านการกำกับดูแลรักษาวินัยทางการเงินของประเทศ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพธุรกิจ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค สภากาชาดสำนักงานนายกรัฐมนตรี (สคป.) สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) เป็นต้น

1.3 คุณลักษณะของนักธุรกิจ

มีองค์ประกอบภายในตัวบุคคลที่สำคัญหลายประการ ซึ่งแตกต่างจากบุคคลในวิชาชีพอื่น ๆ กล่าวคือ นักธุรกิจจะต้อง (1) เป็นผู้มีความสนใจและมีใจรักในธุรกิจ (business aptitude) ทั้งในธุรกิจของตนเองและธุรกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (2) มีความกล้าที่จะลงทุนและเสี่ยง (willingness to take risk) (3) เป็นผู้มีความรู้และความชำนาญ (knowledge and skill) ในหน้าที่การงานของตน มีทักษะในการประกอบอาชีพ (4) เป็นนักวิเคราะห์และตัดสินใจที่ดี ตัดสินใจได้เร็วถูกต้อง และรอบคอบ (5) ต้องเป็นนักบริหาร (executive) (6) ต้องมีภาวะผู้นำ (leadership) สามารถทำให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยความเต็มใจและเต็มความสามารถ บกครองตนเองได้ ครอบงำคนได้ มีความยืดหยุ่น มีความทันสมัย และมีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

ในฐานะที่นักธุรกิจเป็นสมาชิกหน่วยหนึ่งของสังคม การดำเนินงานธุรกิจ จึงมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลและองค์กรต่าง ๆ หลายฝ่าย บุคคลและองค์กรเหล่านี้เป็นส่วนประกอบของสังคมที่ถูกรอบธุรกิจ ซึ่งอาจส่งผลกระทบกระเทือนต่อธุรกิจทั้งในด้านบวกและด้านลบ ที่ธุรกิจจำ

เป็นต้องให้ความเอาใจใส่และรับผิดชอบ เพื่อความเจริญของธุรกิจและเพื่อเกิดทัศนคติที่ดีของสังคมรอบด้านต่อธุรกิจ ความรับผิดชอบของธุรกิจจึงแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อสังคมภายในและต่อสังคมภายนอกธุรกิจ ในส่วนของความรับผิดชอบต่อสังคมภายใน ประกอบด้วยกลุ่มบุคคลต่อไปนี้คือ ผู้ถือหุ้น หรือเจ้าของ ผู้บริหาร พนักงาน ลูกจ้าง ในส่วนความรับผิดชอบต่อสังคมภายนอกได้แก่ ลูกค้า เจ้าหนี้ คู่แข่ง รัฐบาล สาธารณชน และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

หอการค้าไทย (The Thai Chamber of Commerce)

องค์กรที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของนักธุรกิจได้แก่หอการค้าไทย ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติหอการค้า พ.ศ. 2509 เป็นสภามหาชนซึ่งบุคคลหลายๆ คนในวงวิชาชีพธุรกิจการค้าจัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมการค้าอุตสาหกรรม เกษตรกรรม การเงิน หรือเศรษฐกิจอันมีใช้เป็นการหาผลกำไรหรือรายได้แบ่งปันกัน หอการค้ามี 4 ประเภท ได้แก่ หอการค้าจังหวัด หอการค้าไทย หอการค้าต่างประเทศ และสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย (The Board of Trade of Thailand) สถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยหอการค้า สภาอุตสาหกรรม สภาเหมืองแร่ เป็นต้น

สมาชิกและคณะกรรมการของหอการค้าได้แก่ผู้ประกอบการวิสาหกิจในทางการค้าอุตสาหกรรม เกษตรกรรม การเงิน หรือเศรษฐกิจ และสมาคมการค้า (Trade Association) ซึ่งก่อตั้งขึ้นมาโดยอาศัยพระราชบัญญัติสมาคมการค้า พ.ศ. 2509 อาทิเช่น สมาคมการค้าปุ๋ยและธุรกิจการเกษตรไทย สมาคมการค้าผู้ผลิตน้ำตาลไทย สมาคมการค้าอสังหาริมทรัพย์ สมาคมการค้าและอุตสาหกรรมปิโตรเคมีไทย สมาคมบริษัทหลักทรัพย์ สมาคมประกันชีวิตไทย สมาคมผู้ค้าอัญมณี และเครื่องประดับ สมาคมผู้ประกอบการค้าไทย-สากล สมาคมผู้ประกอบการธุรกิจและอุตสาหกรรมไทย-ไต้หวัน สมาคมผู้ผลิตปลาไทย สมาคมผู้ผลิตอาหารสำเร็จรูป สมาคมอุตสาหกรรมก่อสร้างไทย เป็นต้น ส่วนใหญ่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อส่งเสริมการประกอบธุรกิจ

1.4 ข้อมูลทางสถิติเกี่ยวกับธุรกิจไทย¹⁷

สำนักงานสถิติแห่งชาติสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาประเทศได้ทำการสำรวจธุรกิจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการประกอบการทางธุรกิจ เช่น จำนวนสถานประกอบการ จำนวนคนทำงาน จำนวนลูกจ้างและค่าตอบแทนแรงงาน ค่าใช้จ่ายและรายรับในการดำเนินงานทางธุรกิจ ตลอดจนข้อมูลเกี่ยวกับทรัพย์สินถาวรของสถานประกอบการ

ผลจากการสำรวจประชากรในประเทศไทยทั่วราชอาณาจักร ตามหลักฐานทะเบียนราษฎร เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2538 ประเทศไทยมีประชากรจำนวน 59,460,382 คน แยกเป็นประชากรชายจำนวน 29,768,600 คน เป็นประชากรหญิง จำนวน 29,781,782 คน ในหมวดการแยกประเภทธุรกิจพบว่า มีสถานประกอบการธุรกิจทางการค้าและการบริการที่มีคนงานตั้งแต่ 5 คน ขึ้นไปในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 25,872 แห่ง จำนวนนี้เป็นประเภทได้ 4 หมวด ได้แก่ การขายส่งการค้าปลีก ภัตตาคารและโรงแรมและการขายบริการ คิดเป็นร้อยละได้ดังนี้ หมวดค้าขายปลีกคิดเป็นร้อยละ 39.0 (10,087 แห่ง) กิจกรรมขายบริการภัตตาคารและโรงแรมคิดเป็นร้อยละ 22.8 (5,887 แห่ง) และร้อยละ 19.7 (5,110 แห่ง) อีกร้อยละ 18.5 (4,788 แห่ง) เป็นสถานที่ดำเนินการขายส่ง

ในหมวดงานด้านนี้มีคนงานจำนวนทั้งสิ้น 507,705 คน จำนวนร้อยละ 32.4 ทำงานในกิจการขายปลีก ร้อยละ 26.9 ทำงานในกิจการขายส่ง ร้อยละ 22.4 ทำงานในกิจการขายบริการ ร้อยละ 18.3 ทำงานในกิจการภัตตาคารและโรงแรม

มูลค่าทางธุรกิจที่กล่าวมามีจำนวนรวม 381,738 ล้านบาท โดยร้อยละ 75.5 มาจากกิจการขายส่ง ร้อยละ 14.8 มาจากกิจการขายปลีก ร้อยละ 6.5 และ 3.2 มาจากการขายบริการ กิจกรรมภัตตาคาร และโรงแรมตามลำดับ

สถิติการยื่นคำขอจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าในช่วงพ.ศ. 2533-2537 ของรายงานประจำปี 2538 ของกระทรวงพาณิชย์ในช่วงปี 2537 มีการจดทะเบียนฯ ทั้งสิ้นรวม 69,911 รายการ เป็นไทย 39,578 ราย และต่างประเทศ 30,333 ราย จำนวนลักษณะการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าออกเป็นเครื่องหมายการค้ารวม 14,266 รายการ เป็นไทย 8,286 รายการและเป็นต่างประเทศ 5,998 รายการ เครื่องหมายบริการ รวม 1,596 รายการ เป็นไทย 687 ราย เป็นต่างประเทศ 909 ราย เครื่องหมายรับรอง 1 รายการ เป็นไทยเท่านั้น และเครื่องหมายร่วม 6 รายการ เป็นไทยทั้งหมด รวมทั้งสิ้นทุกรายการ 15,869 ราย เป็นไทย รวม 8,962 ราย และเป็นต่างประเทศ 6,907 ราย

จำนวนทะเบียนพาณิชย์ และนิติบุคคลจดทะเบียนคงอยู่ปีพ.ศ. 2537 ในรายงานประจำปี 2538 ของกระทรวงพาณิชย์ แบ่งเป็นเขตกรุงเทพฯ กับส่วนภูมิภาค ในภาพรวมทั้งประเทศมีการขอจดทะเบียนพาณิชย์ฯ ทั้งสิ้น 1,023,081 ราย ภายในเขตกรุงเทพฯ รวม 474,372 ราย และส่วนภูมิภาคจำนวน 548,709 ราย จำนวนเป็น 5 ประเภทของการจดทะเบียนพาณิชย์ได้แก่ (1) ทะเบียนพาณิชย์รวมทั้ง 2 เขต 718,732 ราย (2) บริษัทจำกัด รวมทั้งสิ้น 160,943 ราย (3) บริษัทมหาชนจำกัด รวม 525 ราย เป็นกรุงเทพฯ 412 ราย และส่วนภูมิภาค 113 ราย (4) ห้างหุ้นส่วนจำกัดรวมทั้งสิ้น 137,436 ราย เป็นเขตกรุงเทพฯ 80,624 ราย และส่วนภูมิภาค 50,812 ราย และ (5) ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลรวมทั้งสิ้น 5,445 รายเป็นกรุงเทพ 3,725 ราย และต่างจังหวัดจำนวน 1,693 ราย

ภาพรวมของการลงทุนและการรับจ้างงาน ปรากฏตามรายงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติปี พ.ศ. 2538 ว่า ในด้านการประกอบการอุตสาหกรรม¹⁸ มีการขออนุญาตประกอบกิจการรวมทั้งสิ้น 2,439 ราย มูลค่าการลงทุน 116,332.09 ล้านบาท เพิ่มการจ้างงาน 166,082 คน จำนวนเป็นการลงทุนในกรุงเทพมหานคร 1,465 ราย มีมูลค่าการลงทุน 8,215.11 ล้านบาท รองรับการจ้างงาน 28,480 คน และในส่วนภูมิภาค 974 ราย มูลค่าการลงทุน 108,116.98 ล้านบาท รองรับการจ้างงาน 87,602 คน นอกจากนี้ กรมโรงงานอุตสาหกรรม ยังได้แจ้งสถิติการลงทุนด้านอุตสาหกรรมจากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดต่าง ๆ ผ่านสำนักงานอุตสาหกรรม

จังหวัดกลาง (สอก.) มีโรงงานทั้งหมดประกอบกิจการในรอบปี 2537 รวม 3,143 ราย เป็นเงินลงทุน 57,737.22 ล้านบาท จ้างแรงงาน 70,782 คน ในส่วนของธุรกิจการประกอบการอุตสาหกรรม ยังมีกลุ่มที่ได้รับการพิจารณาส่งเสริมการลงทุนจากการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) และจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (สท.หรือ BOI) อีกด้วย โดยในรอบปี 2537 กนอ. ให้ออกใบอนุญาตประกอบอุตสาหกรรมจำนวนรวม 161 ราย มูลค่าการลงทุน 104,711.55 ล้านบาท เพิ่มการจ้างงาน 40,000 คน ในจำนวนนี้อยู่ในกรุงเทพมหานคร 24 ราย มูลค่าการลงทุน 57,208.0 ล้านบาท การจ้างงาน 6,259 คน คิดเป็นร้อยละ 14.90, 5.46 และ 15.64 ของการลงทุนทั้งหมดตามลำดับ กับโรงงานในเขตปริมณฑลจำนวน 46 ราย มูลค่าการลงทุน 3,527.46 ล้านบาท การจ้างงาน 9,962 คน คิดเป็นร้อยละ 28.57, 3.36 และ 24.90 ของการลงทุนทั้งหมดตามลำดับ ในช่วงปี 2537 พบว่ามีการลงทุนประกอบการอุตสาหกรรมในภาคตะวันออก เช่น จังหวัดระยอง ชลบุรี และฉะเชิงเทราเพิ่มมากขึ้น โดยมีจำนวน 76 ราย มูลค่าการลงทุน 94,592.814 ล้านบาท การจ้างงาน 22,280 คน คิดเป็นร้อยละ 47.20, 90.33 และ 55.70 ของการลงทุนทั้งหมดตามลำดับ หรือคิดมูลค่าการลงทุนมากที่สุดถึงร้อยละ 90.33 และ 55.70 ตามลำดับ โดยสรุปแล้วพบว่า กิจกรรมที่มีการเปิดดำเนินการมาก ได้แก่ โรงงานผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์ ผลิตภัณฑ์เครื่องจักรกลชิ้นส่วนและอุปกรณ์ การแปรรูปโลหะ ผลิตภัณฑ์เคมี ปั่นด้าย ทอผ้า และผลิตภัณฑ์พลาสติก กิจกรรมเกี่ยวกับยาง เครื่องแต่งกาย สัตว์น้ำ การผลิตเยื่อกระดาษ เป็นต้น ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ประเทศไทยได้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมและมีความเจริญทางด้านอุตสาหกรรมมากขึ้น มีการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม วัฒนธรรมและการทำงาน และภาวะแวดล้อม เช่น เสียงดังเกินไป ความร้อนอบอ้าว มลพิษของ อุตสาหกรรมและผลที่เกิดต่อสุขภาพของมนุษย์จากสถิติของสำนักงานกองทุนเงินทดแทน กรมแรงงาน ที่ให้ความคุ้มครองเฉพาะสถานประกอบการที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 20 คนขึ้นไป มีประมาณ 2,548,650 แห่ง มีจำนวนลูกจ้างในสถานประกอบการประมาณ 2,548,650 คน ปรากฏว่า มีลูกจ้างในสถานประกอบการ คิดเป็นร้อยละ 20 ในจำนวนนี้เสียชีวิตประมาณ 1,800 คน พิจารณาดูสิ้นเชิง 9. คน ที่เสียชีวิตส่วน 3,210 คน บาดเจ็บชั่วคราวแต่ทำงานได้ประมาณ 45.985 คน สำนักงานกองทุนเงินทดแทนต้องจ่ายเงินค่าทดแทนให้หลายพันล้านบาทสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้น

เมื่อพิจารณาจากความเจริญก้าวหน้าของวิชาชีพทางธุรกิจอันไพศาลหลากหลายโดยรวมแล้ว มาตรวจสอบถึงโครงสร้างสินค้าออกและสินค้าเข้าในช่วงปี 2538-2539¹⁹ กับดุลการค้าแล้ว ประเทศไทยมีดุลการค้าที่ติดลบโดยตลอด ในปี 2537 ดุลการค้าติดลบเป็นมูลค่า 231,658.8 ล้านบาท โครงสร้างสินค้าออกของไทยในช่วงระหว่างปี 2528-37 ระยะแรกร้อยละ 40.7 เป็นสินค้าเกษตรกรรม และร้อยละ 34.4 เป็นสินค้าอุตสาหกรรมสำคัญ ซึ่งในปี 2537 สินค้าอุตสาหกรรมเพิ่มการส่งออกคิดเป็นร้อยละ 66.6 ในการที่สินค้าเกษตรกรรมส่งออกเพียงร้อยละ 16.8 สินค้าส่งออก 12 รายการสำคัญในช่วงปี 2536-37 กล่าวตามลำดับความสำคัญได้แก่ (1) เสื้อผ้าสำเร็จรูปมีมูลค่าประมาณ 100,000 ล้านบาท (2) เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ (3) กุ้งสดแช่เย็น (4) อัญมณี และเครื่องประดับ (5) แผงวงจรไฟฟ้า (6) ยางพารา (7) รองเท้าและชิ้นส่วน (8) ข้าว (9) อาหารทะเลกระป๋อง และ (10) เครื่องรับวิทยุโทรทัศน์และส่วนประกอบ

โครงสร้างสินค้าเข้า หน้าที่ปที่สินค้าทุนคิดเป็นร้อยละ 44.1 รองลงมาได้แก่วัตถุดิบและกึ่งสำเร็จรูปคิดเป็นร้อยละ 31.8 สินค้าสำคัญนำเข้า 10 รายการในปี 2535-2537 ได้แก่ (1) เครื่องจักรใช้ในอุตสาหกรรม มูลค่าการนำเข้าประมาณ 200,000 ล้านบาท (2) เครื่องจักรไฟฟ้าและส่วนประกอบ (3) เคมีภัณฑ์ (4) เหล็กและเหล็กกล้า (5) แผงวงจรไฟฟ้า (6) น้ำมันดิบ (7) เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์ และส่วนประกอบ (8) ส่วนประกอบอุปกรณ์รถยนต์และตัวถัง (9) ผลิตภัณฑ์โลหะ (10) รถยนต์นั่ง

ตลาดส่งออกของไทยในช่วงปี 2537 ได้แก่สหรัฐอเมริกา คิดเป็นร้อยละ 21.0 อาเซียน 17.6 ญี่ปุ่น 17.1 สหภาพยุโรป 15.6 และอื่น ๆ 28.7

อย่างไรก็ตาม การประกอบการทางธุรกิจภายในประเทศยังมีอีกหลายกิจกรรมซึ่งนำมาสนองต่อประชาชนผู้บริโภค ได้แก่ธุรกิจทางการศึกษาทุกระดับตั้งแต่ระดับการเตรียมความพร้อมไปจนระดับอุดมศึกษา ธุรกิจทางด้านสุขภาพ เช่น โรงพยาบาลเอกชน โพลีคลินิค ศูนย์สุขภาพ ธุรกิจบันเทิงสถานเริงรมย์ต่าง ๆ ธุรกิจการสื่อสารมวลชน และการโฆษณาประชาสัมพันธ์ธุรกิจ

สื่อสารมวลชนทางหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และสำนักพิมพ์ ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ธุรกิจการเงินและการลงทุน ธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ธุรกิจการบริการให้คำปรึกษา ธุรกิจการพาณิชย์นาวี ธุรกิจการขนส่งมวลชน ธุรกิจการเป็นตัวแทนจำหน่าย เป็นต้น

1.5 บทบาทและอิทธิพลของธุรกิจต่อสังคมไทยโดยทั่วไป ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

พิจารณาจากระบบเศรษฐกิจไทย เป็นแบบทุนนิยมเสรี ทำให้ภาคเอกชนมีบทบาททางเศรษฐกิจอย่างมโหฬาร ประกอบกับในช่วงเวลาที่ผ่านมา ภายใต้อาณัติพัฒนาประเทศ การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีของรัฐบาลส่งผลให้ธุรกิจภาคเอกชน สามารถเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ทำให้ธุรกิจเอกชนมีบทบาทและอิทธิพลทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศมากขึ้นมาตามลำดับ จนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้มีอิทธิพลต่อการดำเนินนโยบายและการตัดสินใจของรัฐบาลหรือกำหนดทิศทางของการเปลี่ยนแปลงหรือความเจริญเติบโตของประเทศ รวมตลอดจนถึงชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน²⁰

เมื่อพิจารณาบทบาทและอิทธิพลของธุรกิจเอกชน จากภาพรวมของภาคเศรษฐกิจที่สำคัญ 3 ส่วน คือ ภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และบริการแล้ว จะเห็นว่าภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการมีบทบาทในการคุมเศรษฐกิจส่วนใหญ่นองประเทศทั้ง ๆ ที่ภาคเกษตรกรรมซึ่งเดิมเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีคนเกี่ยวข้องเป็นจำนวนมากและ เป็นรากฐานทางเศรษฐกิจของประเทศ กลับมีฐานะเป็นส่วนประกอบของระบบเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งไม่มีอำนาจในการเป็นตัวนำการเปลี่ยนแปลงอะไรมากนัก ภาคธุรกิจพาณิชย์ด้านการค้าส่ง ค้าปลีก และธุรกิจการเงินการธนาคาร เป็นภาคธุรกิจที่มีอิทธิพลและบทบาทอย่างสูงต่อความเจริญเติบโตของธุรกิจไทย ธุรกิจไทยขนาดใหญ่มีการกระจุกตัวและการรวมกลุ่มที่ก่อให้เกิดการสะสมความมั่งคั่งของเอกชน²¹ โดยธุรกิจการเงิน นั้นเป็นหัวใจในการระดมเงินทุน และการจัดสรรการใช้เงินในระบบเศรษฐกิจไทย การกระจุกตัวของธุรกิจการส่งสินค้าออกในลักษณะผูกขาดสูง และการรวมกลุ่มธุรกิจในลักษณะการถือหุ้นและการเกาะกลุ่มธุรกิจในลักษณะการขยายอาณาจักรธุรกิจในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เป็นบริษัท

เครือข่าย โดยมีบริษัทลงทุนหลักกลุ่มตระกูลต่าง ๆ บริษัทธุรกิจการเงินที่นอกจากบริการโดยทั่วไปแล้วยังทำหน้าที่คอยระดมทุนและบริการต่าง ๆ แก่กลุ่มธุรกิจในเครือของคน²² บริษัทการค้าอุตสาหกรรม ของกลุ่มธุรกิจต่าง ๆ ที่แยกย่อยบริษัทธุรกิจการค้าออกไปจำนวนมาก ทำหน้าที่เป็นหน่วยปฏิบัติการทางด้านธุรกิจของกลุ่ม

นอกจากนี้ ในธุรกิจภาคเอกชนยังได้มีแนวความคิดในการแบ่งแยกระหว่างการจัดการกับการเป็นเจ้าของ ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงจากภาพลักษณ์ที่ว่า ถ้าผู้บริหารและผู้ที่เป็นเจ้าของธุรกิจเป็นบุคคลกลุ่มเดียวกันแล้ว ธุรกิจมักจะพยายามแสวงหาผลกำไร โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของสังคม ทั้งนี้เนื่องจากกำไรทั้งหมดจะเป็นของเจ้าของธุรกิจเท่านั้น ถ้ามีการแบ่งแยกขาดจากกันแล้ว ธุรกิจจะพยายามแสวงหาผลกำไรโดยการคำนึงถึงผลประโยชน์ของสังคมมากขึ้น ซึ่งจะไม่ทำให้สังคมไม่พอใจ

ความสำเร็จของภาคธุรกิจ ยังมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงฐานะทางสังคมของนักธุรกิจและพ่อค้า หรือผู้บริหาร เดิมในช่วงก่อนปีพ.ศ. 2500 ขึ้นไป สถานภาพทางสังคมของชนชั้นขุนนางหรือข้าราชการสูงมากในสังคมไทย ต่อมาเมื่อฐานะทางเศรษฐกิจและฐานะรายได้ของข้าราชการตกต่ำลง และเมื่อเปรียบเทียบรายได้ของภาคธุรกิจเองสูงกว่ารายได้ข้าราชการ อาทิเช่นผู้บริหารระดับสูงในระบบราชการก็ยังมีรายได้น้อยกว่า ผู้บริหารระดับสูงของธุรกิจขนาดใหญ่ประมาณ 10 เท่าตัว ในสังคมไทย "เงินตรา" มีอิทธิพลทางจิตใจสูงมาก ทำให้ผู้มีฐานะทางการเงินร่ำรวยมั่งคั่งในภาคธุรกิจ สามารถยกสถานภาพทางสังคมของตนให้สูงขึ้นมาได้โดยไม่ยาก ในขณะที่สถานภาพของข้าราชการเสื่อมถอยลง²³ จะเห็นได้ว่า ในวงการเมืองไทยปัจจุบัน ให้ความสำคัญกับนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จระดับชั้นนี้ แสดงว่าสถานภาพทางสังคมของนักธุรกิจได้ยกระดับสูงขึ้นมาก และนักธุรกิจชั้นนี้ระดับสูงมักจะมีบทบาทสำคัญต่อภาวะทางจริยธรรมและจรรยาบรรณในวิชาชีพธุรกิจของสังคมไทยควบคู่กันไปด้วย²⁴

2. จริยธรรมในวิชาชีพธุรกิจ

2.1 ความสัมพันธ์ทางสังคมเชิงจริยธรรมธุรกิจ

"นักธุรกิจ" หรือผู้ประกอบการทางธุรกิจ เป็นอาชีพที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคนเป็นจำนวนมาก ทั้งในความเป็นบุคคล (person) และในความเป็นสาธารณชน (public) ทั้งในความเป็นองค์กรต่าง ๆ ดังมีคำอธิบายว่า นักธุรกิจเป็นอาชีพที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการพัฒนาประเทศ ต้องจรรโลงศรัทธาต่ออาชีพ โดยกำหนดบทบาทหลัก 6 ประการ ได้แก่

- (1) นักธุรกิจ ต่อ ลูกค้า
- (2) นักธุรกิจ ต่อ คู่แข่งขัน
- (3) นักธุรกิจ ต่อ หน่วยราชการ
- (4) นักธุรกิจ ต่อ พนักงาน
- (5) นักธุรกิจ ต่อ สังคม
- (6) พนักงาน ต่อ นักธุรกิจ²⁵

จริยธรรมในวิชาชีพธุรกิจ จึงมีทั้งระดับจริยธรรมระหว่างบุคคล (personal ethics) และจริยธรรมองค์กร (organizational ethics) ที่ต้องมีความคู่กันไป จิตวิญญาณของนักธุรกิจอันเชิงจริยธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก การประกอบการประเภทที่ละเลยจริยธรรมและประเภทที่ผิดศีลธรรมไม่ว่าจะเรียกได้ว่าเป็นการประกอบวิชาชีพ แต่น่าจะเรียกว่า "มิชฉาชีพ" (underworld enterprise) การประกอบอาชีพธุรกิจ เป็นการแสวงหาผลกำไรเพื่อเพิ่มทุนทรัพย์ส่วนตน เรียกว่า การทำธุรกิจเพื่อธุรกิจ (business for business) พื้นฐานจริยศาสตร์ธุรกิจเมื่อพิจารณาจากเป้าหมายของธุรกิจแล้วจะมีลักษณะเป็น "การแสวงหาความสุขบนความสุขของผู้อื่น" ซึ่งการแสวงหาดังกล่าวเรียกว่า ความเป็นมนุษย์ของนักธุรกิจ ที่น่าที่จะทำให้งานความสุขที่แท้จริงตามมาด้วย (AHAR = Authentic Happiness According to Reality ²⁶ นั่นคือ การเป็นนักธุรกิจที่มีความรับผิดชอบ และประกอบการธุรกิจได้กำไรพร้อม ๆ กับการได้พัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ ซึ่งมีชีวิตที่สำคัญ 3 ด้าน ได้แก่

มิติด้านทักษะ เป็นมิติที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทั้งในรูปแบบและอรูปแบบ คนที่ไม่มีความรู้และไม่สามารถทำงานอะไรได้เลยนั้น ย่อมเป็นคนที่ไม่มีคุณภาพ

มิติด้านสุขภาพ เกี่ยวพันกับความสมบูรณ์ประเพณีการรักษายาใจ ทั้งทางด้านกายภาพ (physical) และจิตภาพ (psychological) คนที่มีความไม่สมบูรณ์ทางด้านร่างกายหรือด้านจิตใจ หรือทั้ง 2 ด้าน ย่อมมีคุณภาพด้อยกว่าคนที่มีความแข็งแรง หรือจิตใจที่ถูกต้องอนามัย (healthy) คนที่มีความแข็งแรงและจิตใจที่สมบูรณ์ย่อมมีคุณภาพสูงกว่าคนที่มีความแข็งแรงแต่มีโรคประจำตัว

มิติด้านทัศนคติ เป็นมิติที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึคนึกคิด ซึ่งขาดความชัดเจนเมื่อเปรียบเทียบกับคนที่ไม่มีทัศนคติ ความรู้สึคนึกคิด ทั้งที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ผู้อื่น กลุ่มบุคคล สังคมโดยรวมมีลักษณะเป็นลบ ย่อมเป็นคนที่มีคุณภาพด้อยกว่า คนที่มีความรู้สึคนึกคิดในลักษณะที่เป็นบวก ทั้งนี้เพราะคนในลักษณะแรกนั้น ย่อมไม่มีพฤติกรรมและหรือมาให้ความร่วมมือในกระบวนการปฏิสัมพันธ์ (interaction) ทุกรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มอ้างอิง (referent group) ข้างต้น ทำให้ไม่เกิดผลลัพธ์ที่คาดหวังในระดับที่ต้องการ เมื่อเปรียบเทียบกับคนในลักษณะหลัง²⁷

จริยธรรมของนักธุรกิจ จึงประกอบด้วยจรรยาบรรณของนักธุรกิจ 2 ส่วน 1 ได้แก่ ส่วนที่เป็น "พฤติกรรม" หรือหลักปฏิบัติ กับส่วนที่ 2 เป็น "ข้อพึงปฏิบัติของการจัดการที่ดี" ที่นำเอาหลักปฏิบัติในการประกอบวิชาชีพธุรกิจ การแสวงหาผลกำไร (profit) ที่ได้มาอย่างชอบธรรม ตามมาตรฐานจริยธรรม จะช่วยให้เกิดระบบความสุจริตกัน ตั้งแต่ผู้ถือหุ้นหรือเจ้าของกิจการ ผู้จัดการผู้จ้างแรงงานจนกระทั่งถึงผู้บริโภค บริษัทการนี้จึงคำนึงถึง (1) การที่ได้มาต้องไม่ได้อมาจากการเอารัดเอาเปรียบส่วนรวม เช่น การโกงภาษี เป็นต้น (2) การที่ได้มาต้องไม่มีส่วนในการทำลายแหล่งทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นสมบัติรวมของมนุษยชาติ เช่น ทำลายป่า แหล่งน้ำ สัตว์ป่า เป็นต้น (3) การที่ได้มาต้องเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นของสังคม เริ่มตั้งแต่หน่วยเล็กที่สุดคือ ครอบครัว ชุมชน ประเทศ (4) การที่ได้มาต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อความเป็นมนุษย์ด้วย ได้แก่ ความเสมอภาค การเคารพศักดิ์ศรี การมีเมตตาธรรมต่อกัน การ

เคารพต่อสิทธิมนุษยชน ที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพที่ีระหว่างมนุษย์ นายอานันท์ ปันยารชุน อดีต นายกรัฐมนตรีของไทย ได้กล่าวถึง นักธุรกิจกับการแสวงหากำไรว่า "นักธุรกิจมิได้ทำมาหากินหลัง-คน.... แต่จะต้องเป็นการในระดับที่คำนึงถึงประโยชน์ของผู้อุปโภคและบริโภค ต้องเป็นการ ทำให้เป็นธรรมกับผู้ให้แรงงาน ชาวไร่ชาวนา.... 28

หลักการเรื่อง "การทำกำไรให้ได้สูงสุด" (maximization of profit) ของ การประกอบวิชาชีพธุรกิจ ที่มีผลให้ "อำนาจเงินตรา" และกลไกการตลาดมาบงการภาวะความ เป็นมนุษย์ เป็นเรื่องที่น่าเกลียดชัง ซึ่งควรนำมาพิจารณาทั้งในแง่บวกที่สอดคล้องกับจริยธรรม และในแง่ลบที่ขัดกับหลักจริยธรรมธุรกิจ ในการประเมินกำไร ในแง่ที่ไม่สอดคล้องกับจริยธรรม ธุรกิจ อาทิเช่น การสร้างการผูกขาด (monopoly) ที่ขัดต่อหลักการแข่งขันเสรี ทำให้เกิด การเอารัดเอาเปรียบเพราะไม่มีทางเลือกที่ดีกว่า การต่อรองกับกลุ่มผู้ให้แรงงาน โดยให้ค่าแรง ต่ำสุด และให้สิทธิพิเศษน้อยที่สุด การใช้แรงงานราคาถูก เช่น การจ้างเด็กและผู้หญิง การใช้ วิธีการดัดสันบน เป็นการตัดรายจ่ายได้งานเร็วกับเจ้าหน้าที่ การหลอกลวงโก่งกำไรที่เป็นธรรมของ รัฐ การใช้อิทธิพลเลื่อนการจัดคู่แข่งทางการค้า การไม่สนใจหน้าที่รับผิดชอบของบริษัท เช่น การกักน้ำเสีย การรักษาสภาพแวดล้อม การผลิตสินค้าที่ปลอดภัยตามมาตรฐานสินค้าที่วางไว้ เป็นต้น การทำการค้ากับผู้ทำลายสังคม เช่น การขายอาวุธให้กับผู้ก่อการร้าย การค้ายาและสิ่ง เสพติด การพอกเงินจากธุรกิจดังกล่าว การโฆษณาเป็นจริง โดยไม่คำนึงถึงความปลอดภัยของ ผู้ใช้ เน้นเพียงอย่างเดียวคือ ยอดขาย เหล่านี้เป็นต้น ในส่วนการประเมินกำไรในแง่บวกเป็น การมองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน ได้แก่ ความภูมิใจที่ได้การตามสิทธิให้สังคม ได้ชื่นชมในการบริการที่สร้างสรรค์และพัฒนาสังคม การรับผิดชอบต่อลูกค้า การรับฟัง เสียงวิพากษ์วิจารณ์จากผู้บริโภคในคุณภาพและการให้บริการแก่ลูกค้า การกำหนดราคาสินค้า อย่างเป็นธรรม โดยกำหนดราคาสินค้าตามความเป็นจริง การไม่มุ่งใจหลอกลวงโฆษณาขาย สินค้าและบริการ การปฏิบัติตามสัญญาที่ได้ทำไว้กับลูกค้า 29

จริยธรรมของนักธุรกิจต่อสังคมยังต้องคำนึงถึงหลักปฏิบัติ ดังนี้คือ การละเว้นจาก การประกอบธุรกิจที่ทำให้สังคมเสื่อมทั้งทางด้านจิตใจ ศีลธรรม ขาดคุณภาพและสร้างค่านิยมที่ผิด

เช่น การเปิดแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม การค้าประเวณี การไม่สนับสนุนให้เกิดการกระทำผิดกฎหมาย เช่น การรับซื้อของโจร รับซื้อไม้เถื่อนเพื่อทำเฟอร์นิเจอร์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งบั่นทอนศีลธรรมและความเจริญของสังคมทั้งสิ้น การไม่ประกอบธุรกิจที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การทำไร่เลื่อนลอย การทำลายหน้าดินโดยขาดหลักวิชาการ การค้าสัตว์ป่า และของป่า การทำลายต้นน้ำลำธาร การรุกรานทางน้ำสาธารณะหรือที่สาธารณะ เพื่อประโยชน์ส่วนตน การแสวงหาที่จะป้องกันกระบวนการประกอบธุรกิจของตนมาให้เป็นต้นเหตุของการก่อมลภาวะให้กับสิ่งแวดล้อมและสังคม เช่น การป้องกันน้ำเสียไม่ให้ไหลลงสู่แม่น้ำลำคลอง การป้องกันเสียงและกลิ่น การเก็บรักษาขนส่งวัสดุมีพิษ และวัตถุระเบิดให้เป็นไปตามมาตรฐานการรักษาความปลอดภัย การระมัดระวัง การใช้ภาษาและบรรจุสารปนเปื้อน การป้องกันอุบัติเหตุและภัยให้แก่ชุมชน การให้ความเคารพในสิทธิทางปัญญาของผู้อื่น หรือธุรกิจ โดยไม่ลอกเลียนความคิดการผลิตลอกเลียนของต้นแบบของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต การให้ความร่วมมือกับทุกฝ่ายในชุมชนเพื่อการสร้างสรรค์สังคม และการให้ความสนใจงานเรื่องการสร้างงานแก่คนในชุมชนให้สอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนนั้น ฯ 39

จริยธรรมธุรกิจงานอีกด้านหนึ่ง ที่ควรศึกษาได้แก่บทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มธุรกิจที่มีต่อการควบคุมนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการกำหนดทิศทางและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ว่าจะเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นและมิพัฒนา การในด้านรูปแบบและกลไกของความสัมพันธ์มาตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มธุรกิจกับข้าราชการที่ควบคุมกลไกอำนาจรัฐเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมา เป็นเวลานานแล้ว โดยกลายเป็นกลุ่มผลประโยชน์ร่วมกันจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน กลายเป็นระบบอุปถัมภ์ ที่เมื่อกลุ่มธุรกิจเติบโตใหญ่ขึ้นมา ก็มีความต้องการต่อรองมรดกขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งกลุ่มธุรกิจได้เริ่มเข้ามา มีบทบาทในการควบคุมอำนาจรัฐอย่างเห็นรูปธรรมมากขึ้นตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2512 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งถือว่าได้เป็นการเปลี่ยนแปลงบทบาททางเศรษฐกิจที่สำคัญของกลุ่มธุรกิจ ตัวอย่างที่เรียกกันว่า "นักธุรกิจการเมือง"

อเนิงธุรกิจขนาดเล็กเงินตรา ได้กลายเป็นแหล่งรวมศูนย์ของการเจริญเติบโตทางธุรกิจ และการสะสมความมั่งคั่งของเอกชนที่ทาให้เกิดการกระจุกตัวหรือผูกขาดในธุรกิจบางประเภท ทั้งนี้เพราะในระบบเศรษฐกิจแบบเงินตรา ธุรกิจการเงินเป็นหัวใจของการระดมเงินทุนและการจัดสรรการใช้เงินในระบบเศรษฐกิจนั้น เช่น ในปีพ.ศ. 2522 มีรายงานว่าจำนวนทรัพย์สินใน ธุรกิจการเงินประมาณ 363,000 ล้านบาท ปรากฏว่าร้อยละ 81.16 อยู่ในระบบธนาคารพาณิชย์ เอกชนขนาดใหญ่ ซึ่งจนถึงปัจจุบันนี้ การแผ่ขยายตัวของธุรกิจการเงินไปสู่ธุรกิจภาคอุตสาหกรรม และการบริการต่าง ๆ ย่อมมีผลกระทบต่อกลไกการตลาด กลไกเงินตรา และกลไกการสร้างงานให้แก่สังคมโดยรวม ภาวะการณ์เหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อภาวะของจริยธรรมในวิชาชีพธุรกิจ เช่น เกิดประเภทของการลงทุนที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ ก่อให้เกิดปัญหาช่องว่างความแตกต่างทางฐานะ เศรษฐกิจของประชาชนในชาติ การผูกขาดทางธุรกิจที่ทาให้ผู้บริโภคชาวไทย ต้องรับเคราะห์จากการบริโภคของราคาแพงแต่คุณภาพต่ำ โดยอาศัยการคุ้มครองการลงทุนในภาค รัฐด้วยระบบการให้สัมปทานและการอาศัยนโยบายการลงทุนแบบทดแทนการนำเข้า เพื่อคุ้มครอง ตลาดภายในของประเทศของสินค้าบางชนิด โดยการตั้งกำแพงภาษีหรือจำกัดปริมาณการนำเข้า สินค้าเหล่านั้น เนื่องจากการที่กิจการได้รับความคุ้มครอง แม้ไม่ต้องใช้กระบวนการผลิตที่มี ประสิทธิภาพมากนัก ก็จะสามารถทากำไรได้มาก ซึ่งทั้งผู้บริโภคและภาครัฐได้ผลตอบแทนจาก ธุรกิจทางนี้ลดลง ในฐานะที่รัฐกลับต้องลงทุนในการส่งเสริมบรรยากาศการลงทุนสูงเพื่อ อำนวยความสะดวกในด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า น้ำ นิคมอุตสาหกรรม ถนน โทรศัพท์ และการลดหย่อนภาษีเพื่อส่งเสริมการลงทุน

2.2 แหล่งที่มาของค่านิยมเชิงจริยธรรมในวิชาชีพธุรกิจ

แหล่งที่มาของค่านิยมเชิงจริยธรรมในวิชาชีพธุรกิจ ได้แก่ (1) จากสมาคมผู้ประกอบการธุรกิจ เช่น หอการค้า สมาคมธุรกิจ สมาพันธ์ผู้ค้าปลีก สภานายจ้าง สภาลูกจ้าง หรือกลุ่มบุคคลที่รวมตัวขึ้นมาเพื่อส่งเสริมและจรรโลงมาตรฐานในการปฏิบัติงานวิชาชีพ ซึ่งน่าจะรวมทั้งนัก ลงทุน ผู้ประกอบการผลิตสินค้าการบริการ ผู้ประกอบการพาณิชย์ ลูกจ้าง พนักงาน ผู้มีส่วนร่วมใน การประกอบธุรกิจ ตลอดจนถึงสถาบันการศึกษาอบรมวิชาชีพธุรกิจ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเสริม

สร้างกำกับดูแลเชิงพหุนัยเกี่ยวกับมาตรฐานของจรรยาบรรณวิชาชีพธุรกิจ (a set of a new standard of professional conducts) แหล่งที่ (2) ได้แก่ จากประสบการณ์ที่ได้รับจากปัญหาที่เกิดขึ้นจากการประกอบวิชาชีพ ข้อพิพาท ข้อขัดแย้ง การละเมิดสิทธิมนุษยชน สิทธิเด็ก สิทธิสตรี การเอารัดเอาเปรียบ ความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ การทำลายสภาพแวดล้อม ตลอดจนการละเมิดกฎหมายที่ควบคุมการประกอบอาชีพธุรกิจ แหล่งที่ (3) ได้แก่ วัฒนธรรมในสังคมนั้นๆ ในฐานะเป็นแหล่งคุณค่าทางจริยธรรมในวิชาชีพ ได้แก่ วัฒนธรรมแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ที่มีผลต่อแบบแผนการบริหารงานทางธุรกิจ ทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อม (environmental orientation) ทัศนคติเกี่ยวกับเวลาและกิจกรรมการงาน เช่น เห็นว่า "เวลาเป็นเงินเป็นทอง" ทัศนคติระหว่างบุคคล มิตรหรือศัตรู คู่แข่ง หรือคู่ต่อสู้ เป็นต้น แหล่งที่ (4) คือ วิทยาศาสตร์ ซึ่งในปัจจุบันถือว่าทวิความสำคัญยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ในภาคธุรกิจทั้งในประเทศไทยและในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก การแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ การประดิษฐ์คิดค้นต่าง ๆ ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการอธิบายปัญหาต่าง ๆ มีผลต่อระบบจริยธรรมในวิชาชีพ การใช้หลักวิทยาศาสตร์ในการจัดการต่าง ๆ การบริหาร การวิจัย การจัดการในภาคธุรกิจ การใช้เทคโนโลยีที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพทางธุรกิจ (technostructure) ที่ต้องอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญระดับสูงเป็นพิเศษ ล้วนมีผลต่อระบบคุณค่ารวมของวิชาชีพธุรกิจ ทว่าที่ควรจะมีการลงทุนในการฝึกอบรมเพื่อสร้างผู้นำทางเทคโนโลยี (technical elite) ซึ่งจะมีบทบาทอย่างสูงในการกำหนดนโยบาย และเป้าหมายทางธุรกิจให้มีมูลค่าสูงขึ้น แหล่งที่ (5) ได้แก่ ศาสนา ในฐานะที่เป็นแหล่งของคุณค่าทางจริยธรรมในทุกวิชาชีพ ศาสนาและสถาบันทางศาสนาที่อยู่ในระบบสังคมของผู้ประกอบวิชาชีพธุรกิจ ได้แก่ ศาสนาและสถาบันทางศาสนาที่สำคัญ ๆ คือ พุทธศาสนา ทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายาน คริสต์ศาสนา ศาสนาอิสลาม และศาสนาฮินดู เป็นต้น ศาสนาและหลักศรัทธาในศาสนาเหล่านี้ มีระบบการพิจารณาหลักจริยศาสตร์ในเรื่องต่าง ๆ แตกต่างกันไป เช่น เรื่องการทานทั้ง การอุบาสย การใช้อาวุธนิวเคลียร์ รายการโทรทัศน์ เพลง บทละคร ที่อยู่ในมาตรฐานของหลักศีลธรรมอันดีทางศาสนา

2.3 แนวทางจรรยาบรรณตัวอย่างของวิชาชีพธุรกิจของไทย และการบังคับทาง

๖ ได้มีการจัดประมวลขึ้นโดยมูลนิธิเพื่อสถาบันการศึกษาวิชาการจัดการแห่งประเทศไทย ซึ่งกำหนดแนวทางการปฏิบัติของนักธุรกิจไว้ดังนี้คือ พึงขายสินค้าและบริการในราคายุติธรรม มีการตามสัดส่วนที่เหมาะสมกับคุณภาพสินค้าและบริการ พึงขายสินค้าและบริการที่ถูกต้องตาม จำนวนคุณภาพและราคาที่ตกลงกัน และมีความรับผิดชอบตามภาระผูกพันของตน พึงดูแลและให้บริการแก่ลูกค้าทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เลือกที่รักมักที่ชังหรือโอกาสเท่าเทียมกันที่จะซื้อสินค้า และรับบริการไม่ว่าในสภาวะใด เช่น ในภาวะที่สินค้าขาดตลาด เป็นต้น³¹

ในข้อบังคับของสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย (Board of Trade of Thailand) ซึ่งได้กำหนดวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการค้า อุตสาหกรรม เกษตรกรรม การเงิน หรือเศรษฐกิจต่างๆ ที่ครอบคลุมวิชาชีพธุรกิจทุกประเภทลักษณะการประกอบการไว้ ในหมวด 2 สมาชิกและสมาชิกภาพ ข้อ 4.2 สมาชิกสามัญ ข้อ 11 ระบุไว้ว่า ความเป็นสมาชิกภาพจะสิ้นสุดเมื่อ ข้อ ง) ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่ความผิดที่เป็นลหุโทษ หรือความผิดที่มีกำหนดโทษชั้นลหุโทษ หรือความผิดอันได้กระทำโดยประมาท ข้อ จ) บุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นผู้ไร้ความสามารถ หรือผู้เสมือนไร้ความสามารถ ข้อ ฉ) คณะกรรมการลงมติให้ขาดจากสมาชิกภาพโดยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสามในสี่ของจำนวนกรรมการที่มาประชุม เพราะเหตุใด เหตุหนึ่งดังต่อไปนี้คือ (1) ประพฤติผิดศีลธรรมอันดีหรือธรรมจรรยาของพ่อค้า จนขาดความนิยมของมหาชน (2) ประพฤติตนหรือทำการใด ๆ อันอาจนำความเสื่อมเสียมาสู่สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย และชื่อเสียงของประเทศอันเป็นส่วนรวม (3) ผ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย หรือตามระเบียบหรือคำสั่งที่คณะกรรมการได้กำหนดไว้ เป็นต้น³²

จากรายงานประจำปี พ.ศ. 2558 สภาหอการค้าไทยซึ่งมีคำขวัญว่า "ส่งเสริมการค้า พัฒนาเศรษฐกิจ สร้างคุณค่าชีวิต คือ ภารกิจหอการค้า" และศึกษานโยบายของคณะกรรมการหอการค้าไทยประจำปี 2538-2539 ได้ระบุนโยบาย 5 ประการไว้ โดยเป็นนโยบายแรกคือ การส่งเสริมธุรกิจเอกชนทั่วประเทศ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศและในนโยบายที่ 5 ที่น่าจะ

มีส่วนในด้าน การส่งเสริมจริยธรรมและจรรยาบรรณของนักธุรกิจได้แก่กรอบแบบ การส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาแก่เยาวชนโดยมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย แต่ไม่ได้มีข้อกำหนดแนวปรัชญาและแนวปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน ในการสัมมนาผ่านฝ่ายบริหารระดับสูงท่านหนึ่ง ได้อธิบายว่า "จรรยาบรรณวิชาชีพธุรกิจ" ในส่วนของการกำกับดูแลทั้งค่านิยมอย่างชัดเจนยังไม่สามารถกระทำได้ในเชิงปฏิบัติ แต่เรื่องของ "ธุรกิจ" กับการแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมืองมี ข้อบังคับได้กำหนดไว้ชัดเจน การส่งเสริมจริยธรรมจึงถือเป็นหน้าที่ของสถาบันการศึกษาของหอการค้าไทยคือ มหาวิทยาลัยหอการค้า และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตบุคลากรวิชาชีพธุรกิจ จะต้องทำหน้าที่ปลูกฝังอบรมสั่งสอน จรรยาบรรณ และจริยธรรมในวิชาชีพธุรกิจให้ก่อเกิดแก่เยาวชนไทยผู้มีใจรักในการประกอบอาชีพทางธุรกิจต่าง ๆ ไว้แต่ต้น การกระทำที่ผิดกฎหมายและจริยธรรมทางการค้า จะมีองค์กรอื่น ๆ และกฎหมายควบคุมดูแลหลาย ๆ ฉบับและหลายหน่วยงานกำกับดูแลอยู่แล้ว มากกว่าวิชาชีพอื่น ๆ

สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย โดยท่านผู้อำนวยการคนปัจจุบัน นายประยูร เกลิงศรี ได้เขียนไว้ในหนังสือแนวคิด หลักการ และวิธีการบริหาร³³ ซึ่งมีสาระแสดงถึงข้อปฏิบัติที่ดีในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพทั้งฝ่ายบริหารพนักงาน ที่แสดงถึงคุณค่าทางจริยธรรม และคุณลักษณะทางจริยธรรม สำนึกหลัก ๆ หลายประการได้แก่ ความรับผิดชอบ ความรักในหน้าที่ ความรักดีต่อองค์กร ประสิทธิภาพการบริการที่ดี การกระจายงาน กระจายอำนาจ การทำงานอย่างเป็นระบบและมีแผนงาน และมีการพัฒนาอยู่เสมอ หลักเสรีภาพในการทำงานร่วมกัน การรู้จักใช้ทรัพยากรทั้งเวลาและสิ่งของ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ความเป็นเลิศในการผลิตสินค้า การบริการและการปฏิบัติการ ความเป็นผู้มีนิสัยจะ สัตย์จริง ความเป็นธรรมในการทำงาน ความมีคุณภาพและจริยธรรม มีความตั้งใจและมุ่งมั่นในความสำเร็จของธุรกิจเพื่อประโยชน์ขององค์กร สร้างความพอใจสูงสุดแก่ลูกค้าเหนือคู่แข่งขึ้น โดยการทำให้สิ่งที่ดีที่สุดแก่ลูกค้า ที่ลูกค้าถูกใจและพอใจอย่างที่สุด สร้างและรักษาจริยธรรมการทำงานธุรกิจที่ดีกับลูกค้าให้มีความสำคัญ และตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นข้อที่ 16 ของหลักการดังกล่าว โดยกำหนดแนวทางปฏิบัติไว้ว่า จะต้องยึดหลักการดำรงอยู่ของธุรกิจ มิใช่เพียงเพื่อแสวงหากำไรเท่านั้นแต่เพื่อให้บริการที่ดีแก่สังคมด้วย จะต้องยึดหลักความรับผิดชอบต่อสังคม ทั้งความเป็นธรรมและผลประโยชน์ และ

อันตรายต่อประชาชนผู้บริโภค และผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะต้องให้การสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในข้อสุดท้ายของหลักการยังเน้นให้ผู้บริหารมีการบริหารตนเองให้สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ ครอบครัวยุติธรรม และเวลา เพื่อให้เกิดความสมดุล มิให้ปัญหาชีวิตและครอบครัวมาเป็นอุปสรรคต่อการทำงาน

หลักการที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนขึ้นถึงแนวคิด ปรัชญา และข้อปฏิบัติที่ควรกระทำของนักธุรกิจ ระดับนักบริหารและพนักงานภายในองค์กร โดยพิจารณาว่าจรรยาบรรณและจริยธรรมธุรกิจมีลักษณะเป็นจริยธรรมองค์กร (organizational ethics) ควบคู่ไปพร้อมกับเป็นจริยธรรมสากลทั่วไป (general ethics) และจริยธรรมส่วนบุคคล (personal ethics) ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักการแนวทางของจริยธรรมธุรกิจที่ชัดเจน สมกับเป็นผู้นำในสภาแห่งวิชาชีพธุรกิจทั่วประเทศ คือสภาหอการค้าไทย ซึ่งมีสมาชิกอยู่ในปีพ.ศ. 2538 จำนวน 2,011 ราย ทั่วประเทศไทย แนวทางของนายประยูร เกลิงศรี เป็นที่ศรัทธายอมรับกันทั่วไปในภาคธุรกิจ

ในส่วนของภาคธุรกิจที่เป็นผู้ประกอบการโดยตรง ซึ่งเป็นแบบอย่างของการกำหนดแบบแผนจรรยาบรรณข้อปฏิบัติในองค์กร ได้แก่ จรรยาบรรณเครือซิเมนต์ไทย เครือซิเมนต์ไทย³⁴ ได้ยอมรับบทไว้อย่างชัดเจนว่า "บุคคลเจริญได้ด้วยจริยธรรมในการดำเนินชีวิตฉันใด บริษัทก็เจริญได้ด้วยจริยธรรมในการดำเนินธุรกิจฉันนั้น" และได้แถลงยืนยันว่า จริยธรรมในการประกอบธุรกิจได้ช่วยให้เครือซิเมนต์ไทย เจริญก้าวหน้ามาด้วยดี มีความมั่นคงเป็นที่เชื่อถือในวงการต่าง ๆ ทั้งในส่วนราชการและส่วนเอกชน จึงวันที่ก่อก่อตั้งประเพณีปฏิบัติเหล่านี้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษรอันพึงใช้อ้างอิงได้เรียกว่า "จรรยาบรรณเครือซิเมนต์ไทย" ที่เน้นอุดมการณ์คือ "คุณภาพและ เป็นธรรม" ภายใต้อุดมการณ์ว่าตั้งมั่นในความเป็นธรรม มุ่งมั่นความเป็นเลิศ เชื่อมมั่นในคุณค่าของคน และเชื่อมั่นในความรับผิดชอบต่อสังคม ประกอบด้วย หลักจริยธรรมในการประกอบธุรกิจของเครือ ฯ ได้แก่ การให้ความ ยืนยงธรรมแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทางธุรกิจ ด้วยการให้การปฏิบัติอย่างเป็นธรรมต่อผู้ที่เกี่ยวข้องทุก ๆ ฝ่าย ไม่ว่า จะเป็น ผู้ซื้อ ผู้ขาย ผู้ถือหุ้น ผู้ร่วมทุน คู่แข่ง ฯลฯ การหาผลประโยชน์ทางธุรกิจเครือซิเมนต์ไทยว่า จะใช้วิธีการหาเงินหรือสิ่งของแก่ผู้หนึ่งผู้ใดเพื่อชักจูงให้เกิดการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างไม่ต้องสงสัย ไม่พึงประสงค์ให้พนักงานรับเงิน หรือสิ่งของ

ที่มีค่าเกินปกติวิสัยจากผู้ที่เกี่ยวข้องทางธุรกิจกับเครือข่ายเมืองไทย การไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง โดยการวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด โดยไม่กระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนพรรคการเมืองพรรคหนึ่งพรรคใด หรือผู้หนึ่งผู้ใดที่มีอำนาจทางการเมืองเพื่อหาผลประโยชน์พิเศษที่ การปฏิบัติอย่างเสมอภาคแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง ไม่กีดกันหรือมาห้ำหั่นพิเศษ หรือเลือกปฏิบัติแก่ผู้ใดผู้หนึ่งเนื่องจากความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนา เพศ อายุ สถาบันการศึกษา ข้อพึงปฏิบัติของพนักงานระบุว่าอย่างชัดเจนว่า ให้ทำงานโดยถือเอาคุณธรรมและความสุจริตเป็นที่ตั้ง ได้แก่ การรักษาทรัพย์สินของเครือข่ายเมืองไทย การรักษาผลประโยชน์ของเครือ การแข่งขันกับเครือข่ายเมืองไทย พนักงานไม่พึงประกอบการดำเนินการ หรือลงทุนใด ๆ อันเป็นการแข่งขันหรืออาจเป็นการแข่งขันกับกิจการของเครือข่ายเมืองไทย การซื้อหุ้นหรือเป็นส่วนในกิจการของกลุ่มองค์กรทำได้แต่พนักงานจะต้องไม่กระทำการใด ๆ ที่เป็นการกระทบกระเทือนต่อการปฏิบัติงาน ไม่พึงใช้ข้อมูลของเครือข่ายเมืองไทยหาประโยชน์ พึงรักษาชื่อเสียงของเครือฯ ในส่วนของเสรีภาพในการใช้สิทธิทางการเมืองกระทำได้ตามหน้าที่พลเมืองดี แต่ไม่ควรกระทำการใด ๆ จะที่ทำการให้สาธารณชนเข้าใจว่าเครือข่ายเมืองไทยมีส่วนเกี่ยวข้องการวางตัวในสังคม พนักงานพึงรักษาเกียรติของตน การปฏิบัติตนและการปฏิบัติต่อพนักงานอื่น การให้และการรับของขวัญที่พึงหลีกเลี่ยงในระดับผู้บังคับบัญชา และต้องเคารพผู้บังคับบัญชาเช่นเดียวกับผู้บังคับบัญชามีต้องปฏิบัติตนให้เป็นที่เคารพ ทำงานด้วยความมีวินัย ในกรณีที่มีปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับจริยธรรมในการประกอบธุรกิจ พนักงานควรปรึกษาหารือผู้บังคับบัญชาตามลำดับ จรรยาบรรณเครือข่ายเมืองไทยมีลักษณะถึงการบังคับใช้ด้านการบริหารและการจัดการภายในองค์กรภาคธุรกิจในเครือ แก่บุคคลากรทุกระดับ ตั้งแตระดับผู้บังคับบัญชาจนถึงระดับพนักงาน มีข้อปฏิบัติและประเด็นที่มีผลกระทบต่อธุรกิจอย่างชัดเจน มีลักษณะเด่นชัดเป็นจริยธรรมองค์การ (organizational ethics orientation) ทั้งนี้ เพื่อสนองตอบต่อการบริหารองค์การภาคธุรกิจที่มีเครือข่ายธุรกิจที่เกี่ยวข้องมากมาย จึงนับว่าเป็นแบบอย่างที่ดีและมีมาตรการเชิงปฏิบัติเป็นตัวอย่างของจรรยาบรรณวิชาชีพธุรกิจอื่น ๆ ได้

อนึ่งถ้านำแนวคิดของทั้งจากผู้อำนวยการสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย มาผนวกเข้ากับหลักจรรยาบรรณเครือข่ายซีเมนต์ไทย พร้อม ๆ กับหลักทฤษฎีปฏิบัติ ที่รวบรวมโดยมูลนิธิเพื่อสถาบันการศึกษาวิชาการจัดการแห่งประเทศไทย ประกอบกับการประมวลแหล่งที่มาของคุณค่า (values) ในจรรยาบรรณและจริยธรรมวิชาชีพธุรกิจมาประกอบกันแล้ว จะได้องค์ความรู้และแบบแผนของการวางแผนจรรยาบรรณหรือจริยธรรมธุรกิจเฉพาะลักษณะใดอย่างเหมาะสม แม้ว่าจะมีความหลากหลายแตกต่างในประเภทของธุรกิจก็ตาม แต่ทั้งนี้จะต้องอาศัยความตระหนักในจริยธรรมธุรกิจของกลุ่มผู้ประกอบการวิชาชีพธุรกิจแต่ละประเภทที่รวมตัวกันอยู่เป็นสมาคมการค้าต่างๆ ทั่วประเทศ

สำหรับภาคธุรกิจอุตสาหกรรม ซึ่งมีลักษณะที่แยกตัวโดดเด่นเป็นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ทำให้เกิดภาวะแยกตัวออกจากมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมโดยมุ่งคำนึงถึงเศรษฐกิจแต่เพียงด้านเดียว แยกเป็นอิสระจากจริยธรรม และไม่สามารถจริยธรรมในลักษณะเช่นนี้ จะเป็นการขัดแย้งต่อวิถีประชาของคนไทย ซึ่งให้ความสำคัญต่อหลักธรรมและจริยธรรมทางศาสนา เช่น ในพุทธศาสนา พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่าต้องคำนึงถึงหลักมัชฌิมาเพื่อการได้คุณภาพชีวิต การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น การกระทำโดยทำให้เกิดประโยชน์ครบทุกด้าน ทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพราะถือว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นกิจกรรมที่ครองเวลาส่วนใหญ่ในชีวิตมนุษย์ ถ้าจะให้เศรษฐศาสตร์มีคุณค่าอย่างแท้จริง มนุษย์ต้องเป็นกิจกรรมที่สร้างคุณภาพชีวิตและพัฒนาศักยภาพเพื่อชีวิตที่ดีงาม อย่างที่เรียกกันว่า "เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ" เป็นต้น³⁵ เศรษฐศาสตร์และจริยธรรมธุรกิจบนรากฐานของวัฒนธรรม ที่มีหลักการสอนทางศาสนาเป็นแนวทางสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาฮินดู หรือศาสนาอื่นใดก็ตามจะมีลักษณะสอดคล้องไปกับวิถีชีวิตของคนไทย ส่วนใหญ่มิใช่น้อยที่ควรพิจารณาประกอบการศึกษาองค์ความรู้ทางจริยธรรมธุรกิจ

3. จริยธรรมธุรกิจเชิงเปรียบเทียบ

ธุรกิจกำลังก้าวเข้ามาเป็นสถาบันที่ทรงอำนาจที่สุดของโลกเราในทศวรรษนี้ ใน

ฐานะหนึ่งของสถาบันทางสังคมย่อมต้องมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมทั้งหมด การตัดสินใจใด ๆ การกระทำใด ๆ จะต้องอยู่ภายใต้วิจารณญาณแห่งความรับผิดชอบ ทั้งนี้เพราะธุรกิจเป็นกลไกอันพร่องกัน จะหวนวนเวียนกลับไปกลับมาทางไปสู่วามเสื่อมเสียของสภาวะแวดล้อม และสังคมที่เสื่อมทรามได้³⁶

เศรษฐกิจไทยได้ก้าวเข้าสู่ยุคที่เปลี่ยนแปลงทั้งในระดับชุมชน ระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด ระดับภาค ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค ระดับโลก การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจโลกแบบเชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของโลกาภิวัตน์ (globalization) มีผลต่อวิถีความเป็นไปของประเทศไทยที่สัมพันธ์ต่อกับธุรกิจจุดอื่น ๆ ของโลก จึงควรรวมธุรกิจจึงขยายความสัมพันธ์กันภายใต้โลกเศรษฐกิจเดียวกัน (single global economy) ที่มีผลกระทบต่อกันเป็นลูกโซ่

ประเทศไทย ในฐานะสมาชิกประเทศหนึ่งงานทวีปเอเชีย ย่อมจะต้องมีมิติเฉพาะทางภูมิศาสตร์ (geographical specialization) ที่มีขนาดประชากรราวพ.ศ.2539 จำนวน 60 ล้าน จัดเป็นตลาดทางธุรกิจการค้าที่น่าสนใจของนักลงทุนจากต่างประเทศ ยุคนี้จึงเป็นการก้าวเข้าสู่ยุคความเป็นธุรกิจสากล (international business) ทั้งของนักลงทุนไทยและนักลงทุนทั่วโลก

ตลาดทางการค้าของโลกได้แก่ ตลาดในอเมริกาเหนือ ซึ่งมีสหรัฐอเมริกาเป็นตลาดใหญ่ ตลาดในยุโรปตะวันออกประกอบด้วย เยอรมัน อังกฤษ ฝรั่งเศส อิตาลี เป็นต้นตลาดยุโรปตะวันออก เป็นกลุ่มประเทศที่เดิมปกครองในระบบคอมมิวนิสต์ ตลาดขอบแปซิฟิก (The Pacific Rim) ที่ประกอบด้วย ญี่ปุ่น จีน ไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ เกาหลีใต้ ใต้หวันฮ่องกง ฟิเลปปีนส์ และออสเตรเลีย ที่มีระดับความเติบโตทางเศรษฐกิจสูงมาก นับแต่ช่วงปีพ.ศ. 1970 และ 1980 กลายเป็นพลังผลักดันทางเศรษฐกิจสำคัญของโลก โดยมีจีนเป็นตลาดใหญ่อันดับ 3 ของโลก รองจากรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น

เศรษฐกิจในภาวะปัจจุบันจึงเป็นยุคการแข่งขันทางการตลาด ที่ต้องใช้ทั้งความรู้ ความชำนาญภูมิศาสตร์การตลาด และความรอบรู้เชี่ยวชาญทางวิชาชีพธุรกิจรูปแบบใหม่ ๆ ตลอดจนต้องให้ความสนใจ และเข้าใจในระบบค่านิยมทางจริยธรรมในวิชาชีพธุรกิจ ที่ตลาดใน ภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกให้ความสำคัญ

สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญแก่จริยธรรมในวิชาชีพธุรกิจ ภายใต ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เสรีนิยม ตลาดเสรี สิ่งใดที่เข้ามากระทบต่อค่านิยมเสรีนิยมได้แก่ ความ ไม่เป็นธรรม การผูกขาดทางการตลาด สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน หรือการกระทำทางการค้าใด ๆ ที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค ภราดรภาพ ในระบอบประชาธิปไตย ย่อมเป็นการ ละเมิดต่อจริยธรรมแนวประชาธิปไตยทุนนิยม เสรีนิยม จริยธรรมธุรกิจ จึงเป็นความรับผิดชอบใน หน้าที่ต่อเพื่อนมนุษย์ เริ่มตั้งแต่ภายในสถานประกอบการ (workplace) ภายในบริษัทองค์กร ทางธุรกิจที่เรียกว่า "การมีส่วนร่วมทางจริยธรรม" (ethical commitment) สถาบันทาง ธุรกิจใหญ่ ๆ จึงมีการแสดงเจตนารมณ์ทางจริยธรรมไว้ในองค์กรร่วมกันทุกระดับ มีทั้งจริย- ธรรมโดยพฤตินัย และจริยธรรมลายลักษณ์อักษร ดังเช่น บริษัทจอห์นสัน และจอห์นสัน บริษัท เวียร์ลัฟูล กำหนดแนวจริยธรรมไว้อย่างชัดเจน โดยเน้นความรับผิดชอบของผู้เกี่ยวข้องและองค์ กรต่อสังคม (social responsibilities)

ความรับผิดชอบต่อสังคมจำแนกเป็น (1) ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งภาคที่ดิน น้ำ อากาศ ซึ่งการประกอบธุรกิจอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะมลพิษ (toxic-waste disposal) (2) ความรับผิดชอบต่อลูกค้า (customers) ในฐานะผู้บริโภค (consumers) ผู้ มีศักดิ์และสิทธิ์ทุกประการที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม เสมอภาค เท่าเทียมและด้วยความ เอาใจใส่รับผิดชอบในทุกกรณี ได้แก่ คุณภาพของผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการ ราคาที่เป็นธรรม ใน

ประเด็นนี้จึงพิจารณา สิทธิของผู้บริโภค (consumers' rights) เป็นสิ่งที่ภาคธุรกิจจะต้องตระหนักถึงความสำคัญ เป็นการเกิดขึ้นของคตินิยม "บริโภคนิยม" (consumerism) กิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ จึงอุทิศเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค ในการประกอบการทางธุรกิจ ซึ่งมีการประกาศอย่างเป็นทางการขึ้นเป็นครั้งแรกในช่วงปี 1960 โดย ประธานาธิบดีจอห์น เอฟ. เคนเนดี (President John F. Kennedy) ได้ประกาศแถลงการณ์หลักพื้นฐาน 4 ประการว่าด้วยสิทธิของผู้บริโภค ซึ่งต่อมาประกาศนี้ได้รับการสนับสนุนจากกฎหมายต่าง ๆ ทั้งของมลรัฐและของประเทศ ได้แก่ข้อที่ 1 ผู้บริโภคมีสิทธิที่จะได้รับผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัย (Consumers have a right to safe products.) ข้อที่ 2 ผู้บริโภคมีสิทธิที่จะได้รับรู้เกี่ยวกับทุก ๆ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับทุก ๆ แง่มุมของผลิตภัณฑ์ (Consumers have a right to be informed about all relevant aspects of a product) ข้อที่ 3 ผู้บริโภคมีสิทธิที่จะได้รับการรับฟัง (Consumers have a right to be heard) ข้อที่ 4 ผู้บริโภคมีสิทธิที่จะเลือกสิ่งที่จะซื้อ (Consumers have a right to choose what they buy.) หมายถึงการมีตลาดเสรีและเสรีภาพในการตลาดที่ช่วยให้โอกาสแก่ผู้บริโภคมีทางเลือกหลาย ๆ ทาง ถ้าภาคธุรกิจไม่เปิดให้มีการแข่งขันทางการตลาด หรือมีการฉ้อราคา มีการผูกขาด การทำลายตลาดเสรี การกระทำนั้นถือว่าการกีดกันจรรยาบรรณและผิดกฎหมายธุรกิจ หรือความพยายามใด ๆ ที่จะขัดขวางต่อการแข่งขันเสรี จะมีผลให้ได้รับการลงโทษทางกฎหมาย เช่น การกำหนดราคาที่ไม่เป็นธรรม (unfair pricing) ที่เป็นผลมาจากการรวมหัวผูกขาดทางการค้า จึงเป็นการละเมิดจริยธรรมวิชาชีพธุรกิจ

จริยธรรมในการโฆษณา (Ethics in Advertising) สังคมสหรัฐอเมริกาเริ่มตระหนักถึงจริยธรรมในการโฆษณาทางการให้สารสนเทศเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ เช่น ในช่วงปี ค.ศ. 1970 มีผลิตภัณฑ์อาหารหลายชนิดที่อ้างว่าไม่มีสารไขมัน หรือไขมันต่ำ แคลอรีต่ำเป็นความจริงมากน้อยเพียงใด จึงเป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่ควบคุมดูแลด้านอาหารยาและเคมีภัณฑ์ คือ องค์การอาหารและยา (Food and Drug Administration, FDA) หน้าที่ที่มาตรฐานตรวจสอบอาหารประเภทผลิตภัณฑ์ไขมันต่ำ (low-fat product) หรือ การโฆษณาสินค้าโดยใช้ความรุนแรงเป็นสื่อในการโฆษณาสินค้ายาสูบ ซึ่งได้รับการคัดค้านจากกลุ่มองค์กรต่อต้านการสูบบุหรี่ (anti-smoking groups) องค์กรต่อต้านและตรวจสอบวิพากษ์วิจารณ์ผลกระทบทางลบต่อ

ประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชน จนกระทั่งมีการร้องเรียนที่ The Federal Trade Commission ห้ามการเผยแพร่โฆษณาที่โน้มน้าวให้เด็กสูบบุหรี่ ถึงแม้ว่าต่อมาคณะกรรมการการค้าแห่งสหรัฐอเมริกา จะกักอนุมัติให้โฆษณาได้ แต่สมาพันธ์ผู้รณรงค์การไม่สูบบุหรี่ ก็ยืนยันหนักแน่นว่าผลิตภัณฑ์ส่วนตัวของมันเองเป็นสิ่งเสพติด และไม่ปลอดภัยต่อสุขภาพ การโฆษณาบุหรี่ทุกชนิดจึงเป็นสิ่งไม่เป็นธรรม

ความรับผิดชอบต่อลูกจ้าง (Responsibility toward Employees) ทรัพยากรบุคคลเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารธุรกิจ ทำให้ธุรกิจดำเนินไปด้วยความราบรื่น กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารบุคคลากร ไม่ว่าจะเป็นการรับสมัครงาน (recruiting) การจ้างงาน การฝึกอบรม การสนับสนุนส่งเสริมและการชดเชยทดแทน จะต้องตั้งอยู่บนความรับผิดชอบต่อสังคมต่อผู้เป็นลูกจ้าง สถานประกอบการธุรกิจจะต้องให้โอกาสที่เป็นธรรม (equal opportunities) ในการให้รางวัล ความก้าวหน้าโดยไม่มีข้อแบ่งแยกทางเผ่าพันธุ์ สีผิว เพศ หรือ ปัจจัยที่ไม่เกี่ยวข้องกับใด ๆ มาเป็นข้ออ้างเพื่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม บริษัทที่เพิกเฉยต่อความรับผิดชอบต่อสังคมนี้จะนำไปสู่การสูญเสียลูกจ้างที่มีคุณภาพสูง และยังคงอาจต้องเผชิญกับความถูกฟ้องร้องได้

การมีส่วนร่วมทางจริยธรรมของลูกจ้างพนักงาน (Ethical Commitments) ในกรณีการให้เบาะแสแก่ทางราชการ (whistle blowing) เมื่อลูกจ้างได้พบเห็นพฤติกรรมภายในธุรกิจที่ตนปฏิบัติงานอยู่กระทบการผิดกฎหมาย และจริยธรรมขาดความรับผิดชอบต่อสังคม ด้วยการเปิดเผยต่อสาธารณชน ซึ่งมีหลายกรณีที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา กฎหมายการให้เบาะแสนี้เกิดขึ้นมาจากพระราชบัญญัติ The False Claims Act of 1863 ซึ่งตราขึ้นมาเพื่อใช้ป้องกันการขายอาวุธในสงครามกลางเมือง ผู้ที่ให้เบาะแสที่ทางการจับดำเนินคดีได้แล้วจะได้รับบำเหน็จความชอบร้อยละ 15-25 จากมูลค่าทั้งหมดที่ทางการได้รับได้ ซึ่งบางกรณีได้รับบำเหน็จความชอบถึงร้อยละ 30

ความรับผิดชอบต่อนักลงทุน (Responsibility toward Investors) ทั้งนี้ เพราะผู้ถือหุ้นคือเจ้าของธุรกิจ บริษัทจึงต้องมีความรับผิดชอบต่อผู้ถือหุ้นหรือนักลงทุนในทุก ๆ ด้าน

ในสหรัฐอเมริกาเคยเกิดกรณีต่อไปนี้ของผู้ถือหุ้น เช่น การออกเสียงเลือกกรรมการบริหาร การมีพฤติกรรมขาดความรับผิดชอบทางการเงิน หรือใช้เงินไปนทางที่ไม่เหมาะสม ฉ้อฉล ที่เรียกว่า การบริหารการเงินอย่างไม่มีวิสุทธ (improper financial management) เพื่อนำมาเป็นประโยชน์ส่วนตัว การใช้เช็คอย่างมีเล่ห์กล (check kitting) เช่นการสั่งจ่ายเช็คจำนวนเกินจำนวนเงินที่มีในบัญชี โดยอ้างถึงสิทธิของผู้จัดการในการมีอำนาจสั่งจ่ายของตน การลักลอบค้า (insider trading) เป็นพฤติกรรมที่บางคนในภาคธุรกิจใช้สารสนเทศที่เป็นข้อมูลลับกับมาซื้อขายหุ้น ทำให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง พฤติกรรมการแสดงสถานภาพทางการเงินที่ไม่ถูกต้อง (misrepresentation of finances) ในการรายงานและรักษาสถานภาพทางการเงินของบริษัทของตน ตามกฎระเบียบการควบคุมว่าด้วยการแสดงบัญชี (GAAP: (Generally Accepted Accounting Practices)

นักธุรกิจในสหรัฐอเมริกา ก็ยังต้องตระหนักถึงความสำคัญของกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม ที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดมี 3 ลักษณะ คือ (1) ธุรกิจควรแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม (The Social Obligation Approach) (2) ธุรกิจควรมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสังคม (Social Reaction Approach) เมื่อได้รับการร้องขอมา (3) ธุรกิจควรมีการสนองตอบกลับแก่สังคม (The Social Response Approach) โดยกิจกรรมที่คืนกำไรแก่สังคมเพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตและความผาสุกแก่สังคม

นอกจากนี้ ธุรกิจอเมริกันซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ มีการขยายภาพธุรกิจสู่สากล เป็นธุรกิจระหว่างประเทศ จึงมีการคำนึงถึงจริยธรรมต่อลูกค้าในต่างประเทศได้แก่ (1) การขายสินค้าและบริการให้ถูกต้องตามจำนวน คุณภาพและราคาที่ตกลงกันไว้ (2) คุณภาพและบริการแก่ลูกค้าทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน (3) ละเว้นการกระทำใด ๆ เพื่อให้สินค้ามีราคาสูงขึ้น โดยไม่มีเหตุผลสมควร (4) ละเว้นการนำสินค้าที่ผลิตขึ้นมาใหม่ มาทดสอบกับลูกค้าแต่เดิม หรือส่งสินค้าที่ห้ามจำหน่ายหรือไม่ปลอดภัยตามข้อบัญญัติของประเทศตนไปขายในประเทศที่ด้อยพัฒนา (5) การกระทำธุรกิจโดยอาศัยการraise เงินติดสินบนหรือให้พรรคการเมืองใด ๆ ก็ตาม เพื่อมุ่งหวังผลประโยชน์เฉพาะธุรกิจเป็นการตอบแทน เพื่อครองความได้เปรียบคู่แข่งต่าง ๆ

(6) ปฏิบัติต่อลูกจ้างพนักงานไม่เสมอภาคเท่าเทียมกัน ในด้านโอกาสที่จะได้รับการส่งเสริม ค่าตอบแทน การถ่ายทอดความรู้ และเทคโนโลยี

แนวโน้มขององค์ความรู้เกี่ยวกับจริยธรรมธุรกิจงานสหราชอาณาจักร จึงมีโครงสร้างทางปรัชญาจริยศาสตร์ที่ประกอบด้วยประเด็นเกี่ยวกับ

(1) หลักการว่าด้วยประโยชน์ตน "Self-Interest" ประโยชน์นิยม "Utility" และหน้าที่อันพึงปฏิบัติ (Duty) ซึ่งสัมพันธ์กับปรัชญาประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ปรัชญาจริยธรรม "เหนือ" ตามแนวคิดจากปรัชญายุโรปที่มีอิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) เป็นผู้

(2) หลักการที่ว่าด้วยธรรมชาติของเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (The Nature of Capitalism) การประกอบการเสรี (Free Enterprise) การแข่งขันเสรี (Free Competition) ตลาดเสรี (Free Market) ความสำคัญของการมีกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล (Private Property) ความเสมอภาค ความเป็นธรรม ในการปฏิบัติ ตามแนวประชาธิปไตย การเคารพสิทธิส่วนบุคคล และสิทธิมนุษยชน การให้ความสำคัญต่อสิทธิของผู้บริโภค ความเป็นธรรมในการจ้างงานและความเป็นธรรมทางธุรกิจงานฯ. ฯ ด้านและทุก ๆ ระดับ

(3) หลักการว่าด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม ได้แก่ ต่อสิ่งแวดล้อม ต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ ต่อการส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม ต่อการเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย ตลอดจนการส่งเสริมคุณค่าความเป็นมนุษย์ เช่น แนวคิดเกี่ยวกับการค้าสีเขียว (the green trading) ซึ่งเน้นถึงบูรณาการทั้งการผลิตที่มีคุณภาพและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และคุณภาพในการประกอบการธุรกิจ

โดยความเป็นจริงแล้วภาคพื้นยุโรป โดยเฉพาะตลาดการค้าในอังกฤษและประเทศอื่น ๆ ให้ความสำคัญ และตระหนักถึงปัญหาจริยธรรมในวิชาชีพธุรกิจมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว ทั้งนี้ เพราะกลุ่มประเทศชั้นนำทางธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรมของยุโรปที่ได้นำมาโครงสร้างมาเป็น

ประชาคมยุโรปอย่างเป็นทางการ เพื่อความร่วมมือเป็นพลังขับเคลื่อนทางการค้า ต่างมีประสบการณ์จากปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมใหญ่ จากยุคเกษตรกรรมมาเป็นยุคอุตสาหกรรม และกำลังก้าวเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม พัฒนาการขององค์ความรู้ทางจริยธรรมธุรกิจจึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีความเข้มแข็งในเชิงวิชาการและการตรวจสอบทั้งด้วยมาตรการทางจริยธรรม ทางกฎหมายนักปรัชญา นักเศรษฐศาสตร์ นักรัฐศาสตร์ นักสังคมวิทยา ชี้นำนักยุโรปตะวันตกต่างเป็นนักคิดที่พยายามแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับปัญหาซับซ้อนและขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมอันเป็นผลมาจากการประกอบธุรกิจ ในช่วงศตวรรษที่ 19 ธุรกิจได้รับการจับตามองในเชิงการตลาด โดยพิจารณาว่า "ตลาด/market" นั้น หมายถึงบทบาททางเทคนิคของภาคธุรกิจ ตลาดจึงเป็นเสมือน "กล่องดำ" (black box) ที่มีพันธกิจต่อการตัดสินใจว่าจะเข้าสู่วิถีปฏิบัติการณ์ให้เกิดประโยชน์อย่างไร กลไกของตลาดจึงมีความสำคัญต่อภาคธุรกิจ ราคาตลาด (prices in the market place) จึงเป็นตัวแทนของทั้งผลประโยชน์ของผู้บริโภคสินค้า หรือผู้ให้บริการ และเป็นการชดเชยที่จำเป็นแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในกระบวนการผลิตทั้งหลาย การแข่งขันทางการค้าก็อยู่ที่ตลาดบริษัทต่าง ๆ จึงต้องถูกกำหนดหรือบังคับโดยตลาด และจะต้องมีจุดหมายที่ดีทางสังคม ที่กล่าวมานี้เป็นแนวคิดเดิม ๆ ในอดีต³⁶

มาจนถึงปัจจุบัน เป็นที่ยอมรับว่าการใช้ตลาดอย่างเดียวเป็นเรื่องล้มเหลว สังคมยุโรปได้ก้าวเข้าสู่ยุคของสิ่งแวดล้อมด้วย (the Age of the Environment) แต่เดิมเคยคิดว่าการใช้ทรัพย์สินเป็นรากฐานของกิจกรรมการค้าขึ้นอยู่กับของตลาด ผู้ประกอบการซื้อหรือจัดจ้างแรงงาน ทุน ที่ดิน และวัตถุดิบสำหรับการประกอบการของตนได้ แต่อากาศ แม่น้ำ พันธุ์ปลา ทะเล มีลักษณะเป็นทรัพย์สินส่วนรวม (a common property) ถ้าถูกนำไปใช้เป็นการพาณิชย์ก็จะเป็นสมบัติส่วนตัว ราวกับเป็นสิ่งไม่มีราคาค่างวดของใครคนใดคนหนึ่ง ซึ่งก็จัดว่าเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างผิด ๆ ดังนั้นจึงต้องอาศัยกระบวนการทางการเมืองมาแทรกแซงการตลาดผ่านกระบวนการเก็บภาษี (taxation) เงินชดเชย (subsidies) และพระราชกำหนดตามกฎหมายต่าง ๆ ของภาครัฐที่จะมาควบคุมดูแลผลที่เกิดขึ้นจากตลาด³⁷

แนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบจึงเกิดขึ้นโดยพิจารณาจากความรับผิดชอบขององค์กร และผู้บริหารภาคธุรกิจ ซึ่งในอดีตจะไม่มีความเป็นบุคคลขององค์กรธุรกิจ และการบริหาร (depersonalized) ภายในกลไกการตลาด จึงนำไปสู่แนวคิดเชิงจริยธรรมธุรกิจที่เรียกว่า "การช่วยกันรับผิดชอบ (corporate responsibility)" โดยเฉพาะในภาคธุรกิจขนาดใหญ่ ที่มีผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมกว้างขวาง แนวคิดเริ่มแรกนี้เกิดที่สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศส่งเสริมนิยมประชาธิปไตย เมื่อได้พิจารณาอัตราของผลกระทบของภาคธุรกิจแล้วจึงมองว่า องค์กรธุรกิจใหญ่ ๆ เป็นสถาบันสาธารณชนของสังคม ที่มีประสิทธิภาพสูง (as effectively public institutions) ทางภาคพื้นยุโรปจึงศึกษาถึงกระบวนการทางกฎหมายว่าด้วย "การร่วมรับผิดชอบ" ของภาคธุรกิจต่อสังคมตามกฎหมาย ซึ่งทุกฝ่ายของการประกอบการทางธุรกิจจะต้องรับรู้ จะทำเพิกเฉยไม่รับรู้ไม่ได้ การสนองตอบต่อสังคม (corporate social responsiveness) เป็นสิ่งที่พึงกระทำควบคู่ไปนกระบวนการบริหารธุรกิจ การบริหารการเงิน การตลาด การผลิตและอื่น ๆ ดังนั้นในบริษัทใหญ่ ๆ ของภาคพื้นยุโรปตะวันตก จึงมีการวางแผนเชิงกลยุทธ์ในเรื่องสิ่งแวดล้อมด้วย (environmental scanning) เช่น แนวคิด "สีเขียว" (green issues) เป็นความรู้ที่พัฒนาความสนใจของผู้บริโภคและการใช้ความเป็นไปได้ของเทคโนโลยี สำหรับการปรับปรุงการผลิตสินค้าแนวใหม่เพื่อปกป้องดูแลสถานะแวดล้อม คำว่า "สีเขียว" หมายถึงสภาพแวดล้อมที่สะอาดสะอาด ปราศจากมลภาวะและไม่สร้างมลภาวะเพิ่มเติม กิจกรรมสีเขียวจึงเป็นหน้าที่ของบริษัทและบุคลากรทุกฝ่ายจะต้องมีจิตสำนึกรับผิดชอบ³⁸

ธุรกิจสีเขียว (a green company) นั้น เป็นแนวคิดที่สหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำกล่าว คือ ใครเป็นผู้สร้างมลภาวะจะต้องรับผิดชอบเป็นอันดับแรก เช่น การสั่งปรับปรุงผู้ผลิตมาตรฐานตามกฎหมายอากาศสะอาด (Clean Air Act) ปีค.ศ. 1990 กฎหมายกองทุนพิเศษการทำความสะอาดสถานที่เก็บขยะพิษ (Superfund Law for Hazardous Waste Site Clean Up) แนวคิดดังกล่าวทำให้อุตสาหกรรมในยุโรปตะวันตกและประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกเกิดควมตื่นตัวที่จะดำเนินตามมาตรฐานอเมริกัน

การประชุมอุตสาหกรรมโลกครั้งที่ 2 เรื่องการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อม เมื่อปีค.ศ. 1991 ได้เกิดการแพร่ขยายความคิดใหม่เป็น "การพัฒนาที่ยั่งยืน" (sustainable development) หมายถึง ความเจริญก้าวหน้าที่ยั่งยืนพร้อมกับแนวคิดสีเขียวเพราะยุทธวิธีการนำมาตราฐานสิ่งแวดล้อมที่สูงมาผนวกกับการพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียว เป็นกลยุทธ์ทางเศรษฐกิจใหม่ที่จะรักษาตลาดไว้ได้ ดังคำกล่าวของประธานสมาชิกรกิจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในการประชุมสุดยอดโลกว่า "ความ เป็นเลิศทางธุรกิจและความห่วงใยสิ่งแวดล้อม แยกออกจากกันไม่ได้ ผู้ชนะในวันพรุ่งนี้คือ ผู้ที่เร็วที่สุดและก้าวหน้าที่สุดในการปรับปรุงประสิทธิภาพทางนิเวศวิทยา..."

จากสหรัฐอเมริกาสู่ภาคพื้นยุโรป แนวคิดสีเขียว³⁹ จึงเป็นเรื่องระดับโลกในการประชุมองค์การสหประชาชาติเรื่อง "การพัฒนาและสิ่งแวดล้อม" (UNCED) เพื่อให้แนวคิดธุรกิจสีเขียวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนได้เป็นที่ยอมรับและปฏิบัติกันบริษัทต่าง ๆ ทั่วโลก เป็นนโยบายที่จะชนะใจสาธารณชนผู้บริโภคที่เป็นกระแสส่งเสริมการตลาดและการประชาสัมพันธ์ได้เป็นอย่างดี ผลิตภัณฑ์ที่คำนึงถึงแนวคิดสีเขียว จะได้รับการติดฉลากแบบนิเวศวิทยา (eco-labelling) ซึ่งตลาดยุโรปให้ความสำคัญมากและใช้เป็นแรงกดดันทางการค้า ปรากฏอยู่โดยองค์การมาตรฐานสากล ISO (International Standard Organization) ซึ่งกำหนดมาตรฐานการจัดการระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม และการจัดการภายในองค์กรธุรกิจให้มีการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมต่อเนื่องในการผลิตสินค้า หรือผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ แม้แต่แกตต์ (Gatt) ก็ยินยอมให้มีการปกป้องสิ่งแวดล้อม ได้มีการพิจารณาเป้าหมายของการกีดกันทางการค้าในมาตรฐานการผลิต ที่เน้นเรื่องคุณภาพ หรือการควบคุมคุณภาพเพื่อสร้างความมั่นใจและความเชื่อมั่นต่อการผลิตและกิจกรรมต่าง ๆ ทางธุรกิจ อาทิเช่น ISO 7000 เพื่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14000 เพื่อคุณภาพกระบวนการทำงาน มาตรฐาน ISO 14000 เป็นผลที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ 2 อย่างคือ การประชุมรอบอุรุกวัยเรื่องพิภคณาสินค้า (Uruguay Round of The General on Tariffs and Trade-GATT) และการประชุมสิ่งแวดล้อมโลกที่เมืองริโอ (Rio Conference) เมื่อปี พ.ศ. 2535 โดยกำหนดว่า ISO 14000 จะเป็นข้อกำหนดที่เชื่อมเป้าหมายสองอย่างคือ การปกป้องสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมเศรษฐกิจโลกให้ขยายตัวกว้างขวาง⁴⁰

จริยธรรมธุรกิจจากมุมมองของยุโรปตะวันตก ให้ความสำคัญในบทบาทของผู้นำนักบริหารระดับสูงของภาคธุรกิจกับภาครัฐในการส่งเสริมให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมถูกต้อง ในการประกอบธุรกิจ ภายใต้อิทธิพลแห่งการตลาดเสรีธุรกิจระบบเสรีต้องมีระบบคุณค่าของความประพฤติ ที่ถูกต้องเป็นองค์ประกอบในคุณสมบัติของนักธุรกิจ และยังหมายถึงการผลักดันให้เกิดการประกอบ การเสรียุโรปตะวันออก ในการนี้ จะต้องมีการปฏิวัติแนวคิดของการประกอบธุรกิจใหม่ โดยคำนึงถึง "ทรัพยากรทางจริยธรรม" (ethical resources) ซึ่งหมายถึงรากฐาน ของสิ่งกับและวิธีการที่จะนำมาประยุกต์ใช้ต่าง ๆ ในด้านจริยธรรมธุรกิจ นอกจากนี้ยังต้องศึกษา ถึงความสัมพันธ์เช่น จริยธรรมในการทำงานธุรกิจ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนร่วมทางธุรกิจ (stakeholders) และลูกค้าหรือผู้บริโภค ความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจกับกฎระเบียบ กฎหมาย ชุมชน และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนจริยธรรมทางการตลาด และจริยธรรมในการประกอบการ ที่เป็น ส่วนหนึ่งของลักษณะสำคัญของ "จริยธรรมในลัทธิทุนนิยม (the ethics of capitalism)

จริยธรรมธุรกิจงานยุโรป จึงมีองค์ความรู้ ที่สนใจศึกษาถึงคุณธรรมของการบริหาร (managerial virtues) ที่มีรากฐานของปรัชญาสังคมต่าง ๆ ทั้งปรัชญาสังคมของอริสโตเติล มาจนถึงปรัชญาสังคมยุโรปสมัยใหม่ ที่เรียกว่า "a virtue ethics" กระบวนการคิดและการตัดสินใจเพื่อแสวงหามาตรฐานทางจริยธรรม (ethical thinking standard) ปฏิบัติหรือประพฤติอย่างไรจึงจะบ่งชี้ว่า เป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงคุณธรรม (moral identity) อย่างไรคือคุณธรรม พื้นฐานของธุรกิจ (basic business virtues) คือคุณธรรมในการมีส่วนร่วมในตนเอง (the virtuos of the corporate self) เช่น ความซื่อสัตย์ อดทน เที่ยงธรรม

จริยธรรมธุรกิจ มีลักษณะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการตระหนักรู้ภายในตนเอง (self-directed action) คือ บังเจกบุคคลรับรู้และพัฒนาตนเองโดยหน้าที่ไม่ต้องมีผู้อื่นมาบังคับว่าให้กระทำ (other-directed actions) คือ ให้รู้ทันใจของตนว่าควรกระทำอะไรอย่างไรให้ถูกต้องเหมาะสมโดยไม่มีสิ่งใดหรือใครมาบังคับ เป็นการตัดสินใจกระทำอย่างอิสระภายในตนเอง (freedom of act) หลักแห่งการรู้ในตนเอง (the principle of recognition) ภายในจิตสำนึกของบุคคลที่จะรู้คุณ รู้โทษในการกระทำ (the principle of beneficence or

the principle of non-maleficence) ผู้ว่าถ้าทำสิ่งใดแล้วเกิดโทษภัยแก่ตนเองแล้วก็ไม่ยอมเกิดโทษภัยแก่ผู้อื่น เขาทำอะไรไม่กระทำสิ่งนั้นลงใจ⁴¹ จริยธรรมธุรกิจมีลักษณะเป็น "จริยธรรมการแลกเปลี่ยนทางการค้า"(transactional ethics) ซึ่งเป็นเรื่องของผลประโยชน์ต่างๆ (interests) ของมนุษย์ จึงเกี่ยวข้องกับหลักแห่งความเสมอภาค (the principle of equality) หลักแห่งความซื่อสัตย์ต่อกัน (the principle of honesty) ตามสัญญาที่ตกลงซื้อขายกัน หลักแห่งการตอบแทนซึ่งกันและกัน (the principle of reciprocity) ไม่เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน

จริยธรรมธุรกิจ มีลักษณะเป็น "จริยธรรมการมีส่วนร่วมต่อกัน" (participatory ethics) ผลประโยชน์จากกิจกรรมการค้าและการประกอบการธุรกิจ เป็นกิจกรรมที่ต่างฝ่ายต่างมีส่วนร่วมกันในการประโยชน์และผลตอบแทน (shared interests) ลักษณะการมีส่วนร่วมเป็นเป้าหมายที่คู่ร่วมกันนี้ ยังนำไปสู่เป้าหมายของส่วนรวมด้วย (common good) คือ มีผลดีต่อทุก ๆ คนที่เกี่ยวข้อง ทุก ๆ คนมีส่วนร่วมรับผลที่เกิดขึ้นได้ ในทุกระดับตั้งแต่จุลภาคถึงระดับมหภาค หรือจากระดับปัจเจกบุคคลไปสู่ระดับมหาชนก็ย่อมได้ จากบุคคลไปสู่กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ตามหลักแห่งการหลอมหลอมทางชีวภาพก็กระจายกว้างออกไปจนเป็นสถาบัน มีผลกระทบไปยังทุก ๆ หน่วยของสังคม และทุก ๆ ระบบ หรือสังคมนิรัฐ⁴²

จริยธรรมธุรกิจงานยุโรปยังได้ให้ความสนใจศึกษาในเรื่องค่านิยมและทัศนคติ เช่น มีการจัดตั้งกลุ่ม EVSSG (the European Value System Study Group) ในปี 1981 ทำการศึกษาวิจัยระดมค่านิยมของคนในอาชีพต่าง ๆ ทั่วยุโรป เช่น รายงานเรื่อง "What Europe Thinks: A Study of Western Values"(1992) เขียนโดยชีนา แอชฟอร์ด (Sheena Ashford) และโนเอล ทิมส์ (Noel Timms) หรือในสารสนเทศเครือข่ายสากลที่เรียกว่า "The Business Ethics Network" (EBEN-UK)⁴³ ที่จัดตั้งขึ้นเมื่อค.ศ. 1987 ภายใต้การสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยชั้นนำหลายมหาวิทยาลัยในยุโรป เพื่อศึกษาและพัฒนาการประกอบการธุรกิจอย่างจริยธรรมด้วยความร่วมมือกัน มีการจัดทำรายชื่อบริษัทธุรกิจที่ประกอบการอย่างมีสำนึกานจริยธรรมเผยแพร่ให้ผู้บริโภคทั่วโลกทราบเพื่อสนับสนุนทางการตลาดเป็นต้น

ภาคพื้นเอเชีย การศึกษาองค์ความรู้ทางจริยธรรมธุรกิจ ได้รับแรงผลักดันมาจากทางสหรัฐอเมริกา และยุโรป ประเทศผู้นำทางการค้าในทวีปเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น จีน เกาหลี ไต้หวัน อินเดีย เป็นต้น ยังมีความร่วมมือในด้านการส่งเสริมประเด็นทางจริยธรรมธุรกิจไม่มากนัก ยกเว้นแต่จะได้มีการกดดันจากมาตรการทางการค้าโลก และการแข่งขันเชิงคุณธรรม และคุณภาพทางการค้าสากล ถ้าศึกษาภาวะการประกอบการทางธุรกิจจะเห็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดเป็นวิกฤติการณ์ทางจริยธรรมธุรกิจหลาย ๆ ด้าน เช่น ความไม่เป็นธรรมในการจ้างงาน สภาพแวดล้อมในการทำงานไม่ถูกสุขอนามัย การผลิตสินค้าคุณภาพด้อยกว่าราคาขาย การใช้แรงงานเด็ก การกดขี่แรงงานสตรี การสร้างมลภาวะทำลายสิ่งแวดล้อมอากาศ น้ำ และดินอย่างไม่รับผิดชอบ ความไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค การลงทุนในต่างประเทศที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศที่เข้าไปลงทุนนั้น ความไม่เท่าเทียมกันในการจ้างงานคนต่างสัญชาติกับบริษัทแม่ การเอาเปรียบด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของประเทศที่ไปลงทุน การไม่ถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีขั้นสูงให้กับประเทศที่เข้าไปลงทุน ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การลงทุนที่ทำาให้ประเทศที่เข้าไปลงทุนกลายเป็นทาสทางเศรษฐกิจ นำผลการคืนกลับไปสู่ประเทศของบริษัทแม่ สูงกว่าต้นทุนที่ลงไป การไม่แสดงความรับผิดชอบหรือมีส่วนร่วมกับสังคมของประเทศที่ไปลงทุน ทำให้เกิดความไม่พอใจ และต่อต้านอย่างรุนแรงที่เกิดขึ้นมาเป็นระยะ ๆ การลงทุนที่ทำลายสุขภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน การวิเคราะห์ปัญหาทางจริยธรรมในภูมิภาคเอเชียจึงยังอยู่ในวงจำกัดในเชิงวิชาการ แม้ว่าในภาคธุรกิจต่าง ๆ จำเป็นจะต้องให้ความสำคัญกับการประกอบธุรกิจต่อจริยธรรมเพื่อให้สอดคล้องกับบรรยากาศ การยอมรับและมาตรฐานในยุโรปและอเมริกาอย่างเป็นสากล

4. ลักษณะการควบคุมจรรยาบรรณและจริยธรรมธุรกิจในประเทศไทย

ประเทศไทยในปีพ.ศ. 2539 มีประชากรประมาณ 60 ล้านคน เป็นปีที่ก้าวเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมใหม่พร้อม ๆ กับการเริ่มต้นพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมซึ่ง "คน" เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ถึงแม้ว่าในด้านเศรษฐกิจ จะมีปัจจัยบางประการ ที่ทำให้เกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอยลงไป แต่ก็ยังคงคาดหวังได้ว่า ภาคธุรกิจไทยจะมีแนวโน้มขยับตัวออกไปตาม

ปกติที่เป็นมาตั้งแต่ในช่วงปีที่ผ่านมา

ปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดการพัฒนาประเทศได้แก่ อุปสงค์กำลังคนที่เกิดจากการขยายงานภาคธุรกิจอุตสาหกรรม และภาคบริการ โดยภาคบริการจะเติบโตขึ้นไปหลาย ๆ ด้าน เช่น การขนส่งทางอากาศ การโรงแรม การท่องเที่ยว การสื่อสารมวลชน และโทรคมนาคม ในส่วนของสถาบันการเงิน การขยายตัวด้านการประกันชีวิตและประกันภัยจะสูงขึ้น การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมเทคโนโลยี เช่น คอมพิวเตอร์ เครื่องมือ อุปกรณ์เฉพาะเจาะจง การขยายของตลาดทุน เช่น ตลาดหุ้น ตลาดค้าเงินตราต่างประเทศ การขยายตัวทางด้านการบริการที่อุปอาสัย การขยายตัวทางด้านการบริการเกี่ยวกับบุคคลเช่น โรงแรมสรรพ โรงเรียนเฉพาะทาง เช่น ดนตรี ภาษา กีฬา ศิลปะ การบริการเฉพาะทางต่าง ๆ เป็นต้น ขณะเดียวกันตลาดแรงงานกลับยังมีปัญหาความเหลื่อมล้ำของรายได้ระหว่างคนในเมืองกับคนในชนบท ความเหลื่อมล้ำของการได้รับบริการทางด้านสาธารณสุขโรคต่าง ๆ จากรัฐ การหลั่งไหลของคนชนบทเข้าสู่เมืองใหญ่ การพัฒนาอุตสาหกรรมที่ทำให้ภาคเกษตรหดตัวลงเรื่อย ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่คอยการแก้ไขโดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8

ท่ามกลางการขยายตัวทางเศรษฐกิจและปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในภาคธุรกิจ ซึ่งมีความสำคัญต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ได้มีประเด็นทางจริยธรรมธุรกิจที่เกิดขึ้นให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน องค์กรอิสระต่าง ๆ ที่เข้ามารับภาระดูแลและควบคุมอาทิเช่น

4.1 การควบคุมจรรยาบรรณและจริยธรรมธุรกิจ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทย (สคบ.)⁴⁴

สคบ. ได้ก่อตั้งขึ้นมาจากการชักชวนของสหพันธ์องค์การผู้บริโภคระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นองค์กรอิสระที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง ซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยสมาคมผู้บริโภคของประเทศต่าง ๆ รวมตัวกัน มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ แต่เดิมได้จัดตั้งคณะกรรมการ

เพื่อศึกษาปัญหาผู้บริโภคซึ่งมีชื่อว่า "กรรมการศึกษาและส่งเสริมผู้บริโภค" เมื่อปีพ.ศ. 2514 จนกระทั่งต่อมารัฐบาลสมัยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี ก็ได้เล็งเห็นความจำเป็นของการคุ้มครองผู้บริโภค จึงมีการจัดตั้งคณะกรรมการผู้บริโภคขึ้น และตราพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค มีผลบังคับใช้เมื่อ 5 พฤษภาคม 2522 เป็นต้นมา โดยให้เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ว่า เนื่องจากปัจจุบัน การเสนอสินค้าและบริการต่าง ๆ ต่อประชาชนนับวันแต่จะเพิ่มมากขึ้น ผู้ประกอบธุรกิจและผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำวิธีการทางการตลาดและทางการโฆษณามาใช้ในการส่งเสริมการขายสินค้าและบริการ ซึ่งการกระทำดังกล่าวทำให้ผู้บริโภคตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ เพราะผู้บริโภคไม่อยู่ในฐานะที่ทราบภาวะตลาด และความจริงที่เกี่ยวกับคุณภาพและราคาของสินค้าและบริการต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องทันทั่วทั้งที่ นอกจากนั้น ในบางกรณี แม้จะมีกฎหมายให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคโดยการกำหนดคุณภาพและราคาของสินค้าและบริการอยู่แล้วก็ตาม แต่การที่ผู้บริโภคไม่อยู่ในฐานะที่ทราบภาวะตลาด และความจริงที่เกี่ยวกับคุณภาพและราคาของสินค้าและบริการต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องทันทั่วทั้งที่ นอกจากนั้น ในบางกรณี แม้จะมีกฎหมายให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคโดยการกำหนดคุณภาพและราคาของสินค้าและบริการอยู่แล้วก็ตาม แต่การที่ผู้บริโภคแต่ละรายจะไปฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้ประกอบธุรกิจการค้า หรือผู้ประกอบธุรกิจโฆษณาเมื่อมีการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค ย่อมจะเสียเวลาและค่าใช้จ่ายเป็นการไม่คุ้มค่า และผู้บริโภคจำนวนมากไม่อยู่ในฐานะที่จะเสียเวลาและเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีได้ และในบางกรณีก็ไม่อาจจะยับยั้งการกระทำที่จะเกิดความเสียหายแก่ผู้บริโภคได้ทันทั่วทั้งที่ สมควรจะมีกฎหมายให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคเป็นการทั่วไป โดยกำหนดหน้าที่ของผู้ประกอบธุรกิจการค้า และผู้ประกอบธุรกิจโฆษณาต่อผู้บริโภค เพื่อให้ความเป็นธรรมตามสมควรแก่ผู้บริโภค ตลอดจนจัดให้มีองค์กรของรัฐที่เหมาะสมเพื่อตรวจตรา ดูแล และประสานงานการปฏิบัติงานของส่วนราชการต่าง ๆ ในการให้ความคุ้มครองผู้บริโภค

แต่เดิมผู้บริโภคถือว่าเป็นผู้กำหนดตลาด ต่อมาธุรกิจมีพลังมากขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจและทางการเมือง มีการนำศิลปะในการโฆษณาและการตลาดมาใช้อย่างกว้างขวาง จึงทำให้ผู้บริโภคตกอยู่ในภาวะเสียเปรียบผู้ประกอบธุรกิจตลอดมา พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มีวัตถุประสงค์ที่จะให้กลไกภาครัฐเป็นศูนย์กลางในการควบคุมผู้ประกอบธุรกิจที่ดำเนินการ

ทำให้เกิดผลเสียต่อสังคมเป็นส่วนรวม ตามมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 การไม่ปฏิบัติตามสัญญาซื้อขาย หรือสัญญาค้าประกันที่ระบุไว้ การจำหน่ายสินค้าที่ควบคุมฉลากตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยฉลาก โดยไม่มีฉลากหรือมีฉลากแต่การแสดงฉลากไม่ถูกต้อง

หน้าที่อีกด้านหนึ่งได้แก่การติดตามสอดส่องพฤติกรรมของผู้ประกอบการธุรกิจที่กระทำการละเมิดสิทธิผู้บริโภค ซึ่งมีการนิยามของสภาวະแวดล้อมประกอบอยู่ด้วย เช่น การผลิตสินค้าหรือบริการที่มีผลกระทบต่อสภาวະแวดล้อมและอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้บริโภค

บทบาทของสคบ. ในการส่งเสริมจริยธรรมธุรกิจ พิจารณาจากหลักการที่ว่า (1) ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการธุรกิจมีภาระรับผิดชอบต่อสังคมที่แท้จริง ตามความต้องการของผู้บริโภคหรือไม่ (2) ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการทางธุรกิจเคารพสิทธิผู้บริโภค ๆ ก็ตาม ที่เป็นการจัดขวางต่อการพัฒนาตนเองของมนุษย์และสังคม (3) ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการธุรกิจ ต้องมีใจกว้างขวางเปิดโอกาสให้องค์กรของรัฐเข้าไปตรวจสอบกระบวนการผลิต หรือวิธีการดำเนินธุรกิจเพื่อประโยชน์ของผู้บริโภค ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในสังคม การรับเรื่องราวร้องทุกข์ การปราบปรามตรวจสอบผู้ประกอบการธุรกิจที่ฝ่าฝืนกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค เป็นการแทรกแซงโดยอำนาจรัฐเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่สังคมโดยรวม โดยทุกชีวิตจะต้องได้รับการคุ้มครองทางศีลธรรมว่าด้วยการไม่ทำลายชีวิตผู้อื่น ด้วยการผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณภาพมาตรฐาน เป็นคุณค่าที่แท้จริงในการบริโภคตามเกณฑ์ ได้แก่ คุณค่าที่แท้จริงในสินค้า เป็นสินค้าได้มาตรฐาน สินค้าเกิดประโยชน์จริง ไม่เป็นสินค้าหรือบริการที่ล่อลวงและหลอกลวง เช่น มีการใช้แรงงานเด็ก หรือสินค้าที่เกิดจากการแข่งขันโดยไม่เป็นธรรมทางการค้า สินค้าที่เป็นเครื่องบริโภคเพื่อเป็นปัจจัยในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์โดยตรง และ ยังประโยชน์เกื้อกูลต่อระบบนิเวศวิทยาโดยรวม นอกจากนี้แล้ว สคบ. ยังมีบทบาทในการส่งเสริมความร่วมมือเพื่อรักษาสีของสิทธิของผู้บริโภคโดยตรง เช่นการจัดตั้งชมรมผู้บริโภคไทยขึ้น ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนของผู้บริโภคทำการร้องทุกข์เมื่อเกิดปัญหาการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค

4.3 การควบคุมจรรยาบรรณและจริยธรรมธุรกิจภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงาน คณะกรรมการอาหารและยา กับจริยธรรมธุรกิจ⁴⁵

ในอดีตเมื่อ 83 ปีมาแล้ว เมื่อประเทศไทยเริ่มมีการขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรม ธุรกิจการค้าก้าวหน้าไป ทำให้กระบวนการผลิตและดำเนินการบริโภคอาหารรวมทั้งยาและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปเป็นการผลิตในระบบอุตสาหกรรมมากขึ้น เพื่อให้เกิดความปลอดภัย และมีส่วนประกอบที่มีคุณภาพเป็นอย่างดีจริง รัฐจึงได้กำหนดให้มีการควบคุมอาหารและยาขึ้น เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2452 เป็นแผนกอาหารและยา ในกองสุขภาพ กรมสาธารณสุขสังกัด กระทรวงมหาดไทย ต่อมาได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเป็น สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) เมื่อ พ.ศ. 2517 ประกอบด้วยหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ หน่วยงานควบคุมผลิตภัณฑ์ก่อนจำหน่ายได้แก่ กองควบคุมอาหาร กองควบคุมยา กองควบคุมเครื่องสำอาง กองควบคุมเครื่องมือแพทย์ กองควบคุมวัตถุพิษ และกองควบคุมวัตถุเสพติด หน่วยงานต่อมาเป็นหน่วยงานควบคุมผลิตภัณฑ์ภายหลังจำหน่ายได้แก่ กองเผยแพร่และควบคุมการโฆษณา กองสารวัตร และสำนักงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุขส่วนภูมิภาค นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานพัฒนาวิชาการ และหน่วยงานสนับสนุนด้านกฎหมายและการบริหาร สำนักงาน

บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของอย. คือ มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการควบคุมคุณภาพและส่งเสริมมาตรฐานการผลิต การนำเข้า หรือสั่งเข้ามาในราชอาณาจักร การจำหน่าย การโฆษณา อาหาร ยา เครื่องสำอาง วัตถุอันตราย วัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิต และประสาท ยาเสพติดให้โทษ เครื่องมือแพทย์ และสารระเหย ซึ่งงานการควบคุมนั้นครอบคลุมถึงการพิจารณาอนุญาตให้ผู้ประกอบการธุรกิจ ดำเนินผลิตภัณฑ์และวัตถุดิบของสารสำคัญที่ใช้ผลิตโดยเป็นผู้พิจารณาอนุญาตและควบคุมให้เป็นไปตามกระบวนการที่กฎหมายรองรับ 8 ฉบับ อนุสัญญา และข้อตกลงระหว่างประเทศ 6 ฉบับ รวมถึงการคุ้มครองผู้บริโภคโดยการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน นักเรียน นักศึกษา ให้รู้จักปกป้องและพิทักษ์ผลประโยชน์ของตนเองในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและมีความปลอดภัย ส่งเสริมมาตรฐานการผลิต จึงเป็นหน่วยงานที่มีขอบข่ายกว้างขวางมาอยู่ในทุกระดับ รวมทั้งอาสาสมัครและกลุ่มชนรมต่าง ๆ

วิธีการดำเนินงานมี 3 ลักษณะได้แก่ (1) การควบคุม สถานที่ประกอบธุรกิจที่ดำเนินการผลิต น้ำ หรือสิ่งเข้ามาในอาณาจักร จาหน้าหรือมีไว้จาหน้า ครอบครองหรือมีไว้ครอบครองและการใช้รับจ้างสำหรับผลิตภัณฑ์ทางด้านอาหาร ยา เครื่องสำอาง ฯลฯ โดยควบคุมตั้งแต่การผลิต การนำ หรือสิ่งเข้ามาในราชอาณาจักร การจำหน่ายต่อผู้บริโภค (2) การส่งเสริมค้นคว้าวิจัยเพื่อปรับปรุงมาตรฐานผลิตภัณฑ์ให้เทียบมาตรฐานสากล (3) การคุ้มครองผู้บริโภค ทั้งด้านคุณภาพมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ที่วางจำหน่ายแก่ผู้บริโภค การโฆษณาต่อสาธารณชน การเผยแพร่ความรู้ และการเฝ้าระวังอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นแก่ผู้บริโภคเพื่อนำไปสู่การป้องกันแก้ไขต่อไป

งานด้านพัฒนา ศักยภาพและการมีส่วนร่วมของผู้บริโภค สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ได้ออกระเบียบว่าด้วยการจ่ายเงินสินบนน้ำจิ้มเกี่ยวกับการกระทาผิด แก่ผู้แจ้งเบาะแสการกระทาผิดกฎหมายที่อยู่ในความรับผิดชอบตามข้อหาที่ระบุไว้ในระเบียบกระทรวงการคลัง โดยจ่ายเงินสนับสนุนร้อยละ 35 ของค่าปรับเมื่อมีการจับกุมผู้กระทาผิดลงโทษได้สำเร็จ และคดีสิ้นสุด

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ยังทำหน้าที่เป็นแกนกลาง ประสานความร่วมมือกับคณะเภสัชศาสตร์ 3 สถาบันได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่รวมทั้งสมาคมผู้ผลิตเครื่องสำอางแห่งประเทศไทยและแห่งอาเซียน เพื่อพัฒนาคุณภาพโดยคำนึงถึงประโยชน์ต่อประชาชนผู้บริโภค

4.3 บทบาทของกระทรวงแรงงานกับจริยธรรมธุรกิจ⁴⁶

กระทรวงแรงงานจัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2536 มีภาระหน้าที่ดูแลงานด้านแรงงาน และสวัสดิการสังคมของประชาชน ประสานความร่วมมือระหว่างองค์การนายจ้าง องค์การฝ่ายลูกจ้าง องค์การพัฒนาเอกชน ส่งเสริมการมีงานทำและเพิ่มพูนรายได้ของประชาชน การพัฒนาฝีมือแรงงาน การสร้างฐานสวัสดิการความมั่นคงทางสังคมให้กับนายจ้าง ลูกจ้าง และผู้ด้อยโอกาสในสังคม

โดยเฉพาะเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ และคนพิการ ตลอดจนการให้สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ด้านการ
สหเคราะห์ ตลอดจนพัฒนาด้วยกฎหมายที่เกี่ยวข้องได้แก่ กฎหมายสวัสดิการสังคม กฎหมาย
ประกันสังคม กฎหมายคุ้มครองแรงงาน กฎหมายแรงงานสัมพันธ์ และกฎหมายพนักงานรัฐวิสาห
กิจสัมพันธ์

การบริหารแรงงานด้วยระบบไตรภาคี คือ ความร่วมมือของบุคคล 3 ฝ่าย ในการ
แก้ปัญหาคือจัดตั้งต่าง ๆ โดยในระบบไตรภาคี ประกอบด้วย รัฐบาล นายจ้าง ลูกจ้าง มีส่วน
รวมในการปฏิบัติงาน โดยคำนึงถึงสิทธิของคนงาน ในการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งพิพาทต่าง ๆ

บทบาทจริยธรรมธุรกิจของกระทรวงแรงงานได้แก่ ดำเนินงานให้รัฐและนายจ้าง
ตระหนักถึงความสำคัญในการพิจารณาหาทางวางข้อกำหนด หรือมาตรการเพื่อป้องกันและรักษา
ความสมดุลย์ในการทำงาน ซึ่งจะส่งผลในดีเนประสิทธิภาพและผลผลิตกับผลในด้านสัมพันธภาพ
บทบาทในการควบคุมดูแลการจ้างแรงงานอย่างทั่วถึง และเป็นบทบาทการสร้างฐานสวัสดิการและ
ความมั่นคงทางสังคมแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยมุ่งไปสู่คุณภาพชีวิต และสวัสดิการที่ดีของประเทศ
จาก ให้เป็นแรงงานที่มีฝีมือเป็นเลิศทางภูมิภาค มีครอบครัวที่พอเพียงสมบูรณ์อย่างถ้วนหน้า และ
เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าของประเทศและของโลก กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของ
กระทรวงแรงงานได้แก่กฎหมายแรงงาน ซึ่งมีขอบเขตที่ให้ความคุ้มครองสิทธิทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
ทั้งนายจ้าง ลูกจ้าง และประชาชนส่วนรวมเพื่อให้ทุกฝ่ายได้รับความเป็นธรรม มนุษยธรรมและ
ประสิทธิภาพ

4.4 การพัฒนาคุณจรรยาบรรณและจริยธรรมธุรกิจ ภายใต้การกำกับดูแลของธนาคาร แห่งประเทศไทย⁴

ธนาคารแห่งประเทศไทยได้จัดทำกฎกระทรวงเมื่อปีพ.ศ. 2555 ภายใต้การสนับสนุนของ
รัฐบาล ในการส่งเสริมและคุ้มครองผู้บริโภค⁵ เป็นสถาบันธนาคารชาติไทยในฐานะเป็นธนาคารกลาง
ของประเทศไทย จึงมีหน้าที่และอำนาจในวิสัยอำนาจของประเทศ เนื่องจากมีบทบาทหน้าที่หลักในการ

รักษาเสถียรภาพทางการเงิน และการดูแลระบบการเงินให้มั่นคงก้าวหน้า บทบาทหน้าที่สำคัญ ได้แก่ (1) การกำหนดนโยบายการเงินและเป็นที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจให้กับรัฐ เช่น วิเคราะห์ เสนอแนะนโยบายประเมินภาวะเศรษฐกิจไทยและต่างประเทศให้แก่รัฐบาล (2) ประกอบกิจการธนาคาร ด้วยการให้บริการธุรกิจธนาคารแก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และสถาบันการเงินต่าง ๆ อย่างทั่วถึงทั้งประเทศ โดยไม่มุ่งหวังกำไรและแข่งขันกับเอกชน เช่น การซื้อขายเงินตราต่างประเทศ และเป็นตัวแทนการซื้อขายหลักทรัพย์รัฐบาล (3) การกำกับดูแลสถาบันการเงิน ให้การกำกับดูแลตรวจสอบการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ บริษัทเครดิตฟองซิเอร์ และบริษัทเงินทุนให้มีความมั่นคง และเฝ้าอำนวยความสะดวกการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งดำเนินการพัฒนาสถาบันการเงินให้ก้าวหน้าและให้ความช่วยเหลือเมื่อจำเป็น (4) การออกบัตรธนาคารและธนบัตร ดำเนินงานออกแบบและจัดพิมพ์ธนบัตรและบัตรธนาคารออกใช้ และรับแลกเปลี่ยนธนบัตรทั้งที่คืนและชำรุด เพื่อให้บริการแก่ผู้มีธนบัตรในสภาพดีใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนทั่วถึงทั้งประเทศ รวมทั้งการดูแล การหมุนเวียนของธนบัตร ให้มีปริมาณที่เพียงพอ และเหมาะสมกับภาวะเศรษฐกิจ (5) การพัฒนาและดูแลการทำงานของระบบเงิน ตลาดตลาดเงินระยะสั้นให้เป็นแหล่งที่เสริมสร้างสภาพคล่องให้กับสถาบันการเงิน พัฒนาดตลาดตราสารการเงิน และสนับสนุนตลาดทุน เพื่อให้เป็นแหล่งระดมเงินทุนระยะยาว ดูแลและส่งเสริมตลาดเงินตราต่างประเทศ ให้มีเสถียรภาพและสนับสนุนการค้าและการลงทุน ดูแลการหักบัญชีระหว่างธนาคารด้วยเช็คและตราสารสั่งจ่าย ทั้งในเขต กรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการพัฒนากระบวนการชำระเงินให้มีประสิทธิภาพสูง (6) ส่งเสริมภาคเศรษฐกิจสำคัญ ให้ความอนุเคราะห์ทางการเงินแก่ภาคเศรษฐกิจสำคัญด้านต่าง ๆ เช่น การส่งออกทางการเกษตรกรรม และการอุตสาหกรรม ดูแลและส่งเสริมให้มีการใช้สินเชื่อการพัฒนารือเป็นประโยชน์แก่ชนบท และเพื่อที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย โดยการให้กู้ยืมผ่านสถาบันการเงินทั้งของรัฐและเอกชน อาทิเช่น ธนาคารเพื่อเกษตรกรและสหกรณ์เกษตรกร (ธกส.) ธนาคารอาคารสงเคราะห์ (ธอส.) ธนาคารพาณิชย์ และบริษัทเงินทุนอุตสาหกรรม (7) การบริหารสินทรัพย์และหนี้สินทางการเงินของประเทศ บริหารเงินสำรองระหว่างประเทศที่เกิดประโยชน์สูงสุด มีสภาพคล่องปลอดภัย และมีระดับที่เหมาะสม รักษาไว้ซึ่งทุนสำรองเงินตราตามกฎหมายเพื่อเสถียรภาพและความน่าเชื่อถือของเงินบาท บริหารกองทุนเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนากระบวนการเงิน เป็น

แหล่งที่เปิดเผยเงินคลังของรัฐบาล นอกจากนี้ยังร่วมมือกับกระทรวงการคลังในการควบคุมการ
ก่อหนี้ต่างประเทศและบริหารหนี้ในประเทศของรัฐบาล (8) การเป็นตัวแทนของประเทศและการ
ร่วมมือกับองค์การระหว่างประเทศ และ (9) การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ความรู้ทางเศรษฐกิจ
และการเงินแก่สาธารณชน

บทบาทของธนาคารแห่งประเทศไทยในด้านจริยธรรมธุรกิจที่สำคัญ คือ การกำกับ
ตรวจสอบดูแลธนาคารพาณิชย์ ตามพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 โดยเน้นใน
เรื่อง การเสริมสร้างความมั่นคงให้กับธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ เพื่อป้องกันปัญหาขาดสภาพคล่องล้ม
หายในธนาคารจะจ่ายเงินแก่ลูกค้าที่มียอดเงินได้ ทั้งนี้เกิดจากการปล่อยสินเชื่อไม่รัดกุม และปัญหา
การบริหารสาขาของธนาคาร

การกำกับและตรวจสอบสถาบันการเงิน ธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์
บริษัทเงินทุน บริษัทหลักทรัพย์ และบริษัทเครดิตฟองซิเอร์ จำกัด เน้นงานภายนอกขอบเขตของกฎ
หมาย ป้องกันการหลีกเลี่ยงกฎหมายของสถาบันการเงินทุกวิถีทาง เพื่อมิให้เป็นอันตรายต่อเงิน
ฝากของประชาชน งานกำกับจึงเป็นการติดตามการปฏิบัติงานของสถาบันการเงินและดูแลให้เป็น
ไปตามนโยบายและเงื่อนไขของข้อกำหนดต่าง ๆ (off-site supervision) ซึ่งเป็นงาน
ใกล้ชิดกับสถาบันการเงินโดยตรง และงานตรวจสอบเป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงที่สถาบันการเงิน
(on-site inspection) โดยธนาคารจะส่งเจ้าหน้าที่ไปทำการตรวจสอบ ณ ที่ทำการของ
สถาบันการเงินทั้งที่สำนักงานใหญ่ และสาขาโดยที่ไม่บอกล่วงหน้า เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่มากที่สุด
บทบาทนี้ก็เพื่อดูแลให้สถาบันการเงินดำเนินโดยสุจริตและถูกกฎหมาย เป็นประโยชน์
ทั้งต่อสถาบันการเงินและประชาชนทั่วไปที่เป็นผู้ฝากเงินและใช้เงิน

การควบคุมการปริวรรตเงินตรา หมายถึง การควบคุมการซื้อขาย แลกเปลี่ยนโอน
เงินตราต่างประเทศ และการส่งเงินออกนอกประเทศ ตามพระราชบัญญัติการควบคุมการแลกเปลี่ยน
เงินตรา พ.ศ. 2485

ปัญหาวิกฤติการณ์สถาบันการเงิน ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยต้องเข้าไปดูแลแก้ไข มีสาเหตุอยู่หลายประการ กรณีหนึ่งที่สำคัญ คือ สถาบันการเงินที่ประสบปัญหาการบริหารอย่างไม่มีประสิทธิภาพ และไม่ปฏิบัติตามกฎต้องตามกฎหมาย กับกรณีในกลุ่มผู้บริหารทุจริตเองเพื่อหาได้ เงินมาเข้าในกิจกรรมที่ไม่ถูกต้อง :

วิกฤติการณ์อีกลักษณะหนึ่ง คือ การเงินนอกระบบ เช่น ในช่วง พ.ศ. 2537 ได้ มีวงแชร์ที่มีลักษณะ เป็นการฉ้อโกงประชาชนเกิดขึ้นแพร่หลาย ต่อมาวงแชร์หลายวงได้ล้มลงเกิด กระทบกระเทือนอย่างรุนแรงต่อระบบการเงิน ทั้งในแง่ทำลายความเชื่อมั่นต่อระบบการเงินและ ซ้ำเติมภาระปัญหาบริษัทเงินทุนวิกฤติ ซึ่งต่อมาต้องออกกฎหมายฉบับที่เรียกว่า "พระราชกฤษฎีกา ควบคุมการกู้ยืมเงินที่เป็น การฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2537" เพื่อป้องกันและปราบปรามการกู้ยืมเงิน แบบวงแชร์ที่มีเจตนาทุจริต เป็นการวางมาตรการคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนที่ได้รับความ เสียหายจากการถูกหลอกลวง

ปัญหาธนาคารพาณิชย์ที่มีฐานะการดำเนินงานอ่อนแอลง เป็นผลจากการบริหารงาน อย่างขาดประสิทธิภาพ และบางรายมีการทุจริตโดยผู้บริหาร เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้ตน เองและพวกพ้อง เช่น กรณีธนาคารเอเซียทรัสต์ในปีพ.ศ. 2573 เป็นต้น

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของธนาคารแห่งประเทศไทยได้แก่ พระราช บัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย ราชกฤษฎีกากำหนด การธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2485

4.5 การควบคุมจรรยาบรรณและจริยธรรมธุรกิจภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงพาณิชย์⁴⁸

วิวัฒนาการของวิชาชีพธุรกิจงานประจำ คือ การตั้งยุคลรัตนโกสินทร์รัชสมัยพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ระบอบขุนนางและวัฒนธรรมได้หลั่งไหลเข้ามาสู่กรุงเทพ มหานคร หลังจากที่ได้รับเอาหลักเกณฑ์ของวัฒนธรรมตะวันตกที่เรียกว่า ศักดิ์ฐานะาวรวิจิ

และสัญญาอื่นในลักษณะเดียวกับสัญญาบาวริงกับต่างประเทศตั้งแต่ปีพ.ศ. 2398 เป็นต้นมา ชาวตะวันตกที่มาประกอบธุรกิจในกรุงสยามมีความได้เปรียบทางการค้ามาก และได้ขยายระบบธุรกิจแบบทุนนิยมออกไปด้วย ซึ่งต้องมีการอาศัยแรงงาน ในขณะที่แรงงานคนไทยส่วนใหญ่นั้นเป็นไพร่และทาสนั้นยังคงผูกมัดอยู่กับที่ดินและงานเกษตรกรรมในระบบศักดินาอยู่ แรงงานอิสระจึงเป็นชาวจีนอพยพที่เรียกว่า "จีนใหม่" เข้ามาทำงานตามท่าเรือ โรงงาน สถานีส่งและในช่วงที่เริ่มมีอุตสาหกรรมการเกษตรขึ้นเช่น โรงสีข้าว เครื่องจักรไถนา โรงเลื่อยไม้แปรรูป ตู้ซอมเรือ ทางภาคใต้มีธุรกิจการทำเหมืองแร่ โรงกลั่นเหล้า ธุรกิจไทยอยู่ในมือของคนต่างด้าวเป็นส่วนใหญ่ ภาคธุรกิจในช่วงการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช อยู่ภายใต้การดูแลในระบบการบริหารแผ่นดินแบบจตุสดมภ์ (เวียง วัง คลัง นา)

กระทรวงพาณิชย์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญด้านการส่งเสริมพัฒนา และควบคุมดูแลภาคธุรกิจ เดิมเป็นกระทรวงเกษตรพาณิชย์การ ที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2431 ในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 แต่เดิมก่อนหน้านั้น พระมหากษัตริย์ได้ทรงมอบการดูแลต่างพระเนตรพระกรรณในเรื่องที่เกี่ยวกับการพาณิชย์ให้เสนาบดีกรมคลังเป็นผู้รับผิดชอบ ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งในรูปแบบการบริหารราชการแผ่นดินแบบจตุสดมภ์ (เวียง วัง คลัง นา) ในระยะต่อมาการค้าเป็นหน่วยราชการจริงจังขึ้น จึงไปรวมอยู่ที่กรมนา มีการพัฒนาจัดตั้งหน่วยงานที่เกี่ยวกับการพาณิชย์เรื่อยมาจนกระทั่งปี พ.ศ. 2463 จึงก่อตั้งกระทรวงพาณิชย์ขึ้นโดยใช้ตราสัญลักษณ์เป็นรูปตุ้ม เครื่องชั่งทะนาน และไม้วัดผูกกันเป็นสาย ตรานี้จึงเป็นความหมายเกี่ยวกับการพาณิชย์ ในปัจจุบันใช้ตราพระวิสสุกรรมและสิศครามเป็นเครื่องหมายและสีประจำกระทรวงฯ กระทรวงพาณิชย์มีบทบาทหน้าที่ในด้านการส่งเสริมพัฒนาการค้าขายภายในประเทศ การควบคุมดูแลตลาดภายในประเทศ การดำเนินการเพื่อป้องกันและควบคุมการผูกขาดในทางเศรษฐกิจการค้า การจัดระเบียบการค้า การรักษาความเป็นธรรมในการซื้อขายสินค้า การควบคุมตรวจสอบดูแลและให้บริการในงานด้านทะเบียนการค้า บัญชี ชั่ง ตวง วัด การค่าน้ำมันเชื้อเพลิงให้เป็นไปตามกฎหมาย การเจรจาการค้าระหว่างประเทศ งานปัจจุบันนี้ยังครอบคลุมถึงงานภาคธุรกิจใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น การส่งเสริมพัฒนาการประกันภัยให้เจริญก้าวหน้า การควบคุมการค้าเงินงานและคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของผู้เอาประกันภัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการประกันภัย เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของชาติ การส่ง

เสริมและคุ้มครองสิทธิทางปัญญา การประมวลผล และจัดระบบข้อมูลการพาณิชย์และสถิติเพื่อเป็นคลังข้อมูลกลไกในการให้บริการและเผยแพร่แก่หน่วยงานภาครัฐและเอกชน

ธุรกิจการค้าที่อยู่ภายใต้การควบคุมกำกับดูแลของกระทรวงพาณิชย์จัดจำแนกได้เป็น 3 หมวดใหญ่ คือ การค้าภายในประเทศ ประกอบด้วยการผลิตภาคเกษตรกรรม การผลิตภาคอุตสาหกรรม และการประกอบธุรกิจประเภทบริการ แนวทางการปฏิบัติของรัฐคือ เพื่อส่งเสริมให้ธุรกิจทุกด้านมีความเจริญก้าวหน้า และให้เกิดความเป็นธรรมทั้งต่อผู้ประกอบการและผู้บริโภค ในส่วนของภาคเกษตรกรรม ซึ่งมักจะมีปัญหาสินค้าผลผลิตการเกษตรราคาตกต่ำทางภาครัฐก็ต้องแก้ไขปัญหาและรักษาเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตรกรรมมิให้ราคาต่ำหรือสูงเกินไปจนกระทบกต่อบริการรายได้เกษตรกร ทั้งนี้เพื่อเป็นการช่วยให้เกษตรกรมีรายได้มั่นคงโดยผู้บริโภคไม่เดือดร้อน มีการปรับปรุงคุณภาพสินค้า การลดต้นทุนการผลิต การขยายตลาด ให้เกิดความเป็นธรรมในการจำหน่าย การคุ้มครองผู้บริโภค และรักษาความเป็นธรรมทางการค้า การกำกับนโยบายการค้าเสรี การควบคุมการตั้งราคาหรือปรับราคาสินค้าอุปโภค บริโภค ที่อยู่ในบัญชีสินค้าควบคุม ในส่วนกรรมการกำกับดูแลการประกอบการค้า ภาครัฐยังต้องศึกษาผลกระทบต่อราคาสินค้าในกรณีที่มีการปรับเงินเดือน ค่าจ้างแรงงาน ค่าสาธารณูปโภค ค่าเช่าอาคารสถานที่เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงาน ประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริโภคได้ทราบและมีความเข้าใจ และเป็นการปราบผู้ค้ามิให้ฉวยโอกาสขึ้นราคาสินค้า

บทบาทสำคัญอีกข้อหนึ่งของภาครัฐคือ การตรวจสอบพฤติกรรมของผู้ประกอบการค้า พร้อมทั้งติดตามความเคลื่อนไหวของราคาสินค้าอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกิดสถานการณ์ผิดปกติ เช่น การปรับเงินเดือนข้าราชการ ภัยธรรมชาติ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อป้องกันการฉวยโอกาสขึ้นราคาสินค้าโดยไม่มีเหตุผลสมควร⁴⁹

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของกระทรวงพาณิชย์ ได้แก่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ต่าง ๆ กฎหมายอาญา กฎหมายลักษณะทรัพย์สิน ซึ่งครอบคลุมการประกอบธุรกิจการค้าทุกประเภทอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่หลักทั่วไปเกี่ยวกับ บุคคล นิติบุคคล ในส่วนของห้างหุ้นส่วนที่

งคทะเปียนแล้ว บริษัทจำกัด ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล เรื่องเกี่ยวกับ "ทรัพย์สิน" และ "ทรัพย์สิน" ได้รวมถึงสิทธิต่าง ๆ ที่จัดเข้าเป็นทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่างที่กฎหมายให้การรับรอง เช่น กรรมสิทธิ์ ลิขสิทธิ์ สิทธิในเครื่องหมายการค้า ตามพระราชบัญญัติสิทธิ สิทธิบัตร ตามพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 เรื่องเกี่ยวกับการกระทำความผิดกรรม ประกอบด้วย "สัญญา" ที่เป็นนิติกรรมที่เกิดขึ้นจากการตกลงกันระหว่างบุคคลตั้งแต่ 2 ฝ่ายขึ้นไป ทำให้เกิดมีความเป็น เจ้าหนี้และลูกหนี้ มีหน้าที่ต่อกัน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ลักษณะการซื้อขาย กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการประกันภัย พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 เป็นต้น

4.6 การควบคุมจรรยาบรรณและจริยธรรมธุรกิจภายใต้การกำกับดูแลของกองบังคับการสืบสวนสอบสวนคดีเศรษฐกิจ กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง กรมตำรวจ⁵⁰

อาชญากรรมทางเศรษฐกิจมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากอาชญากรรมกลุ่มอื่น ๆ กล่าวคือ พฤติการณ์ของการกระทำอาชญากรรมมักจะไม่ค่อยปรากฏชัดเจน ผู้กระทำความผิดมักจะมีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้านที่ตนจะดำเนินการ เป็นอย่างดี ลักษณะการกระทำความผิดมีความซับซ้อน มีแผนร้ายที่จะเกิดขึ้นได้มากในสังคมที่มีสภาพการแข่งขันทางธุรกิจสูงและมีการแสวงหาเงินตราอย่างรวดเร็วโดยอาศัยการประกอบธุรกิจบังหน้า โดยไม่คำนึงถึงจริยธรรมคุณธรรม เช่น ความคิดเกี่ยวกับการฉ้อโกง การเงินการธนาคาร การค้าพาณิชย์ การกระทำความผิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค และการกระทำความผิดที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น เป็นสิ่งจำเป็นที่กรมตำรวจจะต้องตั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนป้องกัน ประมวลกฎหมายและดำเนินการคดีอาชญากรรมเศรษฐกิจขึ้นโดยเฉพาะจากผู้ที่มีความรู้ความชำนาญด้านนั้น ๆ โดยปรับปรุงกองทะเบียนคนต่างด้าวและภาษีอากร ขึ้นเป็นกองบังคับการสืบสวนสอบสวนคดีเศรษฐกิจ ซึ่งประกาศนเรชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 109 ตอนพิเศษที่ 25 เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2535 และมีการบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 20 มีนาคม 2535 เป็นต้นมา

⁵⁰ 1. หน่วยงานที่ของกองบังคับการสืบสวนสอบสวนคดีเศรษฐกิจ ได้แก่ (1) การปฏิบัติ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายอื่น อันเป็นความผิดคดีอาญา

เกี่ยวกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจทั่วราชอาณาจักร (2) ดำเนินงานเกี่ยวกับงานด้านวิชาการ ป้องกันปราบปรามการประทุษร้ายอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ และ (3) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย กลุ่มงานที่เกี่ยวข้องกับคดีเศรษฐกิจได้แก่ กองกำกับการ 1 มีอำนาจหน้าที่สืบสวนคดีภาษีอากร กองกำกับการ 2 มีอำนาจหน้าที่สืบสวนสอบสวนคดีการเงินและการธนาคาร กองกำกับการ 3 มีอำนาจหน้าที่สืบสวนสอบสวนคดีการค้าและการพาณิชย์ กลุ่มรองผู้บริกรและคุณภาพสิ่งแวดล้อม และกองงานวิชาการ มีอำนาจหน้าที่ดำเนินงานด้านวิชาการเกี่ยวกับการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ

งานการสืบสวนสอบสวนการกระทำผิดทางกฎหมาย เกี่ยวกับภาษีอากร ฝ่าย
ศุลกากร การส่งออกและการนำเข้าในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า การชดเชย ค่าภาษีอากรสินค้า

งานการสืบสวนสอบสวนการกระทำผิดทางอาญาเกี่ยวกับการเงิน และการธนาคาร ที่ธนาคารแห่งประเทศไทย ธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุน บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ บริษัทเครดิตฟองซิเอร์ เป็นผู้เสียหายหรือเป็นผู้ต้องหา การรวบรวมการแลกเปลี่ยนเงิน การประทุษร้ายเกี่ยวกับปัจจัยทางการเงินต่างประเทศ การซื้อขายหลักทรัพย์หรือทองคำในตลาดซื้อขายล่วงหน้า การซื้อขายหุ้นทั้งงานและนอกตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และทบทวนคดีทางอาญาตามกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับเรื่องดังกล่าวทั่วราชอาณาจักร

งานการสืบสวนสอบสวนการกระทำผิดทางอาญาเกี่ยวกับการใช้บัตรเครดิต บัตรเบิกเงินรายเครื่องอัตโนมัติ ตู้เงิน การปลอมแปลงเงินตราต่างประเทศ ค่า และเอกสารเดินทาง และการกระทำผิดทางอาญาอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวทั่วราชอาณาจักร

งานการสืบสวนสอบสวนการกระทำผิดทางอาญาเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ผู้มีส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด บริษัทมหาชน มีอำนาจสอบสวนการกระทำผิดทางอาญาตามกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับเรื่องดังกล่าวทั่วราชอาณาจักร

งานการสืบสวนสอบสวนการกระทำความผิดทางอาญาเกี่ยวกับการค้า การพาณิชย์ การคุ้มครองผู้บริโภค และคุณภาพสิ่งแวดล้อม และการกระทำความผิดทางอาญาตามกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับเรื่องดังกล่าวทั่วราชอาณาจักร

งานสืบสวนสอบสวนเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางอาญาเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ และการกระทำความผิดทางอาญาตามกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับเรื่องดังกล่าวทั่วราชอาณาจักร

งานสืบสวนสอบสวนการกระทำความผิดทางอาญา ที่เกี่ยวกับเครื่องหมายการค้า สิทธิบัตร และการกระทำความผิดทางอาญาตามกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับเรื่องดังกล่าวทั่วราชอาณาจักร

งานสืบสวนสอบสวนการกระทำความผิดทางอาญา ที่เกี่ยวกับอาหาร ยา เครื่องสำอาง เครื่องมือแพทย์ วัตถุมีพิษ คุณภาพสิ่งแวดล้อม และการกระทำความผิดทางอาญาตามกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับเรื่องดังกล่าวทั่วราชอาณาจักร

งานสืบสวนสอบสวนการกระทำความผิดทางอาญาที่เกี่ยวกับมาตรฐานสินค้า มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม การกำหนดราคาสินค้า การป้องกันการผูกขาด การคุ้มครองผู้บริโภค และการกระทำความผิดทางอาญาตามกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวทั่วราชอาณาจักร

บทบาทและผลงานที่ผ่านมาของกองบังคับการสืบสวนสอบสวนคดีเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของภาครัฐที่ช่วยควบคุมดูแลพฤติกรรมและการประกอบธุรกิจของผู้ประกอบการในวิชาชีพธุรกิจ เป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยค้าจนจริยธรรมวิชาชีพธุรกิจ และความเป็นธรรมแก่สังคมจากสถิติช่วงปี 2537 - 2538 จำแนกได้ดังนี้

ปี 2537 มูลค่าของกลางหรือความเสียหายรวม 3,306.16 ล้านบาท ความผิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค มีมูลค่าของกลางหรือความเสียหายสูงมากที่สุดคือ 1,350.00 ล้านบาท

บาท รองลงมาคือ ความคิดเกี่ยวกับการฉ้อโกงประชาชน มีมูลค่าของกลาง หรือความเสียหาย 1,154.02 ล้านบาท ความคิดเกี่ยวกับการเงินและธนาคารมูลค่า 443.97 ล้านบาท ความคิดเกี่ยวกับภาษีอากรฝ่ายสรรพากร 230.00 ล้านบาท ความคิดเกี่ยวกับเงินตรา บัตรเครดิต 22.13 ล้านบาท ความคิดเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้า 68.31 ล้านบาท ความคิดเกี่ยวกับลิขสิทธิ์มูลค่า 8.35 ล้านบาท ความคิดเกี่ยวกับอาหาร ยา สิ่งแวดล้อมมูลค่า 0.35 ล้านบาท และความคิดเกี่ยวกับภาษีอากรฝ่ายสรรพาสาไมต์ มูลค่า 1.85 ล้านบาท ตามลำดับ รวมคดีที่เกิดขึ้น 3,260 คดี จับได้ 2,903 คดี ปล่อยต้องหารวม 3,055 คน

ปี 2538 มูลค่าของกลางหรือความเสียหายคิดเป็นเงิน 1,791.58 ล้านบาท ความคิดเกี่ยวกับการฉ้อโกงประชาชนมาเป็นอันดับหนึ่งมูลค่า 1,419.89 ล้านบาท

จากสถิติที่กล่าวมาอาชญากรรมทางเศรษฐกิจซึ่งมีมูลค่าความเสียหายทางเศรษฐกิจโดยรวมคิดเป็นจำนวนเงินมหาศาล มีสาเหตุมาจากปัจจัยหลายอย่างได้แก่ (1) ภาวะทางเศรษฐกิจที่ถดถอยลง จึงมีผู้พยายามหาทุกวิถีทางเพื่อให้ได้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจสำหรับตนเองมากที่สุด โดยไม่คำนึงถึงความเสียหายทางเศรษฐกิจต่อประเทศชาติและประชากรโดยรวม (2) ความไม่ทันสมัยของกฎหมายที่บังคับใช้ ที่มีบทลงโทษต่ำไม่เหมาะสมกับความผิดที่ก่อขึ้น ทำให้ผู้ที่คิดจะกระทำความผิดไม่เกรงกลัวต่อโทษที่จะได้รับหลังจากได้กระทำความผิดขึ้นแล้ว (3) บทบัญญัติทางกฎหมายที่จะเอาผิดผู้ที่กระทำความผิดทางเศรษฐกิจยังครอบคลุมไม่ทั่วถึงมีช่องโหว่ทางกฎหมาย ทำให้ผู้ที่กระทำความผิดทางเศรษฐกิจจะเลี่ยงช่องโหว่ทางกฎหมายเหล่านี้ ต่ออาชญากรรมทางเศรษฐกิจมากขึ้น เพราะเห็นว่า การกระทำความผิดไม่ผิดกฎหมาย หรือผิดที่มีโทษน้อย (4) ความไม่เพียงพอของเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลจับกุมและความอ่อนแอทางศีลธรรมจริยธรรมของผู้ที่เข้ามาอาศัยวิชาชีพธุรกิจประกอบการเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ ไม่ถึงถึงจริยธรรมจรรยาบรรณ ขาดบุญ คุณ โทษ คำนึงถึงแต่ประโยชน์ส่วนตนเพียงอย่างเดียว

แนวโน้มของปัญหาอาชญากรรมทางเศรษฐกิจในอนาคตได้แก่ การปั่นหุ้น การประกอบธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ที่มีลักษณะหลอกลวงผู้บริโภค การประกอบธุรกิจที่มีลักษณะของการหลีกเลี่ยงภาษีอากร การประกอบธุรกิจลักษณะที่มีการระดมเงินทุนจ. ประชาชนทั่วไปอันเป็น

การหลอกลวงเป็นเครื่องขายย้อมมุมนการตั้งวงแชร์ขนาดใหญ่ที่มีเครือข่ายทั่วประเทศหลอกลวงประชาชน

กฎหมายที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายที่ดิน พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พระราชบัญญัติว่าด้วยการเล่นแชร์ พระราชบัญญัติว่าด้วยภาษีอากร พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พระราชบัญญัติว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญา พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พระราชบัญญัติสิ่งแวดล้อม และพระราชบัญญัติว่าด้วยการดำเนินธุรกิจอสังหาริมทรัพย์

5. บทสรุป และเสนอแนะ

5.1 วิชาชีพธุรกิจ (business profession)

เป็นวิชาชีพที่อาศัยศาสตร์การบริหารและการจัดการ (administration and management) ผสมผสานกับศิลปะการประกอบธุรกิจ (arts of entrepreneur) และศาสตร์แขนงต่าง ๆ อย่างหลากหลาย โดยเฉพาะวิทยา เศรษฐศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้มีความแตกต่างหลากหลายไม่ว่าจะในเชิงกิจกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม การเงินการธนาคาร การบริการต่าง ๆ มากมายนับวันยิ่งเข้าเสนอสนองต่อ "ตลาด" ซึ่งมีผู้บริโภคเป็นที่รองรับสินค้าและบริการ โดยมีผลประโยชน์ตอบแทนกลับคืนสู่ผู้ประกอบการอาชีพธุรกิจในรูปของผลกำไรอย่างเป็นอันเป็นกำไร ด้วยผลกำไรของการผลิตสินค้าหรือบริการ การกำหนดราคา การตลาดแบบต่าง ๆ การโฆษณาประชาสัมพันธ์ สื่อสารมวลชน วิกฤตของธุรกิจจึงมีวงกว้างไพศาล เกือบชนท้องถิ่น ชุมชน เมืองวิเทศ ประเทศ ภูมิภาค ทวีป และทั้งมนุษยโลก

5.2 ความสัมพันธ์ของวิชาชีพธุรกิจต่อกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

มีเป็นจำนวนมาก และทุกประเภทเรียกว่า ผู้มีส่วนร่วม (Stakeholders) ได้แก่ ผู้บริโภค หรือลูกค้าประชาชนทั่วไป พนักงานลูกจ้าง ผู้ร่วมงานผลิตและบริการ ผู้ถือหุ้น (share holders) ผู้ร่วมลงทุน ผู้ร่วมกิจการ รัฐและหน่วยงานภาครัฐ ผู้ร่วมวิชาชีพหรือคู่แข่งทางการค้า เป็นความสัมพันธ์ที่ประกอบไปด้วยกิจกรรม หน้าที่ สิทธิ ความรับผิดชอบ และความร่วมมือร่วม ต่อกันทั้งงานเชิงสิทธิประโยชน์ของวิชาชีพที่พึงำห้พึงรับต่อกัน หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อกันค้ำ การแลกเปลี่ยนอย่างเป็นธรรม การมีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน และความรับผิดชอบต่อกันอย่างมีบูรณาการ ดังตัวอย่างที่แสดงไว้ในหลักแห่งความเชื่อมั่นของบริษัทจอห์นสัน แอนด์ จอห์นสันอย่างบริบูรณ์

5.3 การประกอบวิชาชีพธุรกิจ

จะต้อง เป็นการดำเนินกิจการอย่างถูกต้องตามหลักจริยธรรมและกฎหมาย และได้ การด้วยหลักการแสวงหาความเป็นสุขบนความสุขของผู้อื่น อย่างมีจรรยาบรรณ มีจริยธรรม ถูกกฎหมาย มีความรับผิดชอบ รู้จักการรับและถำรับต่อกัน เสริมสร้างความผาสุกต่อกันอันเป็นความสุขส่วนรวม (public happiness)

ในปัจจุบันนี้ นักธุรกิจหรือผู้ประกอบการวิชาชีพธุรกิจ จะทำงานหาเงินโดยคิดคำนึงแต่เพียงว่า ทำำให้ถูกกฎหมายเท่านั้น ก็เพียงพอแล้วแล้ว เพราะการกระทำหลาย ๆ อย่างของคนเรานำครั้งหรือหลาย ๆ กรณีก็เพียงแต่ถูกกฎหมาย แต่ไม่ถูกจริยธรรมไม่มีคุณธรรมเกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้งในสังคม การทำำหาเลี้ยงชีพที่ถูกต้องำจำจรรยาบรรณและจริยธรรมเป็นสิ่งที่เชื่อมั่นได้มากกว่า เพราะการกระทำด้วยความมีคุณธรรม ย่อม เป็นการกระทำด้วยเจตนาอันชอบด้วยกฎหมายอยู่แล้ว อีกทั้งยังมีช่องว่างของกฎหมายมากมาย แม้จะมีกฎหมายที่ดีคืออาชญากรรมทางเศรษฐกิจ และรายงานจากสำนักงานคุ้มครองผู้บริโภค

5.4 **เนื่องด้วยวิชาชีพธุรกิจมีความหลากหลายภายในกว้างขวาง จึงต้องอาศัยหลักการควบคุม กันในงานแต่ละสาขาวิชาชีพ**

ทบทวนที่ดูเผินให้สมาชิกประกอบกิจการ ด้วยหลักคุณธรรม จรรยาบรรณ และจริยธรรม
สาขาวิชาชีพ ด้วยทบทวนเสรีเสรี ใจคน หมดระหนี่รู้ ทบทวนเข้าใจ ในคุณค่าแห่งจรรยาบรรณ
และจริยธรรมงานวิชาชีพที่สังคมพึงเล็งเห็น หมดอยู่ ถือได้ว่า นักธุรกิจที่ดีจะต้องมีความรับผิดชอบ
ทางจริยธรรม เสรี ใจคน หมด เชื้อรันท้าทายสังคมได้ไว้ มีทบทวนสุจริตใจต่อการประกอบอาชีพผล
การจากผู้วิเศษพอเพียงเป็นธรรม สมาชิกวิชาชีพธุรกิจประเภทต่าง ๆ จะต้องเอาใจใส่ต่อ
พฤติกรรมทางจริยธรรมของนักธุรกิจที่เป็นสมาชิก มีทบทวนระมัดระวังคุณค่าทางจริยธรรมเป็นมาตรฐานทำ
เป็นบรรทัดฐาน เปรียบเทียบกันเองให้เกิดปัญญา ชัดเจนทั้ง สังคมเสรีคุณค่า ที่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
ทบทวนเป็นเสรีประชาธิปไตยที่ถูกต้อง ทบทวนมีจิตสาธารณะด้วยใจ เคารพรักษาไว้ซึ่งสถาบันสำคัญคือ
ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เสรีเสรีทำให้เกิดทบทวนสถาบันวัฒนธรรมของนักธุรกิจ ว่า
การกระทำธุรกิจอย่างมีวินัยธรรมจะนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองทั้งต่อตนเองและส่วนรวม
สมาชิกวิชาชีพธุรกิจ ทบทวนบทบาทในการส่งเสริมการศึกษาวินัย หันหน้า และฝึกอบรม ในด้าน
การพัฒนาจริยธรรมธุรกิจ และกำหนดหลักการและมาตรฐานทางจริยธรรมธุรกิจไว้เป็นหลัก
อย่างทบทวนเชื่อกันและอุดมการณ์ที่ชัดเจน แทนที่จะเขียนกันเพื่อบำบัดของสมาชิกอย่างกว้าง ๆ ทั้ง
ที่โดยส่วนตัว ก็ยังไม่ได้นำทบทวนสำคัญต่อการส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรมธุรกิจอย่างเป็นอย่าง
ปัจจุบัน

5.5 **องค์ทบทวนของจริยธรรมธุรกิจ (business ethics)**

ที่ทบทวนอยู่ในการสังเกตและสังเกตบนชาติ ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดย
มีแหล่งที่มาของคุณค่าทางจริยธรรมหลายแหล่งได้แก่

5.5.1 **ประสบการณ์เป็นต้นมาของค่าทางจริยธรรม ((Experience as a Source of Ethical Values)**

เป็นสิ่งที่ทำให้แบบอย่างของคุณค่าที่ลึกซึ้งแก่สังคม เช่น งานบริษัทที่กำหนดบรรทัดฐานของจริยธรรมให้ประกอบธุรกิจไว้เป็นอย่างดี จะได้รับความนิยมและยอมรับสูงจากมหาชน อีกทั้งบริษัทยังมีความเจริญก้าวหน้ามั่นคงเป็นที่ปรากฏชัดเจน แม้คุณค่าจากประสบการณ์จะมีมามาตรการโดยตรงทางจริยธรรม แต่ก็เป็นที่มาของคุณค่าทางจริยะที่ยิ่งใหญ่ บางครั้งก็เป็นการเรียนรู้ที่เจ็บปวดและเช็ดหลาบ ดังเช่น หลาย ๆ กรณีที่เกิดขึ้นในสังคมไทย เช่น แก๊สระเบิด โรงงานตุ๊กตาระเบิด ดึงกลม การเผาโรงงาน จากปัญหาความไม่เป็นธรรมในการตอบแทนแก่ลูกจ้าง เป็นต้น ที่ทำให้เกิดความตระหนักถึงค่าทางจริยะว่า สิ่งใดควรทำและสิ่งใดไม่ควรทำ เพื่อมิให้ประวัติศาสตร์ที่เลวร้ายเกิดขึ้นซ้ำรอยอีกแก่ สาธารณชน เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

5.5.2 วัฒนธรรมเป็นแหล่งที่มาของค่าทางจริยะ (Culture as a Source of Ethical Values)

ในสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมตะวันออก ที่มีอารยธรรมประจำชาติ มีระบบคุณค่าภายในวัฒนธรรมของไทยเองว่า อย่างไหนมีค่าควรกระทำ อย่างไหนเป็นสิ่งที่ไม่มีค่าควรกระทำ ทั้งนี้เป็นวิถีประจำที่เกิดขึ้นจากการหล่อหลอมทางวัฒนธรรมเดียวกันมา ค่าทางจริยะที่รับมาจากระบบค่านิยมในวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ยากแก่การท้าทายเพราะนั่นหมายถึง ความไม่เป็นที่ยอมรับ ไม่ได้ได้รับความชื่นชม ไม่เป็นที่น่านิยมยินดี ภาคธุรกิจที่กระทำโดยขัดต่อค่านิยมวัฒนธรรมอันดีย่อมดำรงอยู่ได้โดยยาก เพราะจะถูกมหาชนและสังคมต่อต้าน ในขณะเดียวกัน สังคมไทยเราเมื่อเข้าสู่ยุคกระแสโลกาภิวัตน์ ก็มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากต่างประเทศเข้ามาสู่สังคมไทย ค่าทางจริยะของอารยธรรมตะวันตกโดยแท้จริงก็ได้ขัดต่อระบบค่าของวัฒนธรรมอันดีของคนไทย เช่น ค่านิยมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การเคารพซึ่งกันและกัน ความรับผิดชอบต่อการกระทำตามสิทธิหน้าที่ของตนเอง ความมีส่วนร่วมในการดูแลสิ่งแวดล้อม การกระทำอย่างคำนึงถึงมาตรฐานสากล ถ้าเราจะไม่ตีกักเอาพฤติกรรมฉาบฉวยทางตะวันตก ซึ่งมิใช่ค่านิยมดวงผู้ตระหนักในวัฒนธรรมอันดีงามทางตะวันตก ก็เชื่อว่า จะยอมรับ มาเป็นแก่นของวัฒนธรรมของเราเอง วิชาชีพธุรกิจจึงต้องคำนึงถึงคุณค่าจริยะแห่งการส่งเสริมวัฒนธรรมอันดีงามด้วยเช่นกัน

5.5.3 วิทยาศาสตร์เป็นแหล่งที่มาของค่าทางจริยะ (Science as a Source of Ethical Values)

เพราะเป็นศาสตร์ที่ทรงพลังขับเคลื่อนความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาก วิทยาศาสตร์มีอิทธิพลในการเลือกสรรค่าทางจริยะ เนื่องจากสารสนเทศข้อมูลจากการศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์ มีพลังงานเชิงเหตุผลและการค้นพบ เปิดเผยความจริงในเรื่องที่ศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม จึงมีความน่าเชื่อถือสูงมาก เช่น ถ้ามีรายงานการวิจัยยืนยันว่า พงศาวดาร เป็นสิ่งที่ปริศนาได้ โดยไม่ก่อให้เกิดความผิดปรกติในร่างกายแก่ผู้ปริศนา ก็สามารถนำปอ้างอิงเชิงโฆษณาประชาสัมพันธ์ บุคลากรทางวิทยาศาสตร์ และการแพทย์ที่มีชื่อเสียงจึงมักถูกนำมาเป็นผู้นำเสนอผลิตภัณฑ์ที่ต้องการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกค้า ผู้ชม ผู้ฟัง ผู้ปริศนา ความน่าเชื่อถือในหลักวิชาการเป็นอำนาจโน้มน้าวใจอย่างสำคัญ คาทากรรม คาทานาย ภาพการตลาดต่างๆ มีผลทางจิตวิทยาต่อมหาชน ทำให้เกิดความเคลื่อนไหว ในทิศทางของการพยากรณ์ทำนายทางเศรษฐกิจนั้น ๆ ได้ หรือกรณีการฆ่าชีวิต วิทยาศาสตร์ก็สามารถทำให้คนทั่วไปเริ่มเชื่อมั่นว่า "การทำแท้ง" ไม่บาป ถ้าทำโดยกฎหมายยอมรับ และมีเหตุผลตามเงื่อนไขที่กฎหมายคุ้มครอง โดยให้สมญาการฆ่าชีวิตที่ไม่คิดกฎหมายนั้นว่า "การุณฆาต" หรือ การฆ่าด้วยความกรุณา เกิดเป็นค่าทางจริยะใหม่ขึ้นมาและยังเป็นข้อโต้แย้งอยู่จนทุกวันนี้ (ethical dilemma)

ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ทำให้เกิดการท้าทายค่าทางจริยะต่าง ๆ ที่เคยเป็นที่ยอมรับของสังคมแต่เดิมมาอย่างมากมาย ธุรกิจที่มีพื้นฐานอยู่บนรากฐานของความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จึงต้องเผชิญอยู่กับ การทำความเข้าใจในค่าทางจริยะที่แปรเปลี่ยนไปเพราะ เหตุผลและหลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์

5.5.4 ศาสนาเป็นแหล่งที่มาของค่าทางจริยะ (Religion as a Source of Ethical Values)

หลักคำสอนของทุก ๆ ศาสนา มีข้อบัญญัติทางศีลธรรม วินัยธรรม หลักปฏิบัติสำคัญ

สำหรับการเป็นศาสนิกชนที่ดี จริยธรรมทางศาสนาประกอบด้วยแนวระพฤติความดี ความเป็นบุญ และข้อห้ามประพฤติเลวชั่ว ความเป็นบาป สำหรับศาสนิกชนได้ดำเนินตามมรรคนั้น ประกอบด้วยศรัทธา ความเชื่อ ทศนคติ ผสมผสานกันไปสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิต อีกทั้งยังเป็นสถาบันสำคัญของสังคมที่สามารถเป็นสถาบันตรวจสอบจริยธรรมทางสังคมด้วย เช่น ในสังคมตะวันตกที่นับถือศาสนาโดยแท้ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม พฤติกรรมการทำแท้งถือเป็นบาปหนักห้ามกระทำ และไม่ให้ยอมรับโดยตราเป็นกฎหมาย และมีผลทางการเมือง ถ้าเป็นการกระทำที่ผิดต่อหลักศีลธรรมทางศาสนา หรือกฎเหล็กเช่น กฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วกรรมสนอง ถ้าใครประพฤติชั่วเปียบเป็นชีวิตผู้อื่นให้เดือดร้อน หรือถึงแก่ชีวิตไป ผู้นั้นย่อมได้รับผลกระทบสนอง ทำให้ได้ประสบแต่ทุกข์คดี วิกฤตกรรมบาปทางเสื่อมทรนถ้อยอย่างนี้เป็นต้น ค่าจริยะทางศาสนาจึงมีผลศักดิ์สิทธิ์อย่างยิ่ง ต่อความประพฤติทางสังคมของมนุษย์ และต่อค่าจริยะที่กำหนดมาตรฐานทางจริยธรรมและจรรยาบรรณของทุกวิชาชีพ

5.5.5 การพัฒนาทางจริยธรรม (moral development)

ในวิชาชีพธุรกิจ จะต้องศึกษาด้วยหลักวิชาการ ทั้งแนวปรัชญาทางจริยศาสตร์ศึกษา จิตวิทยาพัฒนาการและการศึกษา เช่น ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยะของโรดอล์ฟเบอร์ก บัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางจริยธรรมของมนุษย์ เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ สาธารณสุขศาสตร์ธุรกิจ ในแนวสหศาสตร์ประยุกต์วิทยา การแสวงหาแนวทางในการฝึกฝน การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมาพัฒนาเยาวชนที่กำลังศึกษาเตรียมความพร้อมที่จะเข้าสู่วิชาชีพธุรกิจ ผ่านกระบวนการเรียน การสอนและกิจกรรม การพัฒนาตนเอง ภายในสถาบันการศึกษาทางด้านอชีวศึกษา บริหารธุรกิจ ทุกระดับชั้นอย่างสม่ำเสมอ การศึกษาวิธีการตัดสินใจทางจริยธรรม (moral judgement) โดยายกรณีศึกษา (case study) การวิเคราะห์ถึงการประเมินค่า (valuing) ต่าง ๆ ที่เป็นรากฐานของการกำหนดค่าทางจริยธรรมในวิชาชีพธุรกิจ ในระดับนักธุรกิจชั้นนำเป็นแบบอย่าง

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมธุรกิจ ควรมีการวิจัยเป็นพื้นฐาน เพื่อแสวงหาความรู้ความเป็นจริงเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อโครงสร้างของจริยธรรม จรรยาบรรณวิชา

วิชาชีพ ค่านิยม และค่านี้นี้ยังใช้เป็นมาตรการกำหนดบรรทัดฐานของจรรยาบรรณ และจริย-
ธรรมธุรกิจ ซึ่งทุก ๆ สมาคมวิชาชีพธุรกิจจะได้มีส่วนร่วมในการจัดทำ เป็นหลักแห่งความเชื่อมั่น
ในการประกอบธุรกิจอย่างมีจริยธรรมและจรรยาบรรณ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองและผาสุกของ
สังคมไทย และสามารถปรับตัวอย่างเป็นมาตรฐานทั้งคุณภาพ คุณธรรม กับธุรกิจในระดับสากล
ต่อไปอย่างเป็นที่ยอมรับ ซึ่งเป็นการดำเนินงานที่มีบทบาทในการส่งเสริม ความสำเร็จตามเป้า
หมาย การพัฒนาโดยมี "คน" เป็นศูนย์กลางเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบัน

การศึกษาวิจัยค่านิยมเชิงจริยธรรมในวิชาชีพธุรกิจจะมีคุณประโยชน์อย่างถาวรแก่คน
ไทย สังคมไทยทั้งมวลทั้งในปัจจุบันและเพื่อลูกหลานไทยทุกคนในอนาคต การมีหลักการแน่วแน่มั่น
คงทางจริยธรรมธุรกิจ จะทำให้ธุรกิจไทยสามารถยืนหยัดอย่างสง่างามได้รับการตอบรับจากโลก
ธุรกิจสากล ตามความหมายหม่อมของการทำธุรกิจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของมนุษยชาติและสิ่งแวดล้อม
โลก โดยไม่มีมาตรการกีดกันทางการค้าใด ๆ มาขวางกั้นต่อไปได้

เชิงอรรถ

1. - ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, "เรือสำเภาและส่วยในรัชกาลที่ 2,"ใน คนจีน 200 ปี ภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ ภาค 2 กรุงเทพฯ: บริษัทเส้นทางเศรษฐกิจ จำกัด, 2530), หน้า 37.
2. ส.สุคนธาภิรมย์, "กำเนิดและความเป็นมาของธนาคารจีนในสยาม", ในเรื่องเดิม, หน้า 100-101.
3. กระทรวงพาณิชย์, หนังสือประวัติกระทรวงพาณิชย์ เนื่องในโอกาสงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี, 2525, หน้า 18-20.
4. กระทรวงพาณิชย์, รายงานกระทรวงพาณิชย์ในโอกาสคล้ายวันสถาปนา 20 สิงหาคม 2538 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย, 2538), หน้า 2.
5. สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย, "35 ปี สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย", ในบันทึกประวัติการพัฒนาเศรษฐกิจไทยในรอบ 30 ปี, หน้า 54.
6. เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.
7. วิจิตร สุพินิจ, แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจการเงินไทย: ข้อจำกัดและแนวทางการปรับตัว (กรุงเทพฯ: ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2534).
8. วิจิตร สุพินิจ, "ปัญหาเศรษฐกิจ" คานธารณ ๑๑ วิทยุเสียงป้องกันราชอาณาจักร 7 มีนาคม 2534.
9. เรื่องเดียวกัน, หน้า 68.

10. เรื่องเดียวกัน, หน้า 88.
11. เรื่องเดียวกัน, หน้า 128.
12. อรัญ ธรรมโน, "เศรษฐกิจไทย: ปัจจุบันและอนาคต" ใน *ปาฐกถาไมสว สุทธิพิทักษ์ ครั้งที่ 1* (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2523), หน้า 130.
13. แผนแม่บทการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
14. เรื่องเดียวกัน.
15. Barry Vincent, *Moral Issues in Business* (Belmont, California: Wordsworth Publishing Co., 1986), p.6.
16. กรองแก้ว อยู่สุข และคณะ, *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับธุรกิจ* (กรุงเทพฯ: คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 4-5.
17. สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, *รายงานประจำปี 2537* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2537).
18. ฝ่ายทะเบียนและสถิติโรงงาน สำนักงานโรงงานอุตสาหกรรมกรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม, 2537.
19. กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์, *ครบรอบ 54 ปี: 5 พฤษภาคม 2539* (กรุงเทพฯ: อักษรไทย, 2539).

20. เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, *วิเคราะห์ลักษณะการเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดกลางในประเทศไทย* (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525), หน้า 3.
21. เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.
22. เรื่องเดียวกัน, หน้า 26.
23. เรื่องเดียวกัน, หน้า 31.
24. เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.
25. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, *จรรยาบรรณอาจารย์และจรรยาบรรณวิชาชีพ* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 57-62.
26. กิรติ บุญเจือ และเจริญ อาทิตยา, *พื้นฐานจริยศาสตร์วิชาชีพ ภาคที่ 2* (กรุงเทพฯ: ศูนย์ค้นคว้าวิจัยศาสตร์และศาสนา (ERRC) มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, 2538), หน้า 78.
27. โกรยุทธ ชีรตยาสินนท์, "แนวพระราชดำริด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว" ใน *ตะวันรอน: แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศไทยในอนาคต ที่ระลึกการเปิดศูนย์ฝึกอบรมธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)* (กรุงเทพฯ: วิคตอรี เพาเวอร์พอยต์, 2532), หน้า 17.
28. กิรติ บุญเจือ และเจริญ อาทิตยา, เรื่องเดิม หน้า 135-136.
29. เรื่องเดียวกัน, หน้า 137.

๖. วีระดิษฐ์, น. (๒๕๕๖).
๗. พงศธรณ์เพียรน้อย, วีระดิษฐ์, น. (๒๕๖๒).
๘. วรรณปิยะนุกูล, พ.ศ. ๒๕๖๕, หอมห่อกล้วย.
๙. วรรณปิยะนุกูล, "กวนเจ็ด ห่อ : ๗ เรื่อง วีระดิษฐ์," ใน *ด.ด.ด.2540: สานต่อกล้วย*.
๑๐. วีระดิษฐ์, น. (๒๕๖๒), *กล้วยหอม* (กรุงเทพฯ : วรรณพิวพริ้นติ้ง แอนด์พบลิชซิ่ง จำกัด (มหาชน), 25๖๒).
๑๑. วรรณปิยะนุกูล, น. (๒๕๖๒), *กล้วยหอมกล้วย* (กรุงเทพฯ : วรรณพิวพริ้นติ้ง แอนด์พบลิชซิ่ง จำกัด (มหาชน), 25๖๒).
๑๒. Brown, Harvey (ed.), *Business Ethics : A European Approach* (London, Prentice Hall, 1994), p. 3.
๑๓. W. Cragg and Donald A. Patten, *Business* (Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall, 1975), pp. 128-130.
๑๔. วรรณปิยะนุกูล, วีระดิษฐ์, น. (๒๕๖๒), น. ๒๖.
๑๕. วรรณปิยะนุกูล, วีระดิษฐ์, น. (๒๕๖๒), *กล้วยหอมกล้วย* (กรุงเทพฯ : วรรณพิวพริ้นติ้ง แอนด์พบลิชซิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๖๒).

40. เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.
41. . เรื่องเดียวกัน, หน้า 151.
42. Henk van Luijik. "Business Ethics: The Field and Its Importance,"
in Brian Harvey (ed.), *op.cit.*, p. 26.
43. *Ibid.*, p. 28.
และเรียบเรียงจาก
- 43.1 Mary Baumann, "Ethics in Business," *U.S.A.Today* (1987).
- 43.2 Norman Bowie and Ronald Duska, *Business Ethics*, 2 nd.ed.
(Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, 1991).
- 43.3 Richard DeGeorge, *Business Ethics* 2nd.ed. (New York: Mac-
Millan, 1986).
- 43.4 Michael Hoffman and Jennifer More, *Business Ethics: Readings
and Cases in Corporate Morality*, 2nd.ed. (New York:
McGraw-Hill, 1990).
- 43.5 Joseph W. Weiss, *Business Ethics. A Managerial Stakeholder
Approach* (Belmont, California Wadsworth Publishing Co., 1994).
44. จากระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต. Home Page, Institute for Business and
Professional Ethics, 1 pincus @ vppost. depaul.edu.
45. สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค สำนักงาน วจักรฐมนตรี, *หนังสือรวมบทความเผยแพร่
สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค เล่ม 1 และเล่ม 2* (กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์,
2538 และ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค, "เอกสารสรุปผลการดำเนินงาน
ประจำปีงบประมาณ 2539," (ตุลาคม 2538-มิถุนายน 2539).

46. สำนักง านคณะ กรรมการควบคุมศรสงสุ่ยบริวบท, พระร าชำณมุตติคุมศรสงสุ่ยบริวบท 5 พฤษภาคม 2522.

47. ระเบียบเรียงง าน

47.1 พระร าชำณมุตติอ านร พ.ศ. 2522.

47.2 พระร าชำณมุตติอ าน พ.ศ. 2510 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2518 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2522 ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2528 และฉบับที่ 5 พ.ศ. 2530

47.3 พระร าชำณมุตติเครื่องง านร พ.ศ. 2515 (แก้ไขง านพระร าชำณมุตติเครื่องง านร พ.ศ. 2515).

47.4 พระร าชำณมุตติวิตมุลนต าน พ.ศ. 2515 (แก้ไขง านพระร าชำณมุตติวิตมุลนต าน พ.ศ. 2510).

47.5 พระร าชำณมุตติมตูลีอ านกษัตริศอ านรและอ านร พ.ศ. 2518 ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2528 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2535.

47.6 พระร าชำณมุตติอ านพศัศักร าน พ.ศ. 2522 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2528 และฉบับที่ 3 พ.ศ. 2530.

47.7 พระร าชำณมุตติเครื่องมิลนพาศ าน พ.ศ. 2531.

47.8 พระร าชำณมตูลีอ านร านร พ.ศ. 2533.

48. อุนันนและ านตอองร านร านร านร

1. Single Convention on Narcotic Drugs 1961
2. Convention on Psychotropic Substances 1971
3. Code of Conduct on Distribution and Use of Pesticide
4. London Guideline for the Exchange of Information on Chemical in International Trade
5. Convention on the Control of Transboundary Movement of Hazardous Wastes.
6. International Code of Marketing of Breast milk Substitute 1981

49. กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, หนังสือที่ระลึกเนื่องในวโรกาส ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พลเอกสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ทรงประกอบพิธีเปิดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม 25 พฤศจิกายน 2536.

กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, แผนพัฒนางานและสวัสดิการสังคม ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2538-2544, พฤษภาคม 2538.

กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงานฯ "ผลงานในรอบ 1 ปี 6 เดือน" (เอกสารอัดสำเนา).

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2537).

50. นภาพร เรืองสกุล, นรบายแก้นโยบายวิถีการดำเนินงานในธนาคารพาณิชย์ไทย (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2530).

51. ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ์, กฎหมายเบื้องต้นทางธุรกิจ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538).

52. กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์, เรื่องเดิม, หน้า 42.

53. กองบังคับการสืบสวนสอบสวนคดีเศรษฐกิจ กรมตำรวจ, "รายงานผลการปฏิบัติงาน, พ.ศ. 2538-2539" (เอกสารอัดสำเนา).

8. ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. กฎหมายเบื้องต้นทางธุรกิจ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538.
9. เทพเวที, พระ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์, 2531.
10. นภาพร เรืองสกุล. นโยบายแก้ปัญหาวิกฤติการณ์ในธนาคารพาณิชย์ไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2530.
11. นัยนุช รัตนวัฒน์. บริษัทสีเขียว: การสื่อสารประชาสัมพันธ์เรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อมของบริษัทธุรกิจ. กรุงเทพฯ: สามเจริญพาณิชย์, 2540.
12. ประยูร เกลิงศรี. "แนวคิด หลักการ 110 วิธี-การบริหาร," ในส.ค.ส.2540: สภาหอการค้าไทย.
13. พาณิชย์, กระทรวง. รายงานกระทรวงพาณิชย์ในโอกาสคล้ายวันสถาปนา 20 สิงหาคม 2538. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย, 2538.
14. _____. หนังสือประวัติกระทรวงพาณิชย์ เนื่องในโอกาสงานสมโภชน์กรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี, 2525.
15. _____. กรมการค้าภายใน. ครบรอบ 54 ปี: 5 พฤษภาคม 2539. กรุงเทพฯ: อักษรไทย, 2539.

16. แร บร เนนและสโสดิกร เสร้งงาม, พระพุทธ- พินธุสัทธรรมสังคายนาวรรณคดีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แปลออกเผยแผ่พระบรมราโชวาทในราชูปถัมภ์ เสด็จพระราชดำเนินนิมิตตนพระองค์ ทรงพระราชทานให้แปลพระธรรมวินัยและสังคายนาสังคม 25 พุทธศักราช 2516.
17. วิจิตร สุทธิกิจ, แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจไทย: ข้อเสนอแนะและแนวทางการปฏิรูป, กรุงเทพฯ: ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2514.
18. ส. สุทธาเดโชวิวัฒน์, "การเปลี่ยนแปลงของระบบการเงินในสยาม," ใน คนจีน 200 ปี มาแล้วในประเทศไทย, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2510.
19. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ, "25 ปี สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ," ในวันขึ้นปีใหม่ รัชกาลที่ 10, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, 2561.
20. สำนักรับรองปริญญาตรี, สำนักรับรองและประมวลหลักสูตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พินธุสัทธรรมวินัย, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.
21. สว่าง จ. วรรณ, "เศรษฐกิจไทย: ปัจจัยและโอกาส," ใน เศรษฐกิจไทย: วิกฤติและการพัฒนา, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2518.

เอกสาร

1. กรมศุลกากร, กองบังคับการสืบสวนสอบสวนคดีเศรษฐกิจ, "รายงานผลลงแบบฝึกหัดเชิงปฏิบัติการ 2518-2519" (เอกสารลับสำนักงาน).
2. คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักรับรอง, "แผนแม่บทการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11."

3. รายงานและสวัสดิการสังคม, กระทรวง. "แผนพัฒนาแรงงานและสวัสดิการสังคม ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2538-2544," พฤษภาคม 2538.
4. _____, สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน. "ผลงานในรอบ 1 ปี 6 เดือน" (เอกสารอัดสำเนา).
5. วิจิตร สุพินิจ. "ปัญหาเศรษฐกิจ" คำนวณราย ณ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร 7 มีนาคม 2534.
6. สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค. "เอกสารสรุปผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ 2539 (ตุลาคม 2538-มิถุนายน 2539)."
7. พระราชกำหนดป้องกันการใช้สารระเหย พ.ศ. 2533.
8. พระราชบัญญัติเครื่องมือแพทย์ พ.ศ. 2531.
9. พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2535.
10. พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2517.
11. พระราชบัญญัติ พ.ศ. 2510 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2518 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2522 ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2528 และฉบับที่ 5 พ.ศ. 2530.
12. พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษพ.ศ. 2522. และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2528 และ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2530.

13. พระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2528 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2535.
14. พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 (ยกร่างจากพระราชบัญญัติวัตถุพิษ พ.ศ. 2510).
15. พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522.
16. หอการค้าไทย. "รายงานประจำปี พ.ศ. 2538."
17. อุตสาหกรรม, กระทรวง, ฝ่ายทะเบียนและสถิติโรงงาน สำนักงานโรงงานอุตสาหกรรม กรมโรงงานอุตสาหกรรม, 2537.

ภาษาอังกฤษ

หนังสือ

1. Bowie, Norman and Duska, Ronald. *Business Ethics*. 2nd.ed. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, 1991.
2. DeGeorge, Richard. *Business Ethics*. 2 nd.ed. New York: MacMillan, 1986.
3. Griffin, Ricky W. and Ebert, Ronald J. *Business*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1996.
4. Harvey, Brian. ed. *Business Ethics. A European Approach*. London: Prentice-Hall, 1994.

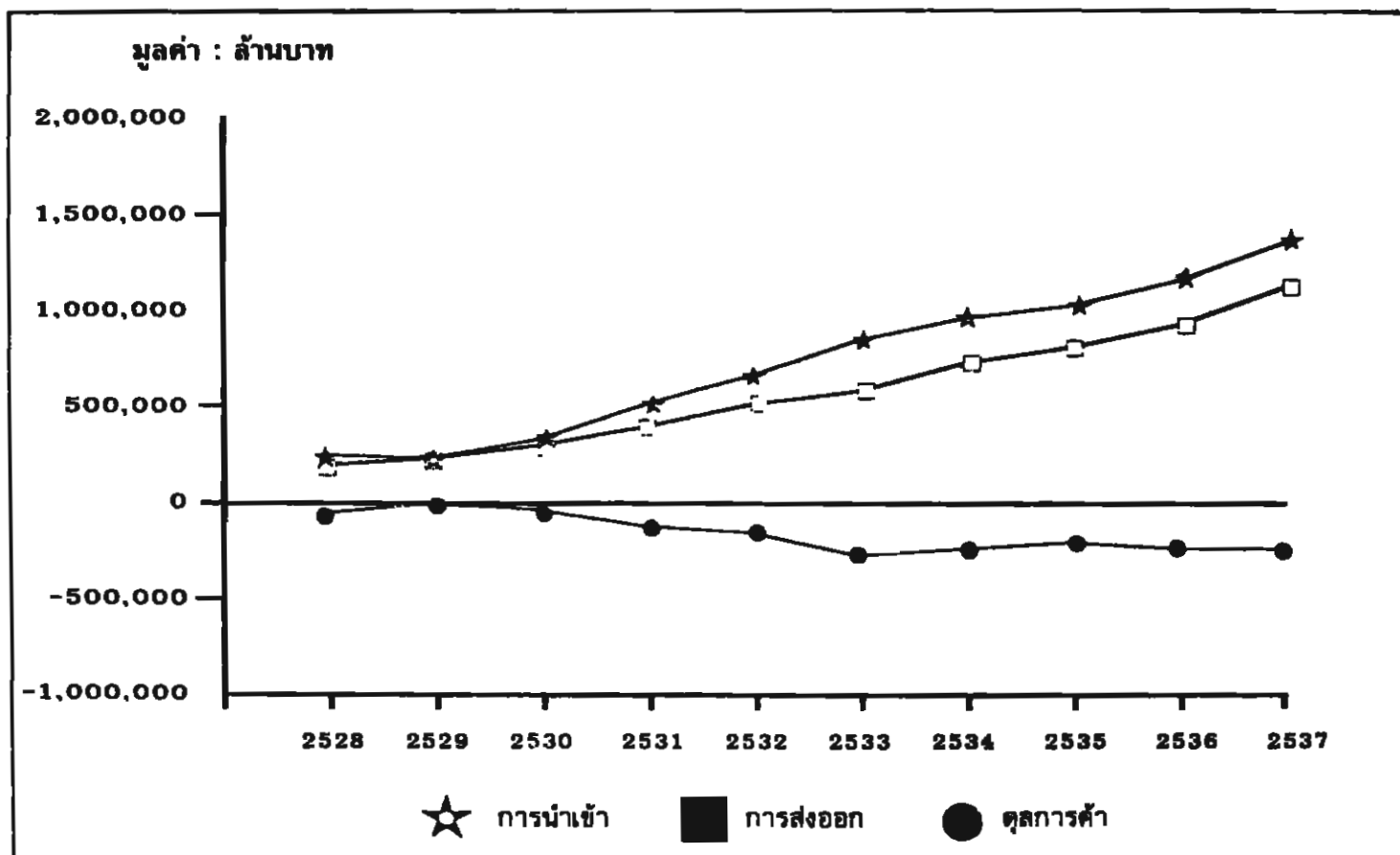
5. Hoffman, Michael and Moore, Jennifer. *Business Ethics: Readings and Cases in Corporate Morality*. 2nd.ed. New York: McGraw-Hill, 1990.
6. Vincent, Barry. *Moral Issues in Business*. Belmont, California: Wadsworth Publishing Co., 1986.
7. Weiss, Joseph W. *Business Ethics: A Managerial Stakeholder Approach*. Belmont, California: Wadsworth Publishing Co., 1994.

เอกสาร

1. Code of Conduct on Distribution and Use of Pesticide.
2. Convention on the Control of Transboundary Movement of Hazardous Wastes.
3. Convention on Psychotropic Substances 1954.
4. International Code of Marketing of Breast-feeding Substitute 1981.
5. London Guideline for the Exchange of Information on Chemical in International Trade.
6. Single Convention on Narcotic Drugs 1953.

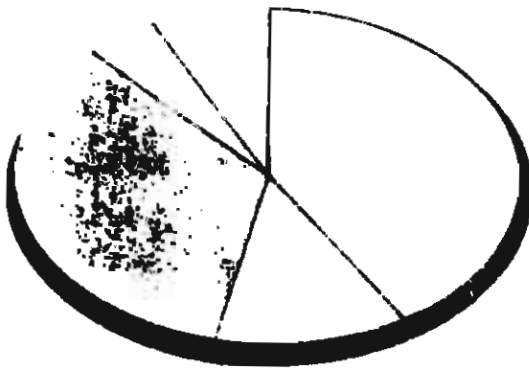
ภาคผนวก

มูลค่าสินค้าออก สินค้าเข้าและดุลการค้าของประเทศไทย
ปี พ.ศ. 2528 - 2537

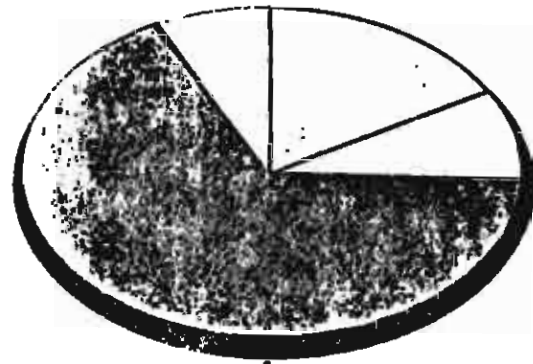

ปี	สินค้าออก	สินค้าเข้า	ดุลการค้า
2528	193,365.5	251,169.4	-57,803.9
2529	233,382.8	241,357.7	-7,974.9
2530	299,853.1	334,209.0	-34,355.9
2531	403,569.8	513,114.3	-109,544.5
2532	516,315.0	662,678.8	-146,363.8
2533	589,812.6	852,981.5	-263,168.9
2534	725,448.8	959,408.0	-233,959.2
2535	823,587.1	1,030,152.6	-206,565.5
2536	940,862.6	1,170,846.4	-229,983.8
2537	1,137,601.6	1,369,260.4	-231,658.8

โครงสร้างสินค้าออก

ปี 2528

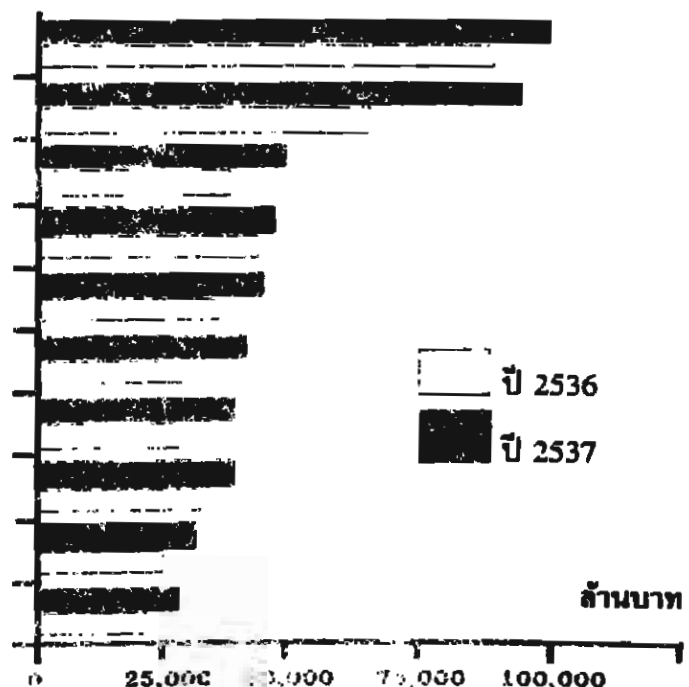

ปี 2537

สินค้า	ปี 2528	ปี 2537
สินค้าเกษตรกรรม	40.7%	16.8%
สินค้าอุตสาหกรรมภาคเกษตร	12.6%	8.7%
สินค้าอุตสาหกรรมสำคัญ	34.4%	66.6%
พลังงานและเชื้อเพลิง	4.9%	0.5%
สินค้าอื่นๆ	7.4%	7.4%

สินค้าส่งออก 10 รายการในปี พ.ศ. 2536 - 2537

1. เสื้อผ้าสำเร็จรูป
2. เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ
3. กุ้งสดแช่เย็น แช่แข็ง
4. ยัธยภัณฑ์และเครื่องประดับ
5. แผงวงจรไฟฟ้า
6. ยางพารา
7. รองเท้าและชิ้นส่วน
8. ข้าว
9. อาหารทะเลกระป๋อง
10. เครื่องรับวิทยุโทรทัศน์และส่วนประกอบ

U.S. AIR FORCE, OFFICE OF THE SECRETARY, AIR FORCE, WASHINGTON, D.C. 20330

2537

Figure 1

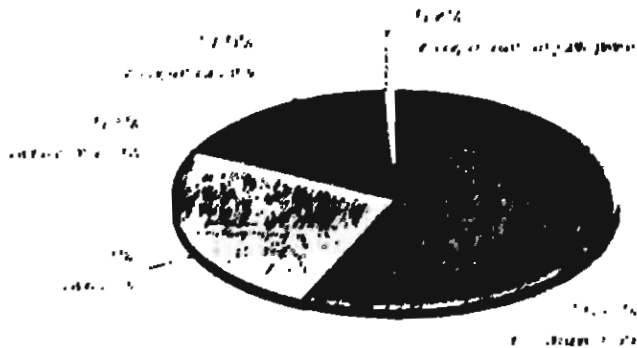
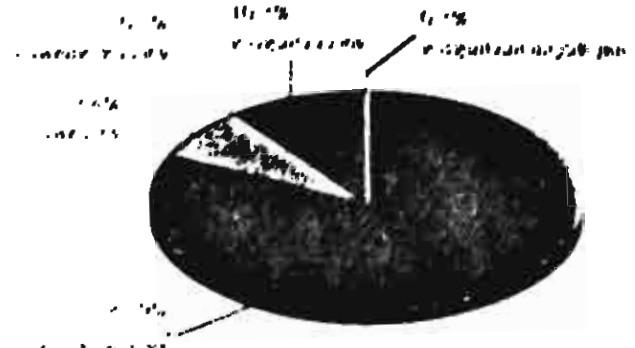
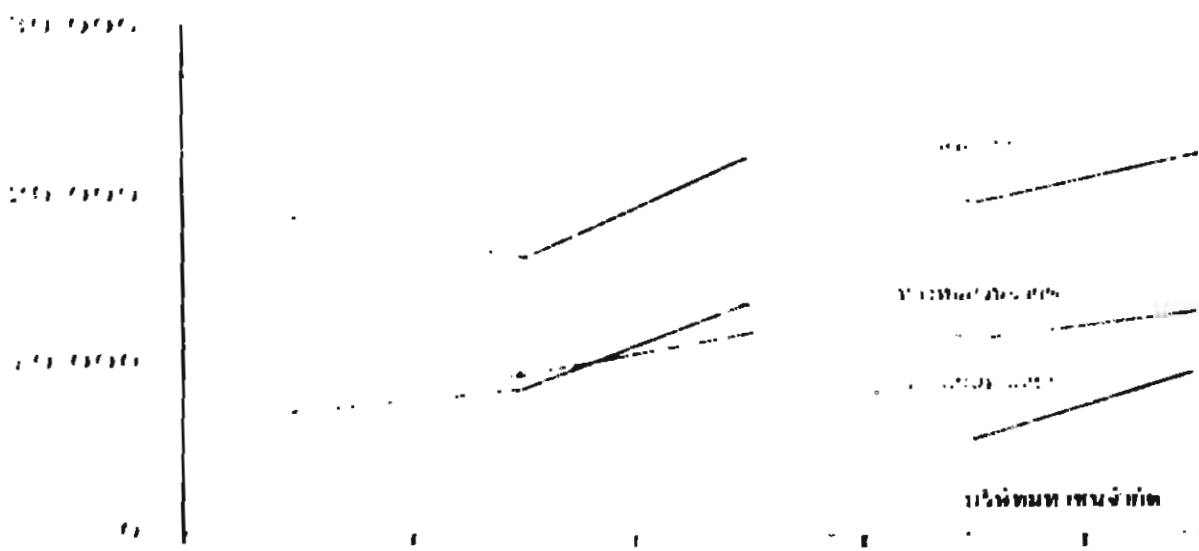

Figure 2

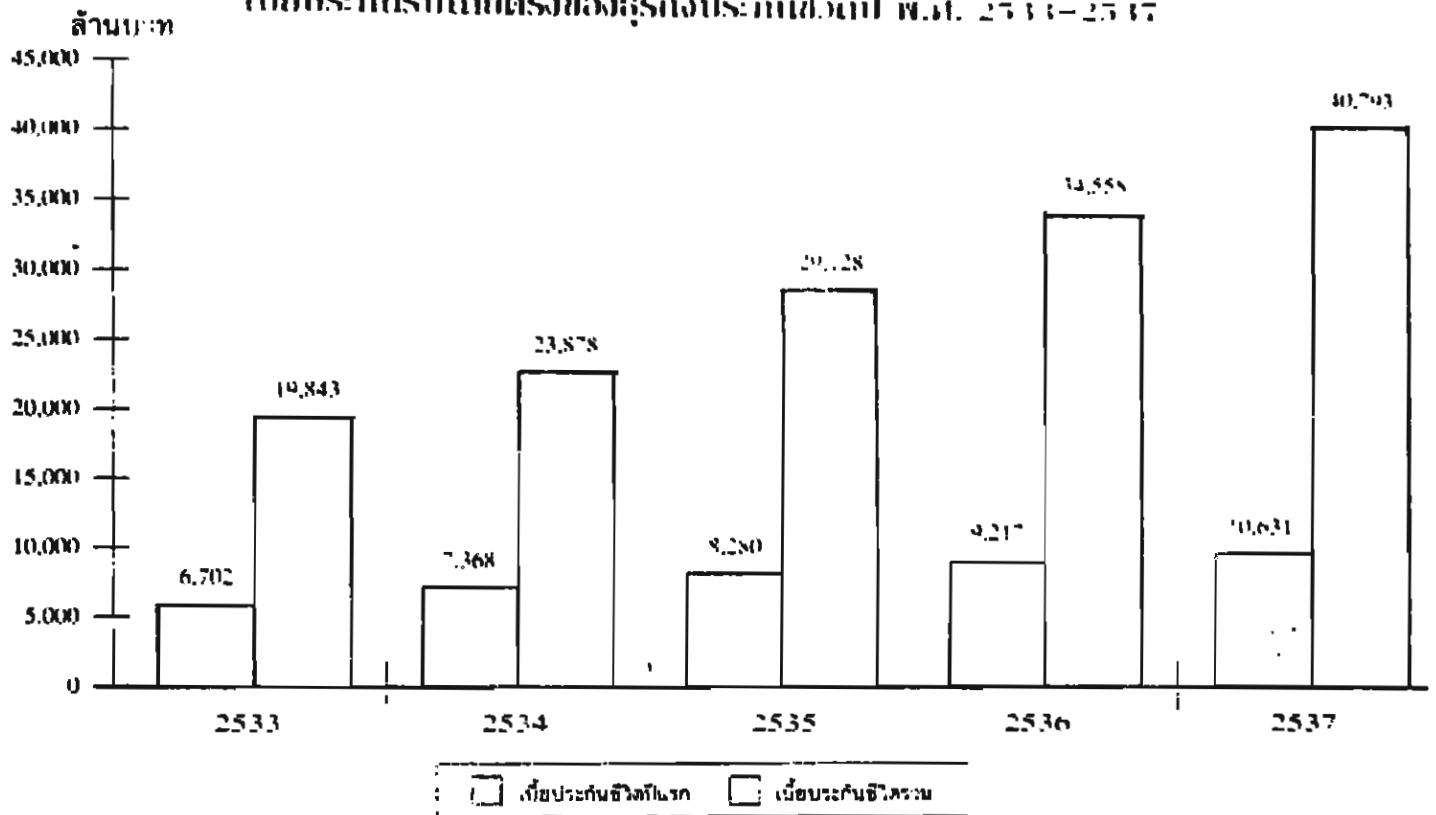
Category	Value	Category	Value	Category	Value	Category	Value
General Purpose	10%	Fighter	10%	Bomber	10%	Other	70%
General Purpose	10%	Fighter	10%	Bomber	10%	Other	70%
General Purpose	10%	Fighter	10%	Bomber	10%	Other	70%
General Purpose	10%	Fighter	10%	Bomber	10%	Other	70%
General Purpose	10%	Fighter	10%	Bomber	10%	Other	70%

U.S. AIR FORCE, OFFICE OF THE SECRETARY, AIR FORCE, WASHINGTON, D.C. 20330

Category	Value	Category	Value	Category	Value	Category	Value
General Purpose	10%	Fighter	10%	Bomber	10%	Other	70%
General Purpose	10%	Fighter	10%	Bomber	10%	Other	70%
General Purpose	10%	Fighter	10%	Bomber	10%	Other	70%
General Purpose	10%	Fighter	10%	Bomber	10%	Other	70%
General Purpose	10%	Fighter	10%	Bomber	10%	Other	70%

แผนประกอบรับในเขตของธุรกิจประกอบอาชีพ พ.ศ. 2533-2537

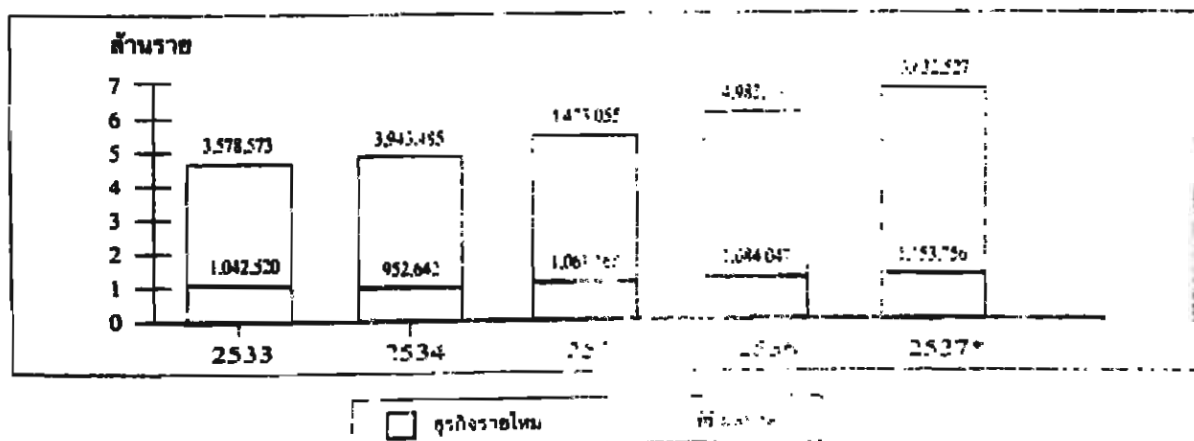

อัตราการเจริญเติบโต %

ปี	เงินประกอบอาชีพในภาค	จำนวน	อุตสาหกรรม	กลุ่ม	เงินประกอบอาชีพรวม	จำนวน	อุตสาหกรรม	กลุ่ม
2533	36.66	39.20	24.87	55.56	34.52	37.43	23.85	47.01
2534	9.94	18.28	35.42	7.14	20.33	27.81	10.38	26.56
2535	12.38	12.42	19.10	50.07	21.99	22.82	12.72	44.75
2536	11.32	9.13	27.30	15.38	18.64	19.27	11.76	38.76
2537*	15.34	15.37	12.43	28.75	18.04	18.56	12.47	29.85

หมายเหตุ : ตัวเลขยกบนเป็นปีงบประมาณ
ตัวเลขในวงเล็บเป็นอัตราที่คิดต่อ

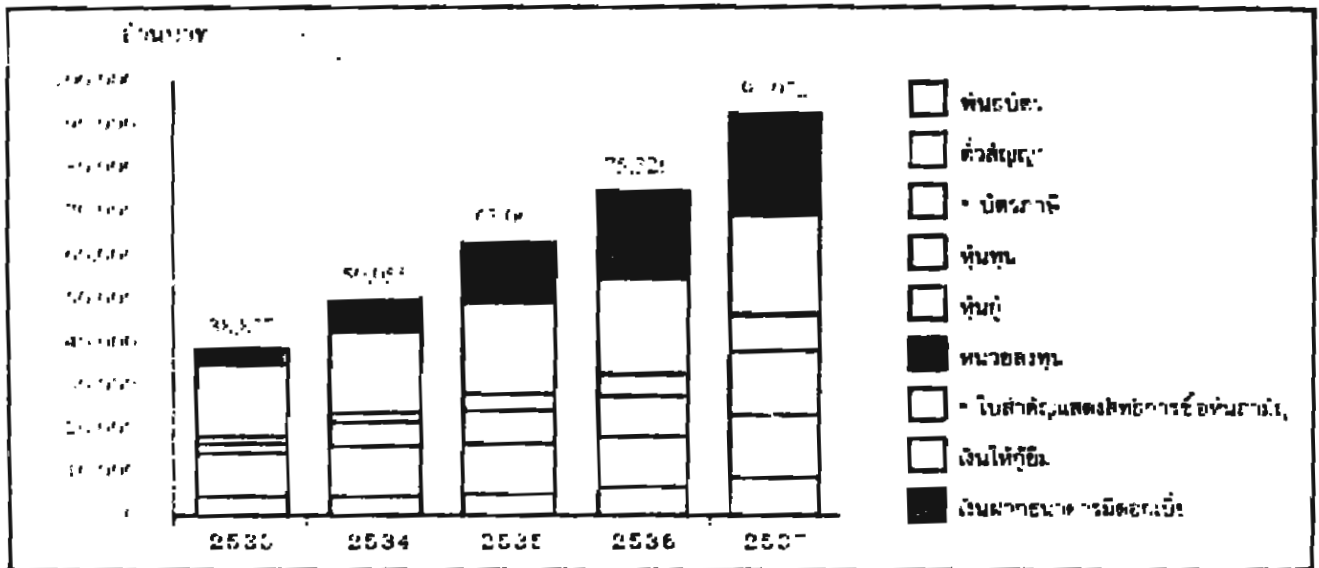
จำนวนกรรมกรรวม(ราย)ของธุรกิจประกอบอาชีพ พ.ศ. 2533-2537

อัตราการเจริญเติบโต %

ปี	จำนวนกรรมกรรวม	เงินประกอบอาชีพรวม
2533	1.45	1.45
2534	1.14	2.55
2535	1.10	3.75
2536	1.00	3.33
2537*	1.12	4.00

หมายเหตุ : ตัวเลขยกบนเป็นปีงบประมาณ
ตัวเลขในวงเล็บเป็นอัตราที่คิดต่อ

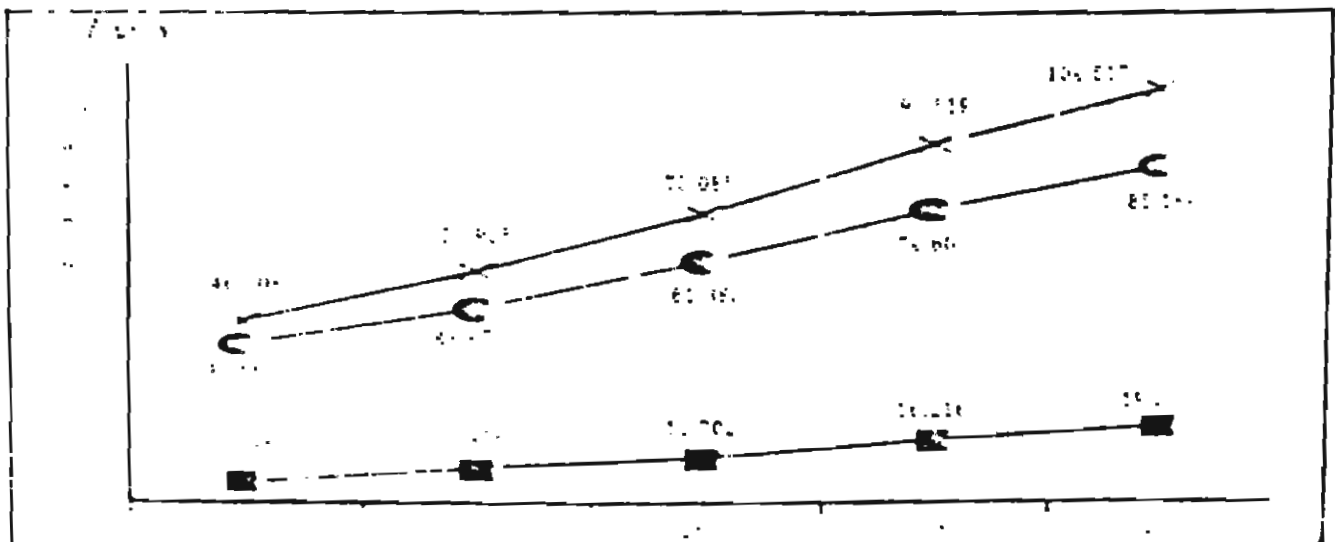

ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
 กระทรวงการคลัง, ธนาคารแห่งประเทศไทย, ธนาคารพาณิชย์แห่งประเทศไทย

อัตราการเจริญเติบโต %

ปี	หนี้สาธารณะรวม	หนี้สัญญาใช้เงิน	หนี้บัตรฝาก	หนี้หุ้นกู้	หนี้หุ้นกู้	หนี้พันธบัตร	ใบสำคัญแสดงสิทธิการซื้อหุ้นสามัญ	เงินให้กู้ยืม	เงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ	รวม
2533	25,327	10,000	10,000	2,000	2,000	2,000		1,000	1,000	25,327
2534	30,000	12,000	12,000	2,000	2,000	2,000		1,000	1,000	30,000
2535	35,000	14,000	14,000	2,000	2,000	2,000		1,000	1,000	35,000
2536	40,000	16,000	16,000	2,000	2,000	2,000		1,000	1,000	40,000
2537	67,000	28,000	28,000	2,000	2,000	2,000	12,000	1,000	1,000	67,000

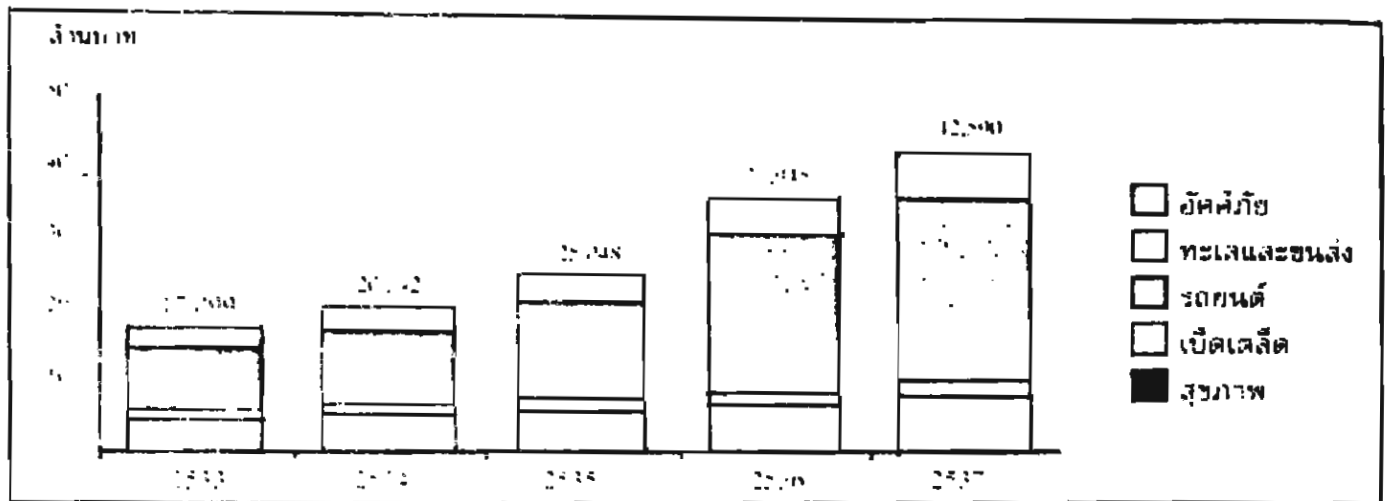
หมายเหตุ: ข้อมูลเป็นประมาณการ
 ข้อมูลปี 2537 เป็นข้อมูลเบื้องต้น

ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

อัตราดอกเบี้ย (%)

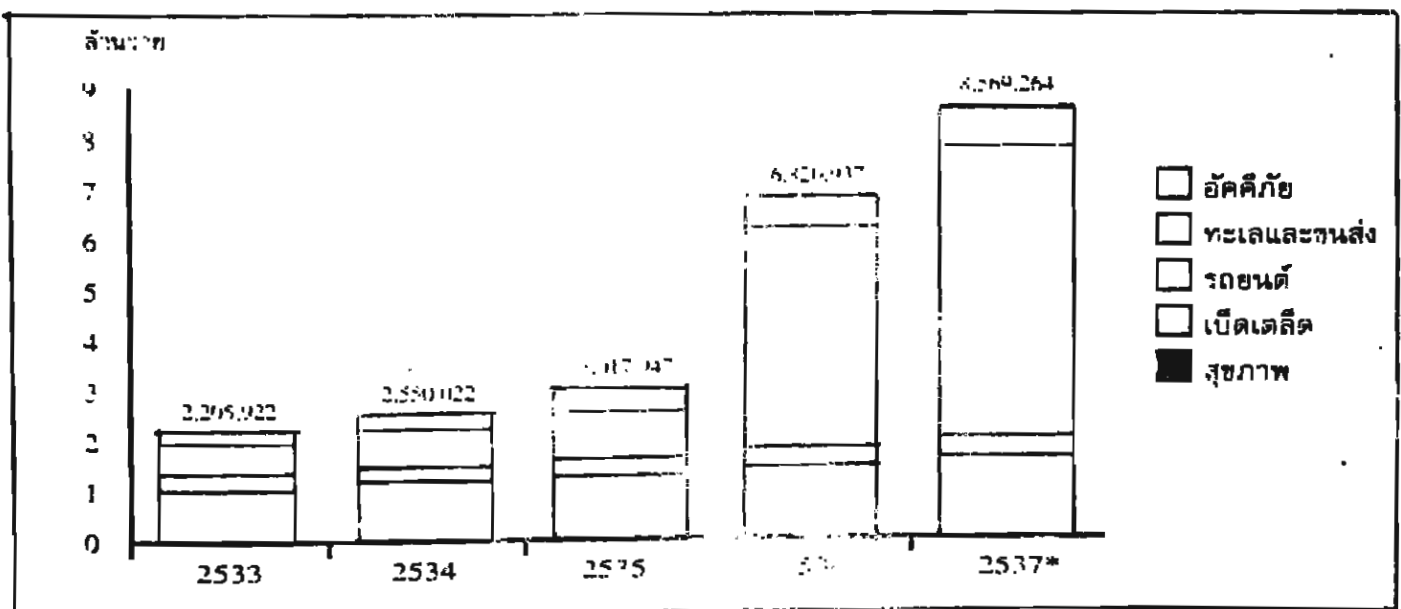
ปี	อัตราดอกเบี้ย (%)	อัตราดอกเบี้ย (%)
2533	10.00	10.00
2534	12.00	12.00
2535	14.00	14.00
2536	16.00	16.00
2537	28.00	28.00

อัตรารองรับผู้ตกใต้ %

ปี	อัดค้ำภัย	ทะเลและชนลิ่ง	รอยนต	เป็ดเตล็ด	สุขภาพ	รวม
2533	17,500	0	0	0	0	17,500
2534	20,142	0	0	0	0	20,142
2535	25,048	0	0	0	0	25,048
2536	32,918	0	0	0	0	32,918
2537	42,800	0	0	0	0	42,800

หมายเหตุ: ข้อมูลนี้เป็นข้อมูลเบื้องต้น

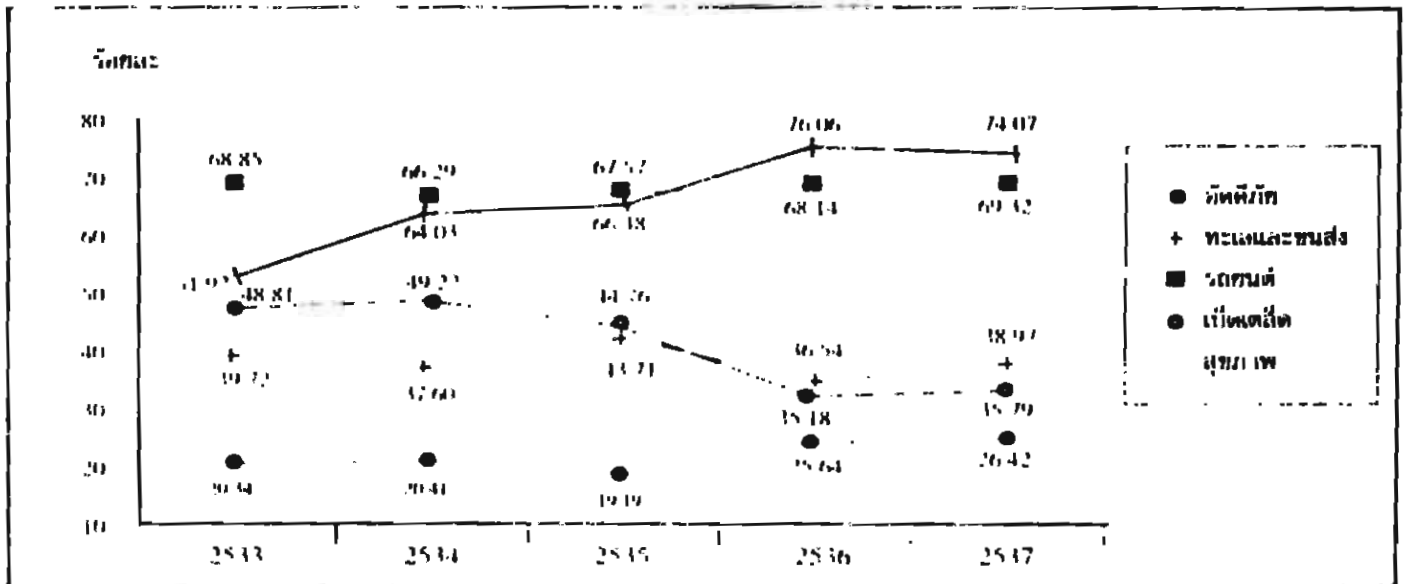

อัตรารองรับผู้ตกใต้ % 1

ปี	อัดค้ำภัย	ทะเลและชนลิ่ง	รอยนต	เป็ดเตล็ด	สุขภาพ	รวม
2533	2,395,922	0	0	0	0	2,395,922
2534	2,580,022	0	0	0	0	2,580,022
2535	3,017,947	0	0	0	0	3,017,947
2536	6,421,917	0	0	0	0	6,421,917
2537*	8,269,264	0	0	0	0	8,269,264

หมายเหตุ: * ข้อมูลนี้เป็นข้อมูลเบื้องต้น

อัตราผลตอบแทนจากต้นทุนของกลยุทธ์ กับ ความเสี่ยง ปี 2533-2537

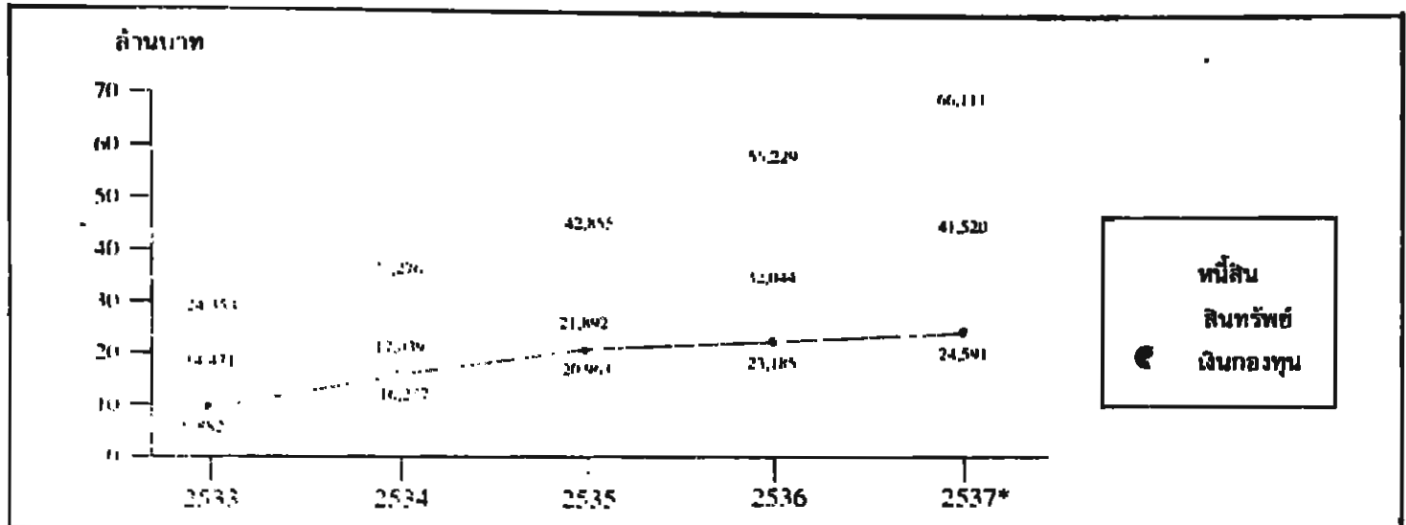

อัตราผลตอบแทนโดย %

ปี	วิกฤตภัยพิบัติ	พะเจณและชนสง	รบจนต	เบียดตลัด	สุขภาพ	รวม
2533	19.34	39.72	68.85	48.81	51.97	58.72
2534	20.41	37.60	66.29	49.22	64.03	57.19
2535	19.19	43.71	67.57	44.76	66.48	57.58
2536	25.64	35.18	68.14	35.18	76.06	59.62
2537	26.42	35.79	69.32	38.97	74.07	60.89

หมายเหตุ : ค่าเฉลี่ยของค่าร้อยละ

ยุทธศาสตร์งานของธุรกิจประกันภัยความพิพ.ศ. 2533-2537

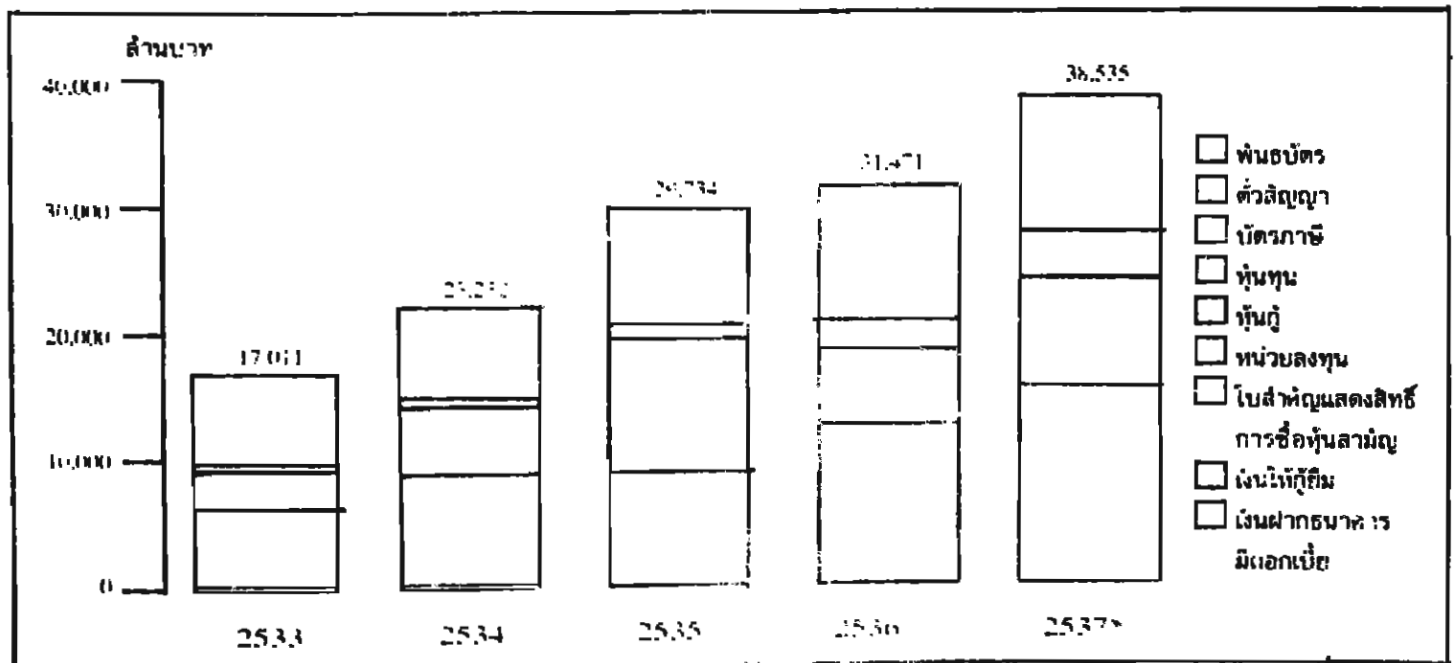

อัตราการเจริญเติบโต %

ปี	สินทรัพย์	หนี้สิน	เงินกองทุน
2533	6,189	38.89	109.94
2534	26.64	17.75	64.31
2535	28.74	28.40	29.1
2536	25.57	46.37	10.80
2537*	19.76	29.57	6.06

หมายเหตุ : * ข้อมูลจนจบปี

การกระจายการลงทุนของธุรกิจประกันภัยความพิพ.ศ. 2533-2537

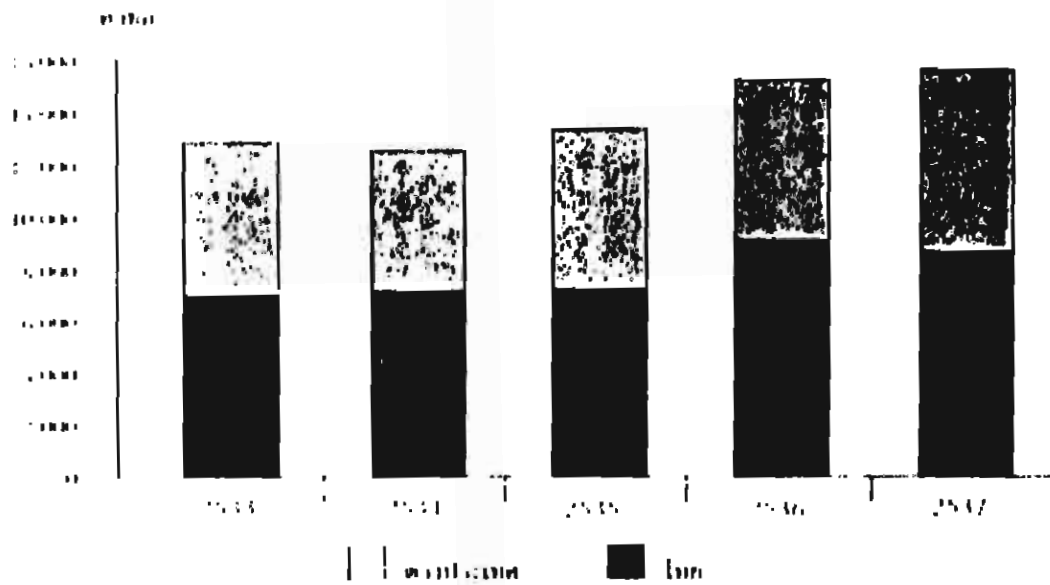

การกระจายการลงทุน - ปี %

ปี	พันธบัตร	ตัวสัญญา	ใบตราจ่าย	หุ้น	หุ้นกู้	หน่วยลงทุน	ใบสำคัญแสดงสิทธิ	เงินให้กู้ยืม	เงินฝากธนาคาร	มีเอกเบี่ย	รวม
2533	8.50	58.71		68.7	115.9			17.01	63.96		61.29
2534	13.78	46.18		105.40	131.7			17.01	27.76		46.52
2535	10.11	43.03		7.75	129.22			17.01	29.1		27.00
2536	10.64	41.56		112.96	16.3			17.01	18.29		28.84
2537*	9.09	23.97		46.96	121.7	94.10	1,480.10	22.23	2.43		22.45

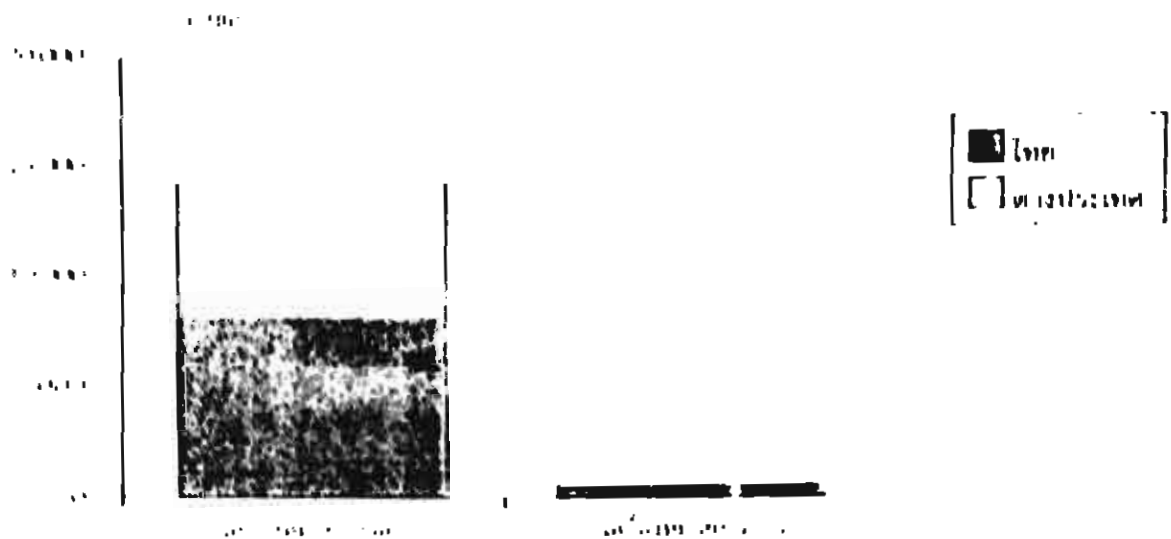
หมายเหตุ : * ข้อมูลจนจบปี
ข้อมูลในวงเล็บเป็นอัตราเป็นร้อยละ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՄՈՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿԱԶՄԻ 25.03-25.07

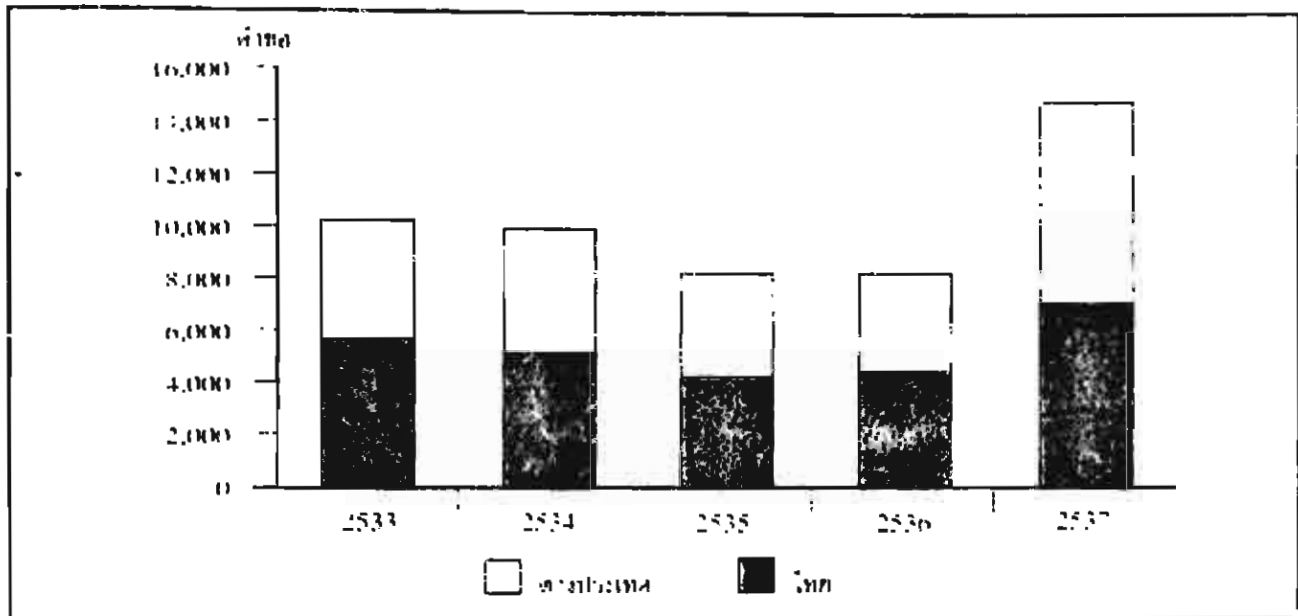
Թիվ	Կոմ	Կենտրոն	Կոմ
1	4,500	5,500	4,500
2	4,500	5,500	4,500
3	4,500	5,500	4,500
4	4,500	5,500	4,500
5	4,500	5,500	4,500
6	4,500	5,500	4,500
7	4,500	5,500	4,500
8	4,500	5,500	4,500
9	4,500	5,500	4,500
10	4,500	5,500	4,500

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՄՈՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿԱԶՄԻ 25.07

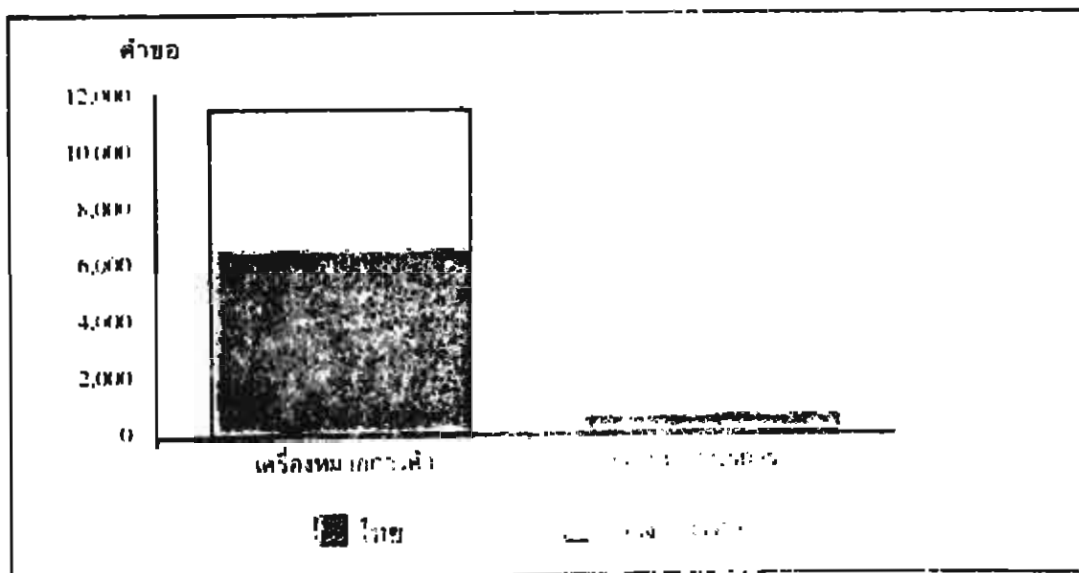
Թիվ	Կոմ	Կենտրոն	Կոմ
1	4,500	5,500	4,500
2	4,500	5,500	4,500
3	4,500	5,500	4,500
4	4,500	5,500	4,500
5	4,500	5,500	4,500
6	4,500	5,500	4,500
7	4,500	5,500	4,500
8	4,500	5,500	4,500
9	4,500	5,500	4,500
10	4,500	5,500	4,500

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงปริมาณการนำเข้า ปีละ ปี พ.ศ. 2533-2537

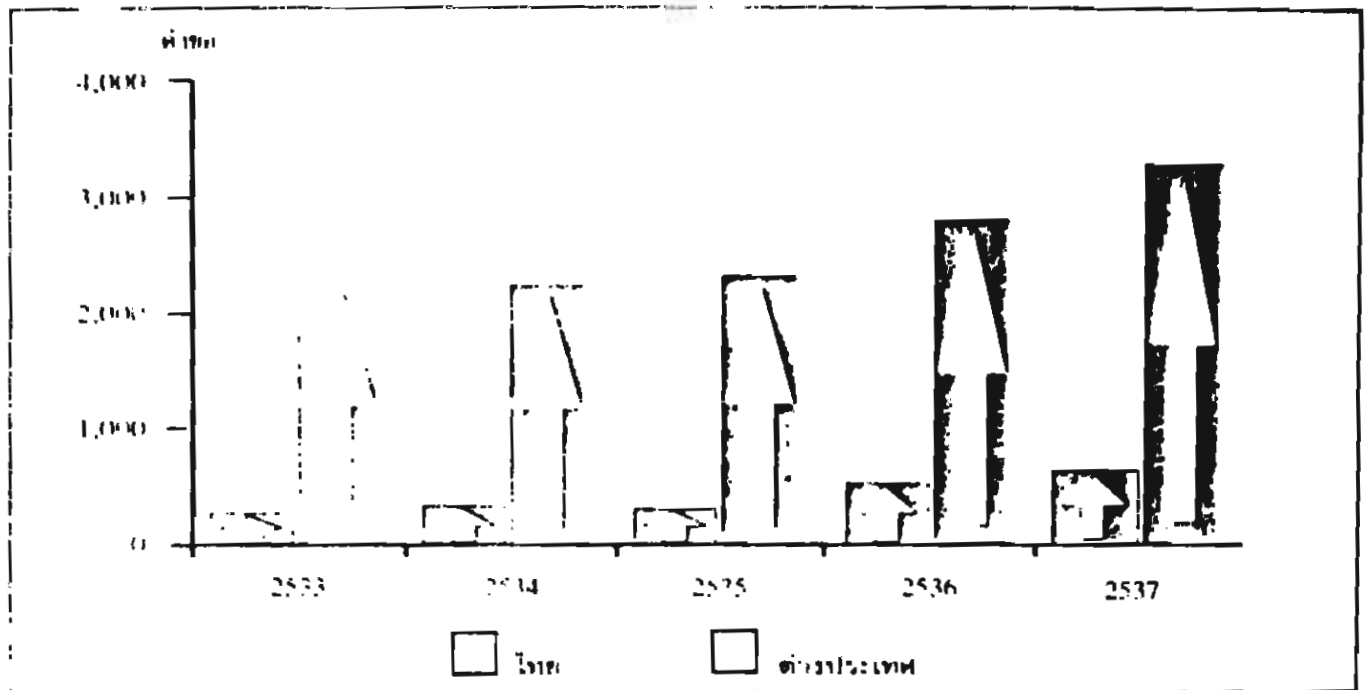
ปี	ไทย	ต่างประเทศ	รวม
2533	5,800	4,200	10,000
2534	5,200	4,800	10,000
2535	4,200	4,200	8,400
2536	4,500	3,800	8,300
2537	7,200	5,800	13,000
รวม	26,900	22,800	49,700

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงปริมาณการนำเข้า ปีละ ปี พ.ศ. 2537

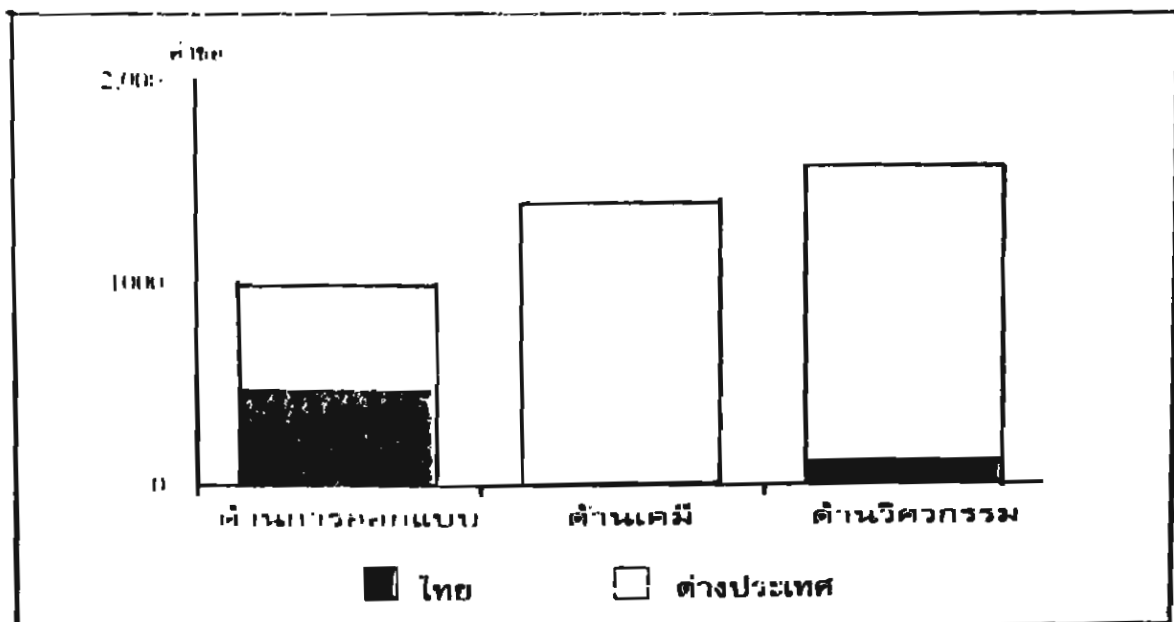
ประเภท	ไทย	ต่างประเทศ	รวม
เครื่องจักร (ยกเว้นเรือ)	6,500	4,500	11,000
เครื่องจักร (รวมเรือ)	100	100	200
เครื่องจักร (ยกเว้นเรือ)	6,500	4,500	11,000
เครื่องจักร (รวมเรือ)	100	100	200
รวม	6,600	4,600	11,200

แผนการรับเงินอุดหนุน เบี้ยทดแทนภาษี ส่วนปี พ.ศ. 2533-2537

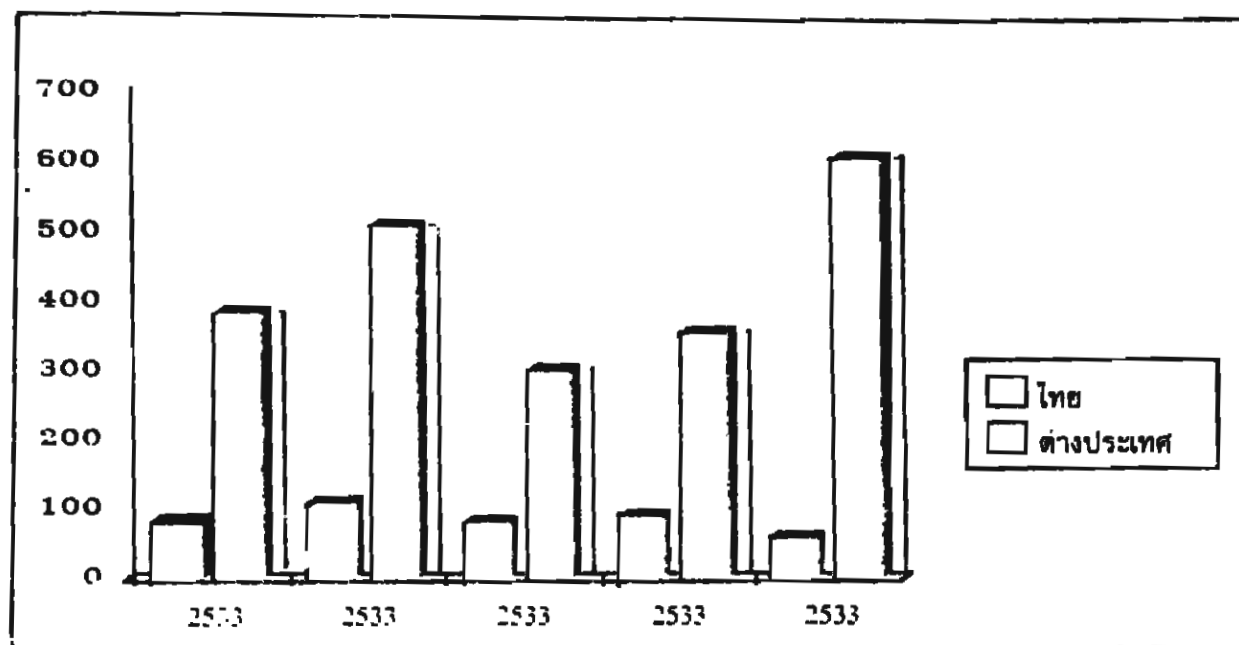
ปี	ไทย	ต่างประเทศ	รวม
2533	276	2,555	2,831
2534	314	2,586	2,900
2535	300	2,371	2,671
2536	520	3,145	3,665
2537	591	3,228	3,819
รวม	2,076	12,971	15,047

แผนการรับเงินอุดหนุน เบี้ยทดแทนภาษี ส่วนปี พ.ศ. 2537

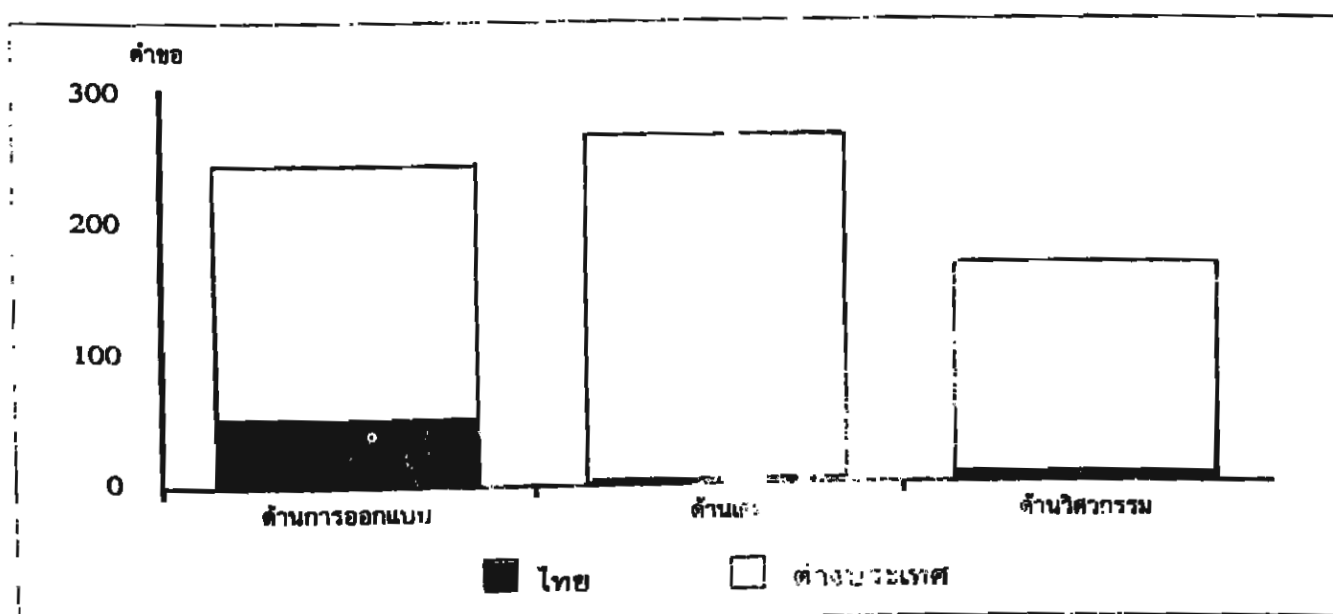
ประเภท	ไทย	ต่างประเทศ	รวม
เงินอุดหนุนแบบ	484	478	962
ด้านเคมี	20	1,468	1,488
ด้านวิศวกรรม	130	1,448	1,578
รวม	634	3,294	3,928

ผลการรับจดทะเบียนสิทธิบัตร ปี พ.ศ. 2533-2537

ปี	ไทย	ต่างประเทศ	รวม
2533	46	388	474
2534	113	513	626
2535	83	303	386
2536	92	359	451
2537	92	612	674
รวม	436	2,175	2,611

สถิติการรับจดทะเบียนสิทธิบัตร ประจำปี พ.ศ. 2537

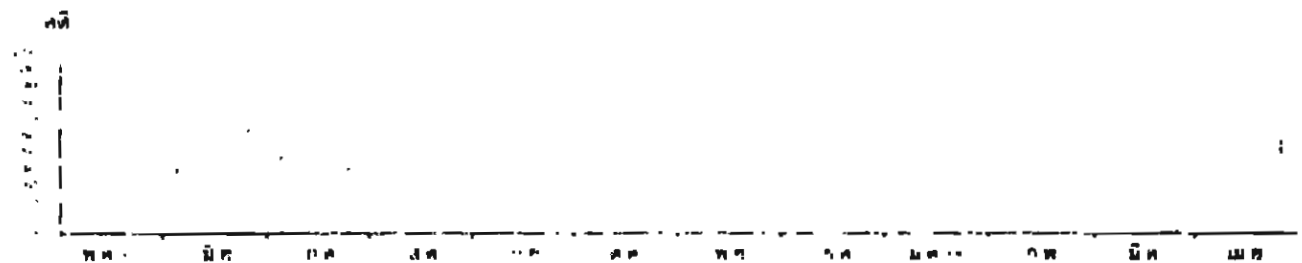

ประเภท	ไทย	ต่างประเทศ	รวม
สถิติการออกแบบ	51	193	243
สถิติการประดิษฐ์ ด้านเคมี	4	261	265
สถิติการประดิษฐ์ ด้านวิศวกรรม	4	159	166
รวม	59	612	674

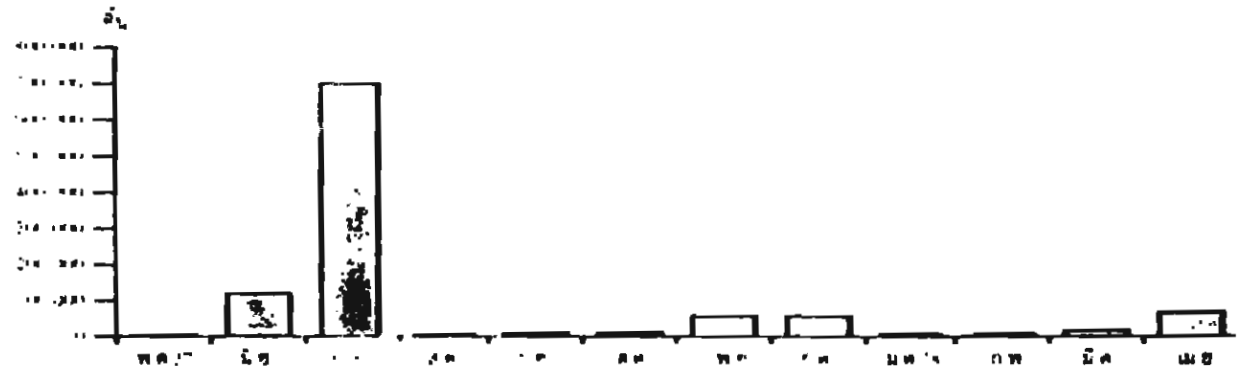
แผนภูมิแสดงจำนวนการจ้างงานในสถานประกอบการ พ.ศ. 2517 - เดือนพฤษภาคม 2518

พฤษภาคม 2517 - พฤษภาคม 2518

เดือน	พ.ค. 17	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค. 18	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	รวม
จำนวนคนจ้างงาน	66	77	61	54	51	56	109	62	48	47	53	60	766

เดือน	พ.ค. 17	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค. 18	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	รวม
9940คนจ้างงาน	4,848	281	760,362	179	1,106	15,264	16,562	50,008	1,481	6,957	16,070	68,257	1,085,302

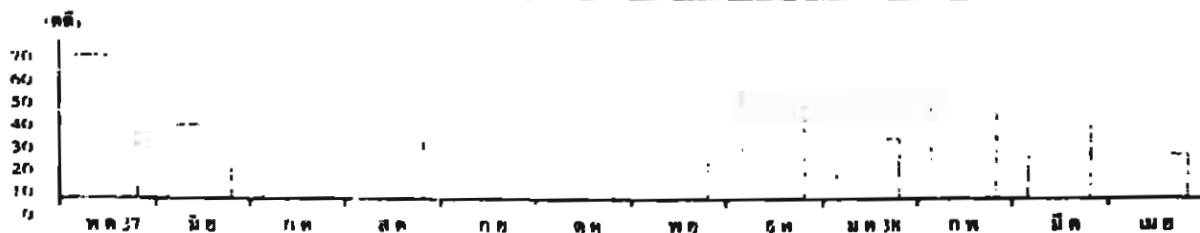

หมายเหตุ: สถิติการจ้างงานในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1977 ยังไม่มี วัตถุประสงค์ของแผนภูมิแสดงการเปลี่ยนแปลงการจ้างงานในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1977 โดยรวมแล้วเป็นจำนวน 1 แสนคน

แผนภูมิแสดงจำนวนการจ้างงานในสถานประกอบการ พ.ศ. 2517 - เดือนพฤษภาคม 2518

พฤษภาคม 2517 - พฤษภาคม 2518

เดือน	พ.ค. 37	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค. 38	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	รวม
จำนวนคนจ้างงาน	64	33	25	31	30	14	39	67	27	41	33	19	443

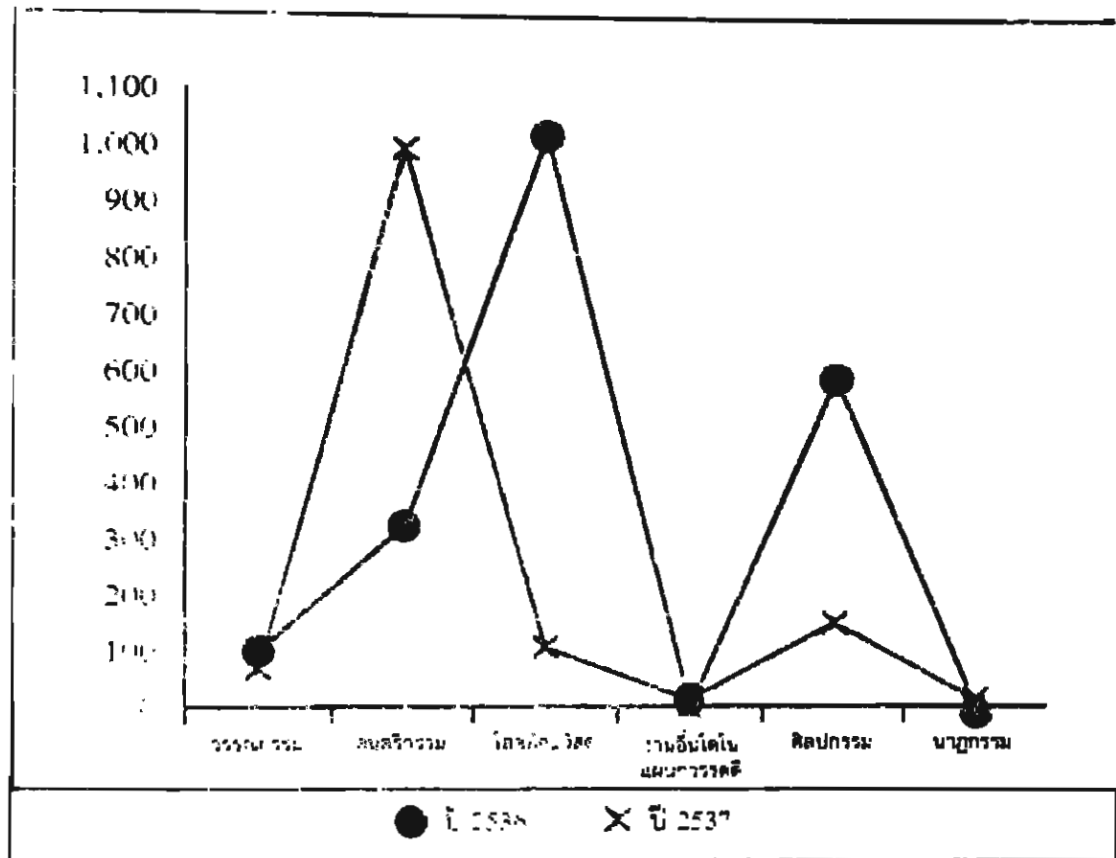

เดือน	พ.ค. 37	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค. 38	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	รวม
ของกลาง (เงิน)	76,374	12,410	5,864	12,425	13,332	26,724	10,811	54,548	12,518	23,406	6,172	772	255,356

หมายเหตุ: ของกลางเดือนพฤษภาคม 2517 มีจำนวนมากกว่าการจ้างงานทั้งหมดในเดือนพฤษภาคม 2517 โดยรวมแล้วเป็นจำนวน 1 แสนคน

แผนการดำเนินงานโครงการพัฒนาอาชีพเกษตรกร ปี พ.ศ. 2536 กับปี พ.ศ. 2537

รายการ	2536	2537	เปรียบเทียบ ปี 36 กับ ปี 37	
			ผลต่าง	%
รวมโครงการ	103	67	-36	-35
รวมโครงการ	323	673	350	108
รวมโครงการ	1,000	917	-83	-8
รวมโครงการ	2	11	9	450
รวมโครงการ	574	434	-140	-24
รวมโครงการ	0	12	12	*
รวม	1,038	1,343	305	29

จริยธรรมในการดำเนินธุรกิจ ของนักธุรกิจในประเทศไทย

โดย

ศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ศาลยาชีวิน
รองศาสตราจารย์ ดร.อนุสรณ์ สิงห์ภักดี
ดร.บุษยา วิรุฬ
รองศาสตราจารย์วินิจ ธีรขันธ์

สรุปรายงานการวิจัย

เรื่อง

จริยธรรมการค้าในธุรกิจของนักธุรกิจในประเทศไทย

เปรียบเทียบกับนักธุรกิจในประเทศสหรัฐอเมริกา

ศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ศาลายาจิวันและคณะ

สภาพการณ์ของปัญหา

ภาคธุรกิจมีบทบาทที่สำคัญยิ่งต่อสภาพความเป็นอยู่ของสังคมไทย ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง สถานภาพทางสังคมของนักธุรกิจ ซึ่งแต่เดิมดูเหมือนว่าจะเป็นรองของภาคราชการได้เลื่อนมาอยู่ในระดับที่ใกล้เคียง หรือในบางครั้งจะสูงกว่า และมีบทบาทมากกว่าภาคราชการ จะเห็นว่าสังคมไทยในปัจจุบันได้ให้ความสำคัญกับนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จระดับชั้น นำให้เข้ามามีบทบาทสำคัญ ๆ ทางการเมืองกิจกรรมของนักธุรกิจมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบุคคล องค์กร หน่วยงาน กลุ่ม ทั้งกลุ่มที่อยู่ภายในสังคมธุรกิจประกอบด้วย ผู้ถือหุ้น เจ้าของกิจการ ผู้บริหาร พนักงาน ลูกจ้าง เพื่อนร่วมงาน และในส่วนของสังคมภายนอกได้แก่ ลูกค้า เจ้าหนี้ คู่แข่งทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ รัฐบาลประชาชน สมาคม องค์กรธุรกิจต่าง ๆ ซึ่งนักธุรกิจจะต้องมีความสัมพันธ์ด้วยอย่างราบรื่นต้องมีความรับผิดชอบ และมีจริยธรรมกับผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยจึงจะสร้างความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ และให้ธุรกิจดำเนินต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การค้าในธุรกิจยังจะต้องเกี่ยวข้องกับปัจจัยการผลิต ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีอยู่อย่างจำกัด ซึ่งนักธุรกิจจะต้องมีความรับผิดชอบต่อการใช้ทรัพยากร และรักษาความสมดุลย์ของระบบนิเวศ การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในภาคธุรกิจ ก่อให้เกิดปัญหาสังคมหลายอย่าง มีรายงานผลงานวิจัยและข้อมูลนำเสนอในสื่อมวลชนต่าง ๆ เป็นจำนวนมากที่แสดงถึงการค้าในธุรกิจในประเทศไทยที่ไม่มีความรับผิดชอบต่อสังคม จึงจัดตั้งหลักจริยธรรม/จรรยาบรรณในธุรกิจหลายประเภท ดังได้นำเสนอในรายงานวิจัยบทที่ 1 และภาพจริยธรรมในการค้าในธุรกิจหลายประเภท ดังได้นำเสนอในรายงานวิจัยบทที่ 1 ปัญหาทางจริยธรรมในการค้าในธุรกิจเหล่านี้มีผลกระทบทั้งที่เป็นรูปธรรม เช่น สร้างความสูญเสียทางเศรษฐกิจผลประโยชน์รายได้ ท้ายทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ และผลกระทบทางด้านนามธรรม คุณธรรม เสรีภาพส่วนบุคคล ความไว้วางใจ ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน ระบบประชาธิปไตย การละเมิดทรัพย์สิน

สิทธิทางปัญญา สิทธิของผู้บริโภค ฯลฯ

นอกจากนี้ปัญหจริยธรรมทางธุรกิจงานประเทศไทยในปัจจุบันยังเกี่ยวข้องกับหรือมีผลกระทบกับความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศ มีกฎหมาย และข้อตกลงระหว่างประเทศ ที่สำคัญมากมายที่กำหนดขึ้นมาจากองค์การสหประชาชาติ องค์การการค้าโลก สภาแรงงานระหว่างประเทศ องค์การสิ่งแวดล้อมโลก ฯลฯ ที่ทำให้ธุรกิจของไทยไม่สามารถดำเนินการโดยไม่มีส่วนร่วมกับจริยธรรมทางธุรกิจได้อีกต่อไป การประกอบอาชีพธุรกิจปัจจุบันนี้ถือว่าเป็นวิชาชีพชั้นสูง (Professional) มีการศึกษาฝึกหัดอบรมกันถึงระดับปริญญาโท ปริญญาเอก ผู้ที่จะเป็นนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จสูงจะต้องมีทั้งความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญและมีจริยธรรมในวิชาชีพด้วย จากปัญหาทางด้านจริยธรรมในการดำเนินธุรกิจที่ยังเป็นปัญหาร้ายแรงที่เกิดขึ้นในภาคธุรกิจของประเทศไทยในปัจจุบันนี้น่าจะเป็นประเด็นสำคัญของการวิจัยเกี่ยวกับจริยธรรมของนักธุรกิจไทย

การศึกษาเรื่องจริยธรรมทางธุรกิจเป็นเรื่องที่นักวิชาการในต่างประเทศ โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ตระหนักถึงความสำคัญ และมีการศึกษาวิจัยกันมามากกว่า 30 ปีแล้ว ในประเทศไทยนั้น การศึกษาเรื่องจริยธรรมทางธุรกิจยังมีน้อยมาก ถึงแม้ว่าจะมีข่าว บทความ รายงาน หรือสัมมนาเกี่ยวกับปัญหจริยธรรมทางธุรกิจอยู่เสมอ แต่ก็นับว่าการศึกษเกี่ยวกับจริยธรรมทางธุรกิจงานประเทศไทยนั้นไม่ทันกับปัญหาที่เกิดขึ้น จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในปัจจุบัน จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่กระตุ้นให้คณะผู้วิจัยซึ่งมีภูมิหลังทางการศึกษาหลากหลาย จะได้หลอมรวมประสบการณ์ และแนวคิดที่ำได้บูรณาการร่วมกันทำการวิจัยเกี่ยวกับจริยธรรมในภาคธุรกิจ เพื่อศึกษาความคิด ความเข้าใจ และทัศนคติของคนทำงานในภาคนี้เพื่อข้อมูลที่ได้จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมธุรกิจ รวมทั้งการนำข้อมูลจากการวิจัยมาใช้ เพื่อพัฒนาสภาจริยธรรมในภาคธุรกิจของประเทศไทยด้วย และในการเลือกศึกษาเปรียบเทียบกับนักธุรกิจงานประเทศสหรัฐอเมริกา ก็เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นแหล่งการค้าที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย มีวัฒนธรรมประเพณีทางการเมือง การค้าที่ำได้พัฒนามาเป็นเวลาช้านาน และเป็นแบบอย่างของการทำธุรกิจการค้าของประเทศไทยกำลังพัฒนา และประเทศสหรัฐอเมริกาอย่างมีความแตกต่างกับประเทศไทยทางด้านวัฒนธรรม ตลอดจนำได้มีการพัฒนา

ทฤษฎีวิธีการในการศึกษาวิจัยเรื่องจริยธรรมธุรกิจ ก้าวไปไกลแล้ว การทำการวิจัยเชิงเปรียบเทียบจึงจะเป็นประโยชน์ในด้านการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านเทคนิควิธีการวิจัยซึ่งกันและกันด้วย

ขอบเขตและวิธีการศึกษา

ปัญหาจริยธรรมในการดำเนินธุรกิจนั้นเมื่ออยู่ในกิจกรรมทางธุรกิจทุกด้านทั้งด้านการผลิต การตลาด การจัดการ การเงินการบัญชี และมีอยู่ในธุรกิจทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม การก่อสร้าง การบริการ การเงิน การธนาคาร ฯลฯ การที่จะป้องกันแก้ไข หรือควบคุมพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องทางจริยธรรมในธุรกิจแต่ละด้านนั้น จะต้องมีการศึกษาค้นคว้า วิจัยปัญหาเฉพาะในแต่ละด้านอย่างลึกซึ้ง เพื่อที่จะแสวงหาวิธีการ หรือมาตรการที่เหมาะสมที่จะป้องกัน ควบคุมพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในการดำเนินธุรกิจภายใต้บริบท หรือสภาพแวดล้อมของธุรกิจนั้น ๆ งานวิจัยครั้งนี้ไม่สามารถที่จะให้คำตอบในการแก้ไข หรือปรับปรุงพัฒนาจริยธรรมของนักธุรกิจในทุกบริบทได้

การวิจัยปัญหาจริยธรรมในการดำเนินธุรกิจอาจดำเนินการในหลายแนวทาง เช่น การวิจัยเพื่อแสวงหามาตรการ หรือบรรทัดฐานทางจริยธรรม (จรรยาบรรณ) ของธุรกิจแต่ละสาขา เพื่อป้องกันควบคุมการประพฤติปฏิบัติ (Formal controls) หรืองานวิจัยเพื่อการจัดสภาพแวดล้อมขององค์การ การจัดการทางด้านทรัพยากรบุคคล กระบวนการทางสังคม (Social controls) ที่จะส่งเสริมให้มีวัฒนธรรมทางจริยธรรมขององค์การ และอีกแนวทางหนึ่งคือ การวิจัยที่มุ่งตรงไปยังกระบวนการควบคุมตนเองของนักธุรกิจแต่ละคน (Self-control) ซึ่งเป็นแนวของการวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาทำความเข้าใจกับวิธีการพิจารณาตัดสินความถูกต้องทางจริยธรรมในการดำเนินธุรกิจของนักธุรกิจไทย รวมทั้งศึกษาทัศนคติของนักธุรกิจไทยต่อความเชื่อที่ว่าความสำเร็จของธุรกิจมีความสัมพันธ์กับการมีจริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ และพยายามที่จะค้นหาว่ามีปัจจัยใดบ้างที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับความคิดเห็น และทัศนคติที่แตกต่างกันระหว่างนักธุรกิจ เช่น ปรัชญาจริยธรรมของแต่ละบุคคล ความเคร่งครัดของศาสนา และความแตกต่างทางสิ่งแวดล้อมขององค์กรธุรกิจการมีจรรยาบรรณ ค่านิยมจริยธรรมขององค์กร สังคมธุรกิจที่ต่างกันในกรุง-

เทพและในต่างจังหวัด นอกจากนั้นการวิจัยเรื่องนี้ยังสนใจข้อแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศว่าจะมีผลทำให้จริยธรรมของนักธุรกิจในประเทศไทยต่างกับจริยธรรมของนักธุรกิจ ในสหรัฐอเมริกาหรือไม่อย่างไร ในงานวิจัยนี้จึงทำการศึกษาเปรียบเทียบ กระบวนการคิดตัดสินใจทางจริยธรรม และทัศนคติต่อการมีจริยธรรมของนักธุรกิจในประเทศไทยและนักธุรกิจในประเทศสหรัฐอเมริกา กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาสำรวจความคิดเห็น คือ นักธุรกิจระดับผู้บริหารระดับสูงถึงระดับกลาง สำหรับประเทศไทยจำนวน 798 คน จากทุกภูมิภาคของประเทศ สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวน 529 คน

ในการตรวจสอบวิธีการพิจารณาตัดสินใจ ความถูกต้อง-ผิดทางจริยธรรมของนักธุรกิจนั้น งานวิจัยใช้เหตุการณ์สมมุติที่มักจะพบอยู่เสมอในสถานการณ์จริงด้านธุรกิจการซื้อขาย ซึ่งอาจจะถือได้ว่าเป็นหัวใจของธุรกิจโดยทั่วไปที่นักธุรกิจทุกคนจะต้องมีประสบการณ์ สถานการณ์สมมุติที่ใช้มี 4 สถานการณ์ คือ 1) สถานการณ์เกี่ยวกับการไม่ปกป้องผลประโยชน์ของบริษัท 2) สถานการณ์เกี่ยวกับการโฆษณาขายเกินความจริง 3) การไม่แจ้งข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าที่เลิกผลิต และ 4) การให้บริการที่ไม่ดีในระหว่างประกันสินค้า ในเหตุการณ์สมมุติทั้ง 4 นี้ได้ใช้เป็นเครื่องวัดว่า 1) นักธุรกิจไทยมีการตระหนักรู้เพียงไร ว่าสถานการณ์ที่เผชิญอยู่นั้นเป็นปัญหาทางจริยธรรม (Perceived ethical problem) 2) ได้มีความรู้สึกถึงความผิดทางจริยธรรมของสถานการณ์ ทั้งในแง่ผลร้าย และในแง่มาตรการของสังคม (Perceived moral intensity) 3) มีแนวโน้มของทางเลือก เมื่อเผชิญปัญหา (Ethical intention) อย่างไร

ในการตรวจสอบทัศนคติของนักธุรกิจต่อความเชื่อที่ว่า ความสำเร็จของธุรกิจมีความสัมพันธ์กับการมีจริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ การวิจัยใช้แบบสอบถามเพื่อวัดทัศนคติต่อความสำคัญของจริยธรรมใน 2 แง่คือ 1) ความสำคัญของจริยธรรมและ 2) ความสำคัญของจริยธรรมเชิงเปรียบเทียบกับปัจจัยอื่น ๆ ขององค์การเรียกว่าความสำคัญสัมพัทธ์ (Relative importance of ethics) แบบสอบถามทัศนคตินี้ประกอบด้วยคำถามทั้งหมด 11 ข้อ แต่ละข้อใช้มาตราวัด 9 อันดับ การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติ ANOVA และ Regression analysis รวมทั้งการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor analysis) ประเด็นสำคัญ ๆ ของการวิจัยสรุปได้ดังนี้

สรุปประเด็นสำคัญของผลการวิจัย

วิธีการพิจารณาดัดสินใจ ความถูกต้องทางจริยธรรม พบว่านักธุรกิจไทยมีการรับรู้ถึงสถานการณ์ที่เป็นปัญหาทางจริยธรรม และการรับรู้ถึงความผิดทางจริยธรรมของสถานการณ์ทั้งในแง่ของผลร้ายของการกระทำและการขัดต่อบรรทัดฐานทางจริยธรรมของสังคม ต่อสถานการณ์ที่เสนอให้พิจารณา ในสถานการณ์ทั้ง 3 สถานการณ์คือ สถานการณ์ที่ไม่นับถือผลประโยชน์ของบริษัท สถานการณ์ที่มีการโฆษณาขายเกินความเป็นจริง สถานการณ์ การให้บริการที่ไม่ดีในระยะเวลาประกันสินค้า โดยมีค่าเฉลี่ยของคำตอบอยู่ในระดับที่สูงกว่าค่าแกนกลาง (Neutral score) แต่สำหรับสถานการณ์เกี่ยวกับการไม่นับแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าที่เลิกผลิตนั้น นักธุรกิจไทยไม่ตระหนักว่าเป็นปัญหาทางจริยธรรม เมื่อพิจารณาจากคะแนนเฉลี่ยที่ตอบในสถานการณ์นี้ซึ่งต่ำกว่าค่าคะแนนที่เป็นแกนกลาง (Neutral score) เกี่ยวกับแนวโน้มของทางเลือกปฏิบัติก็เช่นกัน นักธุรกิจไทยไม่เห็นด้วยกับพฤติกรรมที่สอดคล้องกับการไม่จริยธรรม ในกรณีตัวอย่างทั้งสามสถานการณ์ยกเว้นสถานการณ์เกี่ยวกับการไม่นับแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าที่เลิกผลิต

ทัศนคติของนักธุรกิจไทยต่อความเชื่อที่ว่า ความสำเร็จของธุรกิจมีความสัมพันธ์กับการมีจริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ นักธุรกิจไทยโดยทั่วไปแล้วเห็นค่าความสำคัญของจริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ โดยเฉพาะในมิติความสำคัญของจริยธรรมโดยหลักการทั่วไป จึงมีค่าเฉลี่ยของคำตอบสูงกว่าคะแนนแกนกลางมาก แต่นักธุรกิจไทยเห็นค่าความสำคัญของจริยธรรม เมื่อเปรียบเทียบกับความสำคัญด้านอื่น ๆ ขององค์การแล้วไม่มากนักเมื่อเทียบกับคะแนนแกนกลางซึ่งเท่ากับ 25 คะแนนเฉลี่ยของนักธุรกิจไทยเท่ากับ 26.7 เท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมทั้ง 2 ด้าน ระหว่างนักธุรกิจไทย กับนักธุรกิจอเมริกัน พบว่ามีความแตกต่างกันหลายประการดังนี้ในการตระหนักถึงปัญหาทางจริยธรรมที่เผชิญอยู่นั้นเป็นปัญหาทางจริยธรรม หรือไม่ (Perceived ethical problem) ผลการวิเคราะห์ด้วย ANOVA แสดงให้เห็นว่า นักธุรกิจอเมริกัน โดยทั่วไปแล้วมักจะรับรู้ถึงปัญหาทางจริยธรรมมากกว่านักธุรกิจไทย โดยมีผลต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในกรณีที่ 1 ถึงกรณีที่ 3 เป็นสถานการณ์เกี่ยวกับการไม่นับถือผลประโยชน์ของบริษัท การโฆษณาขายเกินความเป็นจริง และการไม่นับแจ้งข้อมูลของสินค้าที่เลิกผลิต

สำหรับกรณีที่ 4 ซึ่งเป็นสถานการณ์เกี่ยวกับการให้บริการไม่เต็มระยะประกันสินค้านั้น นัก
ธุรกิจทั้ง 2 ประเทศมีต่างกันอยู่เล็กน้อย เกี่ยวกับความรู้สึกลงถึงความผิดทางจริยธรรมของสถาน-
การณ์ (Perceived moral intensity) การวิเคราะห์ ANOVA แบ่งเป็นสองส่วนด้วยกัน คือ
ความผิดทางจริยธรรมของผลร้ายที่จะเกิดขึ้น (Perceived potential harm) และความผิดทาง
บรรทัดฐานของสังคม (Perceived social pressure) โดยทั่วไปแล้ว นักธุรกิจอเมริกันจะ
มีความรู้สึกลงถึงความผิดทางจริยธรรมของสถานการณ์สมมุติทั้ง 4 กรณีที่ชั่วช้ากว่านักธุรกิจไทย
ในแง่ของผลร้าย สำหรับความผิดทางจริยธรรมของการขัดต่อบรรทัดฐานของสังคมนั้น นักธุรกิจสองชาติมีความ
เห็นต่างกันเล็กน้อยในสถานการณ์ที่ 4 คือการให้บริการไม่เต็มระยะประกันสินค้า และนักธุรกิจไทย
เห็นความสำคัญทางสังคมมากกว่านักธุรกิจอเมริกันในสถานการณ์ การโฆษณาขายเกินความจริง
แต่เห็นความสำคัญน้อยกว่านักธุรกิจอเมริกันในเรื่อง การไม่แจ้งข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าที่เลิกผลิต ผล
จากการวิจัยเปรียบเทียบระหว่างนักธุรกิจไทย และนักธุรกิจอเมริกันในทางแนวโน้มของทางเลือก
พบได้เห็นว่า นักธุรกิจไทยเคยเห็นแล้วค่อนข้างจะมีแนวโน้มของทางเลือกจริยธรรมไปในทางไม่ถูกต้อง
ต้องเมื่อเทียบกับค่าเฉลี่ยสำหรับนักธุรกิจอเมริกัน ค่าความสำคัญอีกค่าตามหนึ่งของงานวิจัยนี้คือ ค่า
เฉลี่ยที่ นักธุรกิจไทยและนักธุรกิจอเมริกันมีความแตกต่างกันหรือไม่และอย่างไรในทัศนคติต่อความ
เชื่อที่ว่า ความสามารถของธุรกิจมีความสัมพันธ์ขึ้นอยู่กับการมีจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม
ของธุรกิจผลการวิเคราะห์ ANOVA ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า นักธุรกิจจากสองประเทศนี้มีทัศน
คติต่างกันนักธุรกิจอเมริกันจะเห็นความสำคัญของจริยธรรมเชิงสัมพันธ์มากกว่านักธุรกิจไทยอย่าง
เด่นชัด แม้ว่านักธุรกิจไทยจะเห็นความสำคัญของจริยธรรมเชิงหลักการมากกว่านักธุรกิจอเมริกัน

ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์กับการพิจารณาตัดสินจริยธรรมของนัก
ธุรกิจไทย พบว่า ปัจจัยเด่นที่สุดเกี่ยวกับจริยธรรมของบุคคล คือ ปรัชญาอุดมการณ์นิยม
และปรัชญาสัมพันธ์นิยมมีความสัมพันธ์กับจริยธรรมของนักธุรกิจไทยดังนี้ ผลการวิจัยที่แสดงว่านัก
ธุรกิจไทยมีปรัชญาอุดมการณ์นิยมสูง จะมีการรับรู้ถึงปัญหาจริยธรรมได้มาก และมีความรู้สึกลง
ความผิดทางจริยธรรมของสถานการณ์ทั้งในแง่ของผลร้าย และในแง่ของบรรทัดฐานของสังคม
และจะเห็นด้วยกับพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องทางจริยธรรมของตัวอย่างในสถานการณ์ สำหรับนักธุรกิจ

าทยที่มีปรัชญาสัมพันธนิยมสูง มักจะมีความรู้สึกถึงผลร้ายของการขาดจริยธรรมค่อนข้างต่ำ (พบใน 3 ส่วนของการณ์) ปรัชญาจริยธรรมของบุคคล ยังมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของนักธุรกิจไทยต่อความสำคัญของการมีจริยธรรมโดย นักธุรกิจไทยที่มีปรัชญาอุดมการณ์นิยมสูง จะเห็นความสำคัญของการมีจริยธรรมในทุกแง่ ไม่ว่าจะเป็นวัดผลหลักการ หรือโดยเปรียบเทียบกับปัจจัยอื่น ๆ ขององค์การ แต่ นักธุรกิจไทยที่มีปรัชญาสัมพันธนิยมสูง จะเห็นความสำคัญของจริยธรรมในแง่หลักการสูง แต่จะไม่ให้ความสำคัญของจริยธรรมเชิงสัมพันธ ปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับกระบวนการตัดสินใจจริยธรรม และทัศนคติต่อความสำคัญของจริยธรรมของนักธุรกิจไทย รองลงมาคือ ค่านิยมทางจริยธรรมขององค์การ องค์การที่มีค่านิยมทางจริยธรรมสูงจะมีอิทธิพลให้นักธุรกิจมีแนวโน้มที่จะไม่ปฏิบัติตามที่มิชอบต้อง และนักธุรกิจในองค์กรที่มีค่านิยมทางจริยธรรมสูง มักจะตระหนักถึงความสำคัญของจริยธรรม และทราบดีว่ารับผิดชอบต่อสังคม ไม่ว่าจะเป็นแง่ความสำคัญสัมพันธ์หรือความสำคัญส่วนบุคคล สำหรับปัจจัยอื่น ๆ เช่น ความเคร่งครัดทางศาสนา สังคมธุรกิจในประเทศไทย และในสังคมจึงทราบดีว่าหากมีทราบดีว่าสัมพันธ์กับมาตรฐานที่ปฏิบัติกับพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักธุรกิจไทย พบว่าความสัมพันธ์บางเรื่องสามารถเชื่อมโยงในทิศทางที่ไม่สอดคล้องกัน สำหรับปัจจัยด้านองค์การเกี่ยวกับการมีจริยธรรมบรรณาณมีจริยธรรมบรรณาณ และการเชื่อมโยงความค้ำจุนกับกฎระเบียบบรรณาณบรรณาณขององค์การนั้นไม่พบว่ามีความสัมพันธ์โดยตรงกับพฤติกรรมทางจริยธรรม และทัศนคติต่อการมีจริยธรรมขององค์การ แต่มีผลทางอ้อม 2 ด้านนี้มีความสัมพันธ์กับค่านิยมทางจริยธรรมขององค์การ ซึ่งค่านิยมทางจริยธรรมจึงเป็นตัวแปรที่รวมถึงนิสัย คุณค่าของจริยธรรมบรรณาณไว้ด้วย ความแตกต่างระหว่างนักธุรกิจไทย และนักธุรกิจอเมริกันเห็นได้ชัดในด้านตัวแปรหลัก (Dependent variables) ที่ศึกษาคือ ระดับของการรับรู้ปัญหา การตัดสินใจความผิดทางจริยธรรม แนวโน้มของทางจริยธรรมปฏิบัติ และ ทัศนคติที่มีต่อความสำคัญของจริยธรรม

ข้อค้นพบในประเด็นอื่น ๆ ของงานวิจัยนี้แตกต่างระหว่างนักธุรกิจในประเทศไทยและนักธุรกิจในประเทศสหรัฐอเมริกา วิเคราะห์ว่าจะไม่อยู่ในขอบเขตของงานวิจัย แต่ก็ยังเป็นข้อค้นพบที่สำคัญ และจะเป็นประโยชน์ในการอธิบายผลการวิจัยได้ เช่น ความแตกต่างระหว่างนักธุรกิจสองประเทศในปรัชญาจริยธรรมส่วนบุคคล (Personal moral philosophy) ซึ่งพบว่านักธุรกิจไทย

ปิดปรัชญาจริยธรรมแนวสัมพันธนิยม มากกว่านักธุรกิจอเมริกันอย่างมีนัยสำคัญสูง (คะแนนเฉลี่ยของนักธุรกิจในประเทศไทยประมาณ 48 นักธุรกิจในประเทศสหรัฐอเมริกาประมาณ 38) แสดงว่าการพิจารณาตัดสินความถูกต้องทางจริยธรรมของนักธุรกิจไทยขึ้นกับเงื่อนไขและสถานการณ์ ซึ่งเปลี่ยนแปลงได้ และคำนึงถึงผลของการกระทำมากกว่าการยึดมั่นในหลักการ ความแตกต่างในค่านิยมเช่นนี้จะพบในผลการวิจัยเรื่องทัศนคติต่อความสำคัญของการมีจริยธรรมด้วย คือ เมื่อนักธุรกิจไทยเปรียบเทียบความสำคัญของจริยธรรมกับความสำคัญของปัจจัยต่าง ๆ ในการดำเนินธุรกิจแล้ว นักธุรกิจไทยให้ความสำคัญกับจริยธรรมเชิงสัมพันธ เช่นนี้น้อยกว่านักธุรกิจในประเทศสหรัฐอเมริกา (คะแนนเฉลี่ยของนักธุรกิจในประเทศไทยประมาณ 27 นักธุรกิจในประเทศสหรัฐอเมริกาประมาณ 36) ข้อค้นพบนี้ชี้แนะว่าเราจำเป็นต้องพิจารณาในการดำเนินการพัฒนาจริยธรรมของนักธุรกิจไทย โดยการปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อความสำคัญของจริยธรรมกับความสำเร็จของธุรกิจ (Perceived importance of ethics) และ ค่านิยมทางปรัชญา (Personal moral philosophies) ให้มีความเชื่อและความศรัทธาในการมีอุดมการณ์ทางจริยธรรม คือ นิยมความดีเพื่อความดีหรือเพื่อความถูกต้อง ยึดหลักการอุดมการณ์และเจตนาที่ดีเป็นเครื่องชี้แนะการกระทำมากกว่าการใช้ผลประโยชน์ เป็นตัวกำหนด ข้อค้นพบอีกประการหนึ่งก็คือ ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมของนักธุรกิจคือ ค่านิยมทางจริยธรรมขององค์กร (Corporate ethical values) ที่แสดงว่าหากองค์กรมีค่านิยมทางจริยธรรมสูงก็จะมีผลให้นักธุรกิจที่ทำงานในองค์กรนั้นเห็นความสำคัญของการมีจริยธรรม และมีความรับผิดชอบต่อสังคม รวมทั้งมีแนวโน้มที่จะไม่ปฏิบัติตามที่ขัดกับจริยธรรมในผลการวิจัยนี้ องค์กรธุรกิจในประเทศไทยมีค่านิยมทางจริยธรรมต่ำกว่าขององค์กรธุรกิจในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งข้อค้นพบนี้อาจจะใช้เป็นประโยชน์ได้อีกประการหนึ่งคือการส่งเสริมให้องค์กรธุรกิจในประเทศไทยมีนโยบาย และวิธีการควบคุมทางด้านจริยธรรมของสมาชิกทุกคนในองค์กร โดยเฉพาะผู้บริหารระดับสูงขององค์กรควรเป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นแบบอย่างทางด้านจริยธรรมอย่างเคร่งครัด

การอธิบายความแตกต่างทางจริยธรรมระหว่างนักธุรกิจในประเทศไทยกับนักธุรกิจในประเทศสหรัฐอเมริกา นอกเหนือไปจากการอธิบายตามผลการวิจัยแล้ว เหตุผลจากข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมก็ทำให้ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า การที่นักธุรกิจในประเทศสหรัฐอเมริกามี

ระดับของมหาวิทยาลัยไทย การตัดสินใจทางจริยธรรมแนวนามของทางเลือกปฏิบัติ และ ทัศน-
คติที่มีต่อความสำคัญของจริยธรรม ศึกษาว่านักธุรกิจในประเทศไทยนั้น อาจเป็นเพราะว่า
สหรัฐอเมริกา มีระยะ การพัฒนา ระบบเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ความเจริญทางเทคโนโลยีการ
สื่อสารมานานแล้ว และมีประสิทธิภาพธุรกิจข้ามชาติ (Transnational business) รวมทั้งได้
เผชิญวิกฤติการณ์ทางสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติมาก่อนประเทศไทย จึงมีส่วนทำให้ นัก
ธุรกิจในประเทศไทยมีการเรียนรู้ต่อเนื่อง ที่จะต้องดำเนินธุรกิจภายใต้กฎหมาย
และจริยธรรมทางธุรกิจอย่างเคร่งครัด ดังนั้นจริยธรรมอาจไม่ใช่เรื่องอื่นไกล หากแต่เป็นความ
ฉลาดในการปฏิบัติ ที่ต้องอาศัยระยะเวลาและประสบการณ์ เป็นปัจจัยที่หล่อหลอมให้เกิดการเรียนรู้
ถึง ความสำคัญของจริยธรรมได้

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะมุ่งศึกษาที่จะนำไปสู่การวิจัยเกี่ยวกับจริยธรรม
ทางธุรกิจอีกหลายแนวทาง เช่น การศึกษาจริยธรรมในแต่ละกิจกรรมธุรกิจ (การตลาด การ
ผลิต การเงิน เป็นต้น) การศึกษาเพื่อตรวจสอบจริยธรรมในแต่ละองค์กรธุรกิจที่กระทำต่อผู้
เกี่ยวข้อง (Stakeholders) คือ พนักงาน ลูกค้า ผู้ถือหุ้น หรือการวิจัยเปรียบเทียบจริยธรรม
ของนักธุรกิจวิทยกับนักธุรกิจต่างประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มประเทศที่มีความสำคัญ
ทางการค้ากับประเทศไทย

จริยธรรมในวิชาชีพนักกฎหมาย

โดย

นายวิชา มหาคุณ

รองอธิบดีผู้พิพากษา ศาลเยาวชนและ
ครอบครัวกลาง กระทรวงยุติธรรม

จริยธรรมในวิชาชีพนักกฎหมาย

นายวิชา มหาคุณ

บทนำ:

มร.เตสกีเอค กล่าววว่า "ก่อนกฎใด ๆ ที่เรามีอยู่ก็คือ กฎธรรมชาติ ที่เรียดังนี้ ก็เพราะกฎธรรมชาติมาจากลักษณะตัวตนของเราแต่อย่างเดียว เพื่อที่จะทำความเข้าใจกฎดังกล่าว ให้ดี ควรพิจารณามนุษย์ก่อนที่จะมีการก่อตั้งสังคม กฎธรรมชาติดีคือ กฎที่มนุษย์ได้รับมา มาจะดัง กล่าว"1

ที่มร.เตสกีเอคกล่าววดังนี้ ก็เพราะเห็นว่า "กฎในความหมายกว้างที่สุดคือ ความสัมพันธ์อันจำเป็นซึ่งเกิดจากธรรมชาติแห่งสรรพสิ่งทั้งปวง และตามความหมายดังกล่าว บรรดาสิ่งมีชีวิตทั้งหลายย่อมมีกฎของตนเทพเจ้าก็มีกฎของ เทพเจ้า ราชวัติก็มีกฎของตน ปัญญาซึ่งอยู่เหนือมนุษย์ก็มีกฎเช่นเดียวกัน สัตว์ก็มีกฎของสัตว์ มนุษย์ก็มีกฎของมนุษย์"2

ความเห็นดังกล่าวข้างต้น นั้นไปตามแนวทางของปรัชญากฎหมายธรรมชาติ (The Natural Law Theory) ซึ่งเริ่มต้นจากแนวความคิดของนักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ชาวกรีก ชื่ออริสโตเติล ในหนังสือชื่อ *Nicomachean Ethics* กล่าวถึงกฎมยติธรรมว่า อันว่าความยุติธรรมในทางการปกครอง (Political Justice) นั้น แบ่งออกเป็น ๒ ชนิด ชนิดแรกเป็นไปตามธรรมชาติ และชนิดที่สองเป็นไปตามธรรม นิยมบ่งชี้ว่า หลักเกณฑ์ของความยุติธรรมที่เป็นไปตามธรรมชาตินั้นใช้ได้ เช่นเดียวกับทุกแห่งหน และมีการยืนยันอยู่ด้วยว่า เราจะยอมรับหรือไม่ยอมรับ ส่วนหลักเกณฑ์ที่เป็นไปตามธรรมเป็นกฎที่ได้นั้นใช้ได้เหมือนกัน ก็อาจแตกต่างกันจากที่อื่น ๆ ได้มีบางคนเข้าใจว่าหลักแห่งความยุติธรรมที่แท้จริงคือ ธรรมนิยมนิยมปฏิบัติเท่านั้น เพราะกฎแห่งธรรมชาตินั้นเปลี่ยนแปลงไม่ได้ และใช้ได้ ในทุกแห่งหน แต่ในโลกของเรานี้ แม้ว่าจะมีสิ่งที่เรียกกันว่า "ความยุติธรรมตามธรรมชาติ" (Natural Justice) ทว่ากฎมยติธรรมทั้งหมดก็เปลี่ยนแปลงได้ และมีการยืนยันถึงสิ่งหนึ่งก็คือ "ความยุติธรรมตามธรรมชาติ" เช่นเดียวกับกฎมยติธรรมที่ปรากฏในกฎหมาย

คำว่า "กฎหมายธรรมชาติ" ได้ปรากฏให้เห็นเด่นชัดในงานนิพนธ์ของโรมัส อากุณัส ในหนังสือชื่อ *Summa Theologica* ซึ่งกล่าวไว้ว่า กฎหมายเป็นทั้งหลักและเครื่องชี้แนะ นักสามารถดำรงอยู่ในมนุษย์ได้ 1 ทาง คือ ทางกรรมมนุษย์วางหลักและเป็นผู้ชี้แนะ นัก ทางที่สอง มนุษย์ถูกวางหลัก และถูกชี้แนะ นัก มนุษย์มีความโน้มเอียงในทางธรรมชาติที่จะกระทำการอันสมควร หรือหยุดกระทำการนั้น และนี่คือ กฎอันนิรันดร์ในการสร้างสรรค์ความมีเหตุผล ซึ่งถูกเรียกว่า กฎหมายธรรมชาติ กฎหมายจึงมีไว้สิ่งใด นอกไปจากการสร้างสรรค์ความมีเหตุ และผลอันเป็นส่วนหนึ่งของกฎอันนิรันดร์ กฎหมายธรรมชาติเป็นบางสิ่งที่ก่อตั้งขึ้นโดยเหตุผล และเป็นงานของเหตุผล⁴

แนวความคิดแห่งปรัชญากฎหมายธรรมชาติได้ก่อให้เกิดปรัชญากฎหมายที่สำคัญหลายหลัก เช่น **ทฤษฎีแบ่งแยกอำนาจ** (The Separation of Powers) ของมองเตสกีเออ และ**ทฤษฎีสัญญาประชาคม** (The Social Contract) ของ จัน จีจก รูสโซ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามปรัชญากฎหมายธรรมชาติที่สำคัญยิ่งหลักหนึ่งก็คือ **"หลักนิติธรรม"** หรือ **"หลักแห่งกฎหมาย"** (The Rule of Law) ซึ่งอัลเบิร์ต เวเน โคซี อธิบายว่าเป็นอำนาจสูงสุดของกฎหมาย ซึ่งประกอบด้วยหลักเกณฑ์ ๓ ประการคือ

1. เป็นการปกครองที่ฝ่ายบริหารไม่มีอำนาจตามอำเภอใจ
2. บุคคลทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน และศาลเดียวกันเป็นผู้พิจารณาพิพากษา
3. หลักทั่วไปของกฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นผลของกฎหมายสามัญของแผ่นดิน⁵

ปรัชญากฎหมายธรรมชาติดีมีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงในการต่อสู้กับอำนาจจورธรรม ทั้งนี้ด้วยแรงผลักดันของนักปฏิวัติและนักกฎหมายที่มีความคิดทางเสรีนิยม (Liberalism) เชิดชูหลักนิติธรรม (The Rule of Law) และปฏิเสธระบบการปกครองที่กดขี่ กฎหมายธรรมชาติมีส่วนก่อตั้งสิทธิและ เสรีภาพของมนุษย์

แต่ บินที่นำเสียชีวิตที่นักกฎหมายเป็นจำนวนมากกลับตกอยู่ภายใต้แนวความคิดแห่ง
"ปรัชญากฎหมายบ้านเมือง" (The Positive Law Theory) ซึ่งถือว่า "กฎหมายเป็นคำ
บัญชาของผู้มีอำนาจสูงสุดในทางการเมืองของชุมชนแห่งนั้น"⁶ อันเป็นแนวคิดของจอห์น ออสติน
นักกฎหมายชาวอังกฤษ ที่มองกฎหมายว่า คือ ชนิดของ "คำสั่ง" (Command) ฉะนั้นไม่ว่าจะเป็น
คำสั่งที่ออกโดยผู้ปกครองที่ชั่วร้ายหรือกตัญญูและไร้เหตุผลเพียงใดก็ตาม คำสั่งนั้นก็เป็กฎหมายที่
เราจะต้องปฏิบัติตาม ปรัชญาที่จึงเป็นเสมือนดาบสองคม หากผู้มีอำนาจสูงสุดในทางการเมือง
เป็นคนดีมีเหตุผล คำสั่งที่ออกมาเป็นกฎหมายย่อมสร้างความร่มเย็นเป็นสุขให้แก่ประชาชน แต่
ในทางตรงกันข้าม หากผู้มีอำนาจสูงสุดในทางการเมืองเป็นบุคคลชั่วร้าย คำสั่งที่ออกมาเป็น
กฎหมายย่อมสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน ปรัชญากฎหมายบ้านเมือง จึงมีส่วนส่งเสริม
ลัทธิเผด็จการ อันเป็นระบอบการปกครองที่อาศัยอำนาจเพียงอย่างเดียว แต่มิได้เอื้ออำนาจหรือ
สนับสนุนระบอบประชาธิปไตยอันมีรากฐานมาจากเหตุผลเสียแม้แต่แต่น้อย ลัทธิเผด็จการจึงเฟื่องฟู
อยู่ในบั้นปลายของสมัย โดยการสนับสนุนของนักกฎหมายผู้นิยมปรัชญากฎหมายบ้านเมือง ซึ่งตี
ความเอาว่า เมื่อพบเหตุผลที่เข้าข้างผู้เผด็จการแต่ฝ่ายเดียว?

เหตุนี้ นักกฎหมาย (lawyer) ซึ่งหมายถึงผู้ที่ทำวิชาความรู้ทางกฎหมายเป็นวิชาการ
ประกอบกิจการงานที่ตนปฏิบัติในสาขาต่าง ๆ 8 โดยพื้นฐานจึงอาจถูกหล่อหลอม หรือมีแนวความคิด
ทางทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ หรือปรัชญากฎหมายบ้านเมืองเป็นเบื้องต้น แม้ไม่อาจแยกออก
ได้ก็อย่างเด่นชัดนัก เนื่องจากแนวทางการศึกษาและฝึกอบรมวิชากฎหมายมิได้จัดหลักสูตรให้เห็น
ชัดเจนก็ตาม แต่ก็เป็นที่ประจักษ์อย่างเด่นชัดแล้วว่า นักกฎหมายที่มีแนวความคิดในทางปรัชญา
กฎหมายธรรมชาติ ก็มักมีส่วนร่วมในการต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชน หรือต่อสู้กับอำนาจรัฐที่กดขี่
อย่างไม่ย่นระย่อ ตรงกันข้ามกับนักกฎหมายที่มีแนวความคิดในทางปรัชญากฎหมายบ้านเมือง ก็มักมี
ส่วนร่วมในระบอบการปกครองที่กดขี่ หรือนิยามว่า เราใช้อำนาจ และมีส่วนส่งเสริมให้รัฐใช้อำนาจ
เกินขอบเขตจำกัด จนกลายเป็นการรุกรานสิทธิเสรีภาพของประชาชน

นอกจากนี้นักกฎหมายยังอาจตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของแนวความคิดทุนนิยมและวัตถุนิยม
กล่าวคือ นิยมเงินตรา วัตถุ และผลประโยชน์ต่าง ๆ ตามกระแสแห่งโลกปัจจุบัน ยิ่งกว่าที่จะคิด

ถึงเรื่องของคุณธรรมความดี และอุดมการณ์ต่าง ๆ อันเป็นพื้นฐานของกฎหมาย

อย่างไรก็ตามนักกฎหมายเป็นกลุ่มวิชาชีพที่ต่างจากรัฐกิจ และการค้า มีการศึกษาอบรม มีการควบคุม และสำคัญที่สุดคือเจตนารมณ์เพื่อบริการประชาชน เป็นส่วนหนึ่งของกิจการอันเกี่ยวความยุติธรรม⁹ งานของนักกฎหมายเป็นงานที่รัฐจำเป็นต้องมีจะขาดเสียมิได้ และจำเป็นต้องมีแรงของการปกครองบ้านเมือง นักกฎหมายจะแทรกอยู่ในกิจการแทบทุกสาขาทั้งในทางราชการและของเอกชน เพราะในการปฏิบัติเกี่ยวกับการควบคุมกิจการต่าง ๆ นั้น การงานของรัฐและเอกชน ต้องอยู่ภายใต้บังคับและขอบเขตของกฎหมาย ต้องทำให้ผิดกฎหมายจึงเป็นการจำเป็นอยู่เองที่ต้องมีนักกฎหมาย ร่วมมือกันแรง เน้นทั้งหลายนั้นด้วย ในสภาพที่มีอิทธิพลในกิจการของประชาชนทั่วไป นอกเหนือไปจากงานโดยตรงเกี่ยวกับศาลยุติธรรม¹⁰ ดังนั้นจึงน่าสะพึงกลัวเพียงไร หากนักกฎหมายทั้งปวงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของปรัชญากฎหมายบ้านเมือง ที่ถืออำนาจเป็นใหญ่เหนือเหตุและผล อันเป็นกฎแห่งธรรมชาติที่มนุษย์พึงยึดถือและปฏิบัติเพื่อให้เกิดความยุติธรรม และความสงบสุขในสังคม

จริยธรรม (ethics) ของนักกฎหมาย จึงเป็นการวางหลักแห่งอุดมการณ์ หรือมาตรฐานความประพฤติ หรือ แนวทางการดำรงชีวิตของนักกฎหมาย ที่มุ่งถึงความดีสูงสุดของกฎหมาย ตามแนวทางของปรัชญากฎหมายธรรมชาติที่ว่า "มนุษย์มีความริเริ่มเอียงเอนทางที่จะประกอบคุณธรรม แต่มนุษย์จำเป็นต้องได้รับการอบรมจึงจะมีคุณภาพอันสมบูรณ์ได้ คืออบรมให้เห็นว่า อะไรดี อะไรชั่ว อะไรผิด อะไรถูก"¹¹ ด้วยเหตุนี้กฎหมายจึงมิได้บัญญัติขึ้นเพื่อใช้บังคับมนุษย์ในสังคมเท่านั้น แต่บัญญัติขึ้นเพื่อความยุติธรรม เพื่อวางกฎเกณฑ์ของสังคมให้มีลักษณะพอดี มิให้มีการข่มเหงกดขี่กัน กฎหมายจึงต้องมุ่งไปสู่ "ความดีในทางยุติธรรม" (Idea of Justice)¹² อันถือได้ว่าเป็นอุดมการณ์สูงสุดของกฎหมาย ที่นักกฎหมายทั้งปวงควรพาไปถึง

บทที่ 1

การดำรงชีวิตตามแนวทางจริยธรรม

ในโลกปัจจุบันมักจะมีความขัดแย้งกันในเรื่องของผลประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ระหว่างบุคคล ผลประโยชน์ระหว่างชุมชน หรือผลประโยชน์ระหว่างรัฐก็ตาม การแย่งชิงผลประโยชน์ และความปรารถนาที่จะได้มาซึ่งผลประโยชน์ เป็นเหตุที่ทำให้บุคคล ชุมชน หรือรัฐที่ตกอยู่ในวังวนของ "การแย่งชิง" และความปรารถนาดังกล่าว ไม่อาจที่จะดำรงคุณธรรม หรือความดีที่คอยยึดมั่นเอาไว้ได้ มีอยู่เสมอที่รัฐบาลมักอ้างว่า "นโยบายอยู่เหนือเหตุผล" ไม่ว่านโยบายนั้นจะชั่วร้าย หรือ ยุติธรรมสักปานใดก็ตาม แต่นักกฎหมายก็ต้องทนทิ่มหน้าหนึ่ง เพราะไม่อาจปฏิเสธรัฐบาลได้ จึงเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในทางบริหารได้ หรือบางครั้งก็มีผลประโยชน์ร่วมกับนโยบายของรัฐบาลนั้นด้วย ทั้งนี้ หากปฏิเสธก็เท่ากับปฏิเสธผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับนั่นเอง

เหตุนี้จริยธรรม (ethics) อันถือได้ว่าเป็นอุดมการณ์หรือมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ที่เป็นจุดมุ่งหมายเพื่อความดีสูงสุด เพื่อต่อสู้หรือขัดแย้งกับสิ่งที่เรียกว่าเป็นความผิดความเลว ความชั่วร้าย หรือความไร้ค่า จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอยู่ในบรรดาผู้ประกอบการงานทุกอย่าง

จริยธรรมมีส่วนอย่างสำคัญในการตัดสินใจของมนุษย์ว่าจะยอมรับหรือไม่ยอมรับในสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นความถูกต้อง ความดี ความเลว คุณธรรม หรือความชั่วร้าย ความปรารถนา ความฉลาด หรือความไร้ค่า ซึ่งแยกออกเป็น 2 แนวทางคือ

1. จริยธรรมมีส่วนช่วยอธิบายการตัดสินใจของมนุษย์ ว่า มนุษย์ยอมรับ หรือไม่ยอมรับในสิ่งหนึ่งสิ่งใด และเหตุใดมนุษย์จึงยอมรับหรือไม่ยอมรับในการตัดสินใจนั้น
2. จริยธรรมมีส่วนช่วยกำหนด หรือส่งเสริม ความสำเร็จ หรือจุดมุ่งหมาย หรือวิถีชีวิตของมนุษย์ให้เป็นไปตามแนวทางที่ถูกต้อง จึงถาม มีคุณธรรม มีความเฉลียวฉลาด เพื่อต่อสู้กับความผิด ความเลว ความชั่วร้าย และความไร้ค่า

การค้นคว้าหาแนวทางจริยธรรม ซึ่งเป็นเรื่องของนามธรรม ที่ไม่อาจจับต้องหรือสัมผัสได้นั้น นับว่าเป็นงานที่ยากเย็นแสนเข็ญ ง่ายเหมือนการค้นหาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ หรือ ทางมานุษยวิทยา บางครั้งเราไม่สามารถหาแนวทางจริยธรรมได้ หากไม่ใช้หลักจิตวิทยา ทั้งนี้ เพราะจริยธรรมเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ที่ต้องติดต่อกับผู้อื่นในสังคม อย่างไรก็ตาม อาจสรุปได้ว่า จริยธรรมมีความมุ่งหมายเช่นเดียวกับปรัชญา คือเป็นทฤษฎีที่มุ่งกว่าเป็นคำอธิบาย เป็นหลักการยิ่งกว่าการกระทำ แต่ในท้ายที่สุดจริยธรรมก็ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติ และเป็นหลักที่ใช้ในการดำรงชีวิต

สิ่งที่จะต้องศึกษาค้นคว้าในทางจริยธรรม ซึ่งเต็มไปด้วยความยากลำบาก แยกออกได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

1. การตัดสินใจในเรื่องของคุณค่า เช่น ความดีหรือความเลว ความบารณา หรือความไม่บารณา ซึ่งใช้ทฤษฎีที่ว่าด้วยคุณค่า เพื่อช่วยในการตัดสินใจ
2. การตัดสินใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภาระหน้าที่ อันได้แก่ การตัดสินใจที่จะกระทำกรณหน้าที่ต่าง ๆ ซึ่งต้องเลือกระหว่างความถูกต้อง หรือความไม่ถูกต้อง ความฉลาดหรือความโง่เขลา ซึ่งใช้ทฤษฎีที่ว่าด้วยภาระหน้าที่ เพื่อช่วยในการตัดสินใจ

โดยแท้ที่จริงแล้ว จริยธรรมทั้งสองลักษณะจะเกี่ยวข้องกันอย่างแยกกันไม่ออก ทั้งนี้ เพราะผู้ศึกษาค้นคว้าตามแนวทางจริยธรรม จำเป็นต้องรู้ว่า สิ่งใดคือความดี ความเลว เสียก่อน จึงจะสามารถทราบได้ว่าเราจะปฏิบัติตามได้อย่างไร จึงจะถูกต้อง และเจตนาฉลาด แต่กระนั้นก็ตาม ในพุทธศตวรรษที่ 24-25 นักปรัชญาได้แยกทฤษฎีที่ว่าด้วยคุณค่าออกมาทำการศึกษาเป็นวิชาการหนึ่งโดยเฉพาะ³

ในทฤษฎีที่ว่าด้วยคุณค่า พยายามจะพูดถึงความหมายของคุณค่าและลักษณะของความดีงาม โดยเฉพาะการกล่าวถึงความดีงามในแง่ของเนื้อหา หรือจุดมุ่งหมาย รวมถึงความสัมพันธ์

กับสิ่งอื่น และคำถามที่ว่า อะไรคือความดีงาม และความดีสูงสุด ในสมัยกรีก พวกรัฟิสต์ (Sophist) กล่าวว่า ความดี คือ ความขึ้นชмыินดี หรือความเหมาะสม แต่เพลโต และ อริสโตเติล กล่าวว่า ความดี คือ คุณธรรม หรือ ความรู้

เช่นเดียวกันในทฤษฎีที่ว่าด้วยภาระหน้าที่ มักจะมีคำถามถึงความหมาย และลักษณะ ของความถูกต้อง ความผิด ในการกระทำสิ่งต่าง ๆ บางคนกล่าวว่าไม่ สามารถให้ความหมายได้ บางคนก็ว่าขึ้นอยู่กับทัศนคติของผู้กระทำ แต่ส่วนใหญ่เห็นว่า คือการกระทำที่มุ่งถึงประโยชน์ สุขของผู้อื่น ยิ่งกว่าตนเอง หรือนึกถึงสังคมส่วนรวม จึงจะถือว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้อง

ดังนั้นจริยธรรม จึงเป็นมาตรฐานความประพฤติ หรือกรอบแห่งการปฏิบัติ ที่มีจุดมุ่ง หมายให้ผู้กระทำ หรือเลือกที่จะประพฤติถึงความดีงาม ความถูกต้อง หรือคุณธรรม ซึ่งเป็น จุดมุ่งหมายสูงสุด แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีความแตกต่างกันในผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น อริสโตเติลกล่าวว่า "โดยธรรมชาติแล้วผลลัพธ์มักจะดีกว่า การกระทำ เช่น สุขภาพที่ดี คือจุดมุ่งหมายของการรักษา พยาบาล ซึ่งผู้รักษาพยาบาลย่อมต้องมีทักษะ และมีศิลปะในการรักษาพยาบาล ด้วยเหตุนี้เอง จุดมุ่งหมายของการทำงาน และจุดมุ่งหมายของศิลปะ ก็มักจะเป็นสิ่งเดียวกัน และผู้กระทำต้อง ค้นหาพบในขณะที่ประกอบกิจการงานทุกอย่าง⁴

สิ่งที่อริสโตเติลเห็นว่าจำเป็นจะต้องมีจริยธรรมอย่างยิ่งก็คือ การปกครองบ้าน เมือง ซึ่งควรมีจุดมุ่งหมายสูงสุดคือ ความดี การปกครองบ้านเมือง ถือว่าเป็นศิลปะทั้งงานแห่ง ของการใช้อำนาจอรัฐที่ผู้คนจะต้องเรียนรู้ โดยอิสระ ละอันย ามาน ทั้งต้องอาศัยทักษะ อย่างยิ่ง จะต้องใช้ศิลปะทุกประเภท ต้องเกี่ยวข้องกับ การออกกฎหมายว่าประชาชนควรหรือไม่ ควรกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด จุดมุ่งหมายของการปกครอง จึงขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของศิลปะทุกชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ขึ้นอยู่กับความดีงามของมนุษย์ หากการปกครองบ้านเมืองเป็นไปเพื่อ ประโยชน์สุขของราษฎร และเพื่อรัฐแล้ว ย่อมบังเกิด ที่ดีและยิ่งใหญ่ ซึ่งตรงตามความ บรรารณาของร าชรัฐที่ต้องการวิถีชีวิตที่ดี อันเป็นอุดมการณ์ของประเทศ และของรัฐบาลนั้นเอง⁵